

EEN BARON, EEN KONING EN EEN BURGEMEESTER 1760-1830

70 JAAR WOONCULTUUR IN
OUD-AMELISWEERD

AUTEUR: SANDER KARST, 2011
OPDRACHTGEVER: GEMEENTE UTRECHT,
STEDENBOUW EN MONUMENTEN

‘Ameliswaard’

‘Op een half uur afstands van Utrecht, aan een bocht van den Krommen Rijn, liggen de twee bekoorlijke landgoederen, Oud- en Nieuw-Amelisweerd... Op eene zoo schoone plek rondwandelende, vragen wij dikwerf onwillekeurig, hoe lang was dit landgoed reeds als zoodanig aanwezig, hoelang onder denzelfden naam bekend, die het nu nog draagt ... wat is er op dezen grond in den loop der tijden al gebeurd? Zoo vragen we, en zeker, wanneer wij, voorgelicht door de geschiedenis, daarvan het een en ander vernemen, dan wordt ook de schoonheid van zulk eene plaats verhoogd; dan ontvangt zij niet slechts leven en beweging van hen, die ons daar nu omringen, maar dan kunnen wij datzelfde oord in onze verbeelding bezielen met allen, die vóór lange jaren daar leefden en wandelden, met onze voorouders! Maar dan ook wordt datzelfde landgoed rijk in herinneringen en dus rijker in genot...’¹

B.George A. Pabst , 1841

Inhoud

Voorwoord	6	5 Conclusies over koning Lodewijk Napoleon en Oud-Amelisweerd	
Samenvatting en aanbevelingen	8	5.1 Een naderend einde voor Amelisweerd als koninklijk lusthof	46
1 Baron G.G. Taets van Amerongen als bouwheer van Oud-Amelisweerd		5.2 Conclusie	48
1.1 Een ‘aanzienlijk nieuw huis’ en ‘ene fraje Plantaadje’	10	6 De Chinese landschapsbehangsels uit de periode van burgemeester Bosch van Drakestein	
1.2 Een suggestie voor een decorateur	12	6.1 De jachtscène en drakenbootrace in salon 1.6.	51
1.3 Amelisweerd als afspiegeling van de veranderende mode en idealen	17	6.2 Identiek Chinees behang in The Royal Pavillion, Brighton	53
1.4 Een ensemble van interieur, landhuis en park	19	6.3 Conclusie salon 1.6	55
1.5 Zoon Gerard Arnoud Taets van Amerongen koopt Oud-Amelisweerd	21	7 Bosch van Drakestein en het behang van Joseph Dufour in Oud-Amelisweerd	
2 Koning Lodewijk Napoleon koopt landgoed Oud-Amelisweerd		7.1 Inleiding	56
2.1 Lodewijk Napoleon verhuist naar Utrecht	23	7.2 De behangfabriek van Joseph Dufour	57
2.2 Een eerste kennismaking met Amelisweerd	24	7.3 Het complete ensemble “Les Vues d’Italie” van Dufour in salon 2.6?	59
2.3 Strubbelingen bij de aankoop van Oud-Amelisweerd	25	7.4 Voorbeelden van vergelijkbare interieurs	59
2.4 De aankoop van Oud-Amelisweerd gaat door	25	7.5 Bosch van Drakestein: een korte biografische schets	60
2.5 De eerste plannen voor Amelisweerd worden gemaakt	26	7.6 Markies du Chasteler	61
2.6 Lodewijk en zijn ‘Maitresse en titre’	27	7.7 Plaisirs de la ville et de la campagne	62
2.7 Lodewijk betreft “t cieraad van d’alouden Rhijn”	28	7.7 Conclusie	62
3 Het interieur van Oud-Amelisweerd ten tijde van koning Lodewijk Napoleon		Bijlage 1: Boedelinventaris Oud-Amelisweerd 28 september 1808	67
3.1 De huishoudelijke dienst	31	Bijlage 2: Lijst met meubilair voor Paviljoen Welgelegen	90
3.2 Een ontbrekende etiquette	31	Bijlage 3: Rekening van meubilair voor Oud-Amelisweerd	95
3.3 De hiërarchie in het interieur	32	Bijlage 4: Rekening kamerstoffeerder Lambotte	97
3.4 Het meubilair voor Oud-Amelisweerd	34	Bijlage 5: B-afbeeldingen	100
3.5 Een wandtapijt van een passende stof	37	Literatuurlijst en verantwoording van afbeeldingen	122
3.6 De gravures	39	Noten	131
3.7 Schilderwerk in Oud-Amelisweerd	40		
4 Lodewijk’s plannen voor een nieuw paleis en park in Amelisweerd			
4.1 Het park na de aankoop	41		
4.2 Aanpassingen voor Oud-Amelisweerd	41		
4.3 Een nieuw park en koninklijk paleis op Nieuw-Amelisweerd	42		

Voorwoord

In 2006 kreeg ik via de beheerder van het landhuis, het Centraal Museum, de mogelijkheid om als tijdelijk bewoner voor het landhuis te zorgen. Dit heb ik gedaan totdat in 2010 werd begonnen aan de huidige restauratie van het pand. Gedurende de periode dat ik in het landhuis verbleef heb ik veel kunnen leren van Nico van der Woude die voor de Stichting Restauratie Atelier Limburg (SRAL) regelmatig over de vloer kwam om kleurhistorisch onderzoek te doen en ook van behangrestauratrice Judith Bohan die vaak in het landhuis te vinden was om de aanwezige historische behangsels in kaart te brengen. Voor mij als student kunstgeschiedenis was dit een leerzame en waardevolle periode waarvoor ik het Centraal Museum (met name Errol van de Werdt), Nico van der Woude en Judith Bohan wil bedanken.

Het wonen in zo'n oud huis biedt veel stof tot nadenken en gedurende de periode die ik in het huis doorbracht heb ik mij kunnen inleven in het landhuis, zijn steeds meer dingen gaan opvallen aan het interieur en kwamen er steeds meer vragen bovendrijven. Bovendien bleek er nog veel archiefmateriaal te zijn dat nog niet was geraadpleegd en dat nieuw licht kon werpen op de geschiedenis van het landgoed en het interieur van het landhuis. Onder andere in het Koninklijk Huisarchief en de Archives Nationales in Parijs bleek onbekend archiefmateriaal aanwezig te zijn. De archiefstukken in het Nationaal Archief waren wel al eerder bekeken in verband met Oud-Amelisweerd maar ook daar was nog veel nieuws te vinden.

Het materiaal in deze drie archieven heeft voornamelijk betrekking op de periode dat koning Lodewijk Napoleon het landgoed Oud-Amelisweerd in zijn bezit had (1808-1810). Aangezien er een uitgebreide administratie werd gevoerd aan het hof van Lodewijk Napoleon is er veel te achterhalen over zijn motieven voor de aankoop van het landgoed, de inrichting van het landhuis, het onderhoud aan het

pand en park en het gebruik ervan. Dit rapport heeft dan ook vooral betrekking op deze periode in de geschiedenis van het landgoed.

In tegenstelling tot de periode van Lodewijk Napoleon is er uit de periode dat Baron G.G. Taets van Amerongen het landhuis liet bouwen en bewoonde (1760- 1804), tot nu toe helaas weinig archiefmateriaal gevonden. Om die reden heb ik geprobeerd om door middel van literatuuronderzoek en door het interieur goed te observeren ook iets meer licht te werpen op deze periode uit de geschiedenis van het landgoed. Het rapport wordt afgesloten met een hoofdstuk over het Chinese landschapsbehang en een hoofdstuk over een panoramabehang van de Franse behangfabrikant Joseph Dufour dat vermoedelijk door jonkheer Bosch van Drakestein rond 1830 in het landhuis werd aangebracht. Bosch van Drakestein was burgemeester van Utrecht en kocht het landgoed in 1811 via een tussenpersoon van koning Lodewijk Napoleon.

Zo beslaat dit rapport uiteindelijk de periode 1760-1830 met drie hoofdbewoners als leidraad: die van de baron, de koning en de burgemeester. Het boek *Baronnen en Kunstenaars* dat in 1993 over het landhuis werd geschreven biedt nog steeds veel relevante informatie die niet in dit rapport te vinden is. Ik heb er voor gekozen om in dit rapport vooral datgene aan de orde te laten komen wat niet behandeld werd in *Baronnen en Kunstenaars* en datgene wat een ander of nieuw licht werpt op de geschiedenis van het landgoed en het interieur van het landhuis. Dit heb ik gedaan door een tekst te schrijven bestaande uit verschillende hoofdstukken die narratief van karakter is en door enkele archiefstukken in een bewerkte vorm als bijlage aan dit rapport toe te voegen. Daarbij moet worden opgemerkt dat er nog veel rekeningen en ander materiaal in de archieven zit waar in dit rapport niet naar wordt verwezen en/of diepgaand op wordt ingegaan, maar die wel relevant kunnen zijn voor restauraties aan de verschillende onderdelen van het landhuis en het park.

Behalve de eerder genoemde personen wil ik nog een aantal andere mensen bedanken. Met name wil ik Jacqueline Heijenbrok van *De Fabryck* (bureau voor gebouwhistorisch onderzoek) bedanken. Zij heeft mij op het spoor van enkele belangrijke bronnen gezet. Cees Rampart van het team monumenten van de Gemeente Utecht wil ik bedanken omdat hij mij de mogelijkheid heeft gegeven om dit rapport te schrijven. Gerrit Bosch, conservator van Paviljoen Welgelegen in Haarlem, heeft veel fotomateriaal en informatie beschikbaar gesteld met betrekking tot het meubilair dat ooit in Oud-Amelisweerd stond. Paul Rem, conservator van paleis het Loo, en Aagje Gosliga, promovendus op het onderwerp 'behangsers 1625-1810', hebben beiden veel archiefmateriaal met mij gedeeld dat zij tijdens hun eigen onderzoek zijn tegengekomen. Hugo de Wijs, oud-bewoner van het landhuis, wil ik onder andere bedanken voor het fotomateriaal dat hij beschikbaar heeft gesteld.² Brigitte Nuchelmans heeft voor dit onderzoek de inventarissen in de Archives Nationales in Parijs geraadpleegd, waarvoor veel dank. En verder wil ik ook de volgende personen bedanken voor het uitwisselen van ideeën en/of een andere manier waarop zij mij behulpzaam zijn geweest: Bart Klück, Maarten van Deventer, Koen Ottenheim, Eloy Koldewij, Astrid Poorthuis, Ben Groen, Peter Hecht, Krijn van den Ende, René Bosch van Drakestein, Thijs Lippinkhoff, Heather Wood en Georgette Pastiaux-Thiriat.

Sander Karst,
Student researchmaster kunstgeschiedenis, Universiteit Utrecht,
juli 2010 - februari 2011

Afkortingen:

K.H.A Koninklijk Huisarchief, Den Haag
N.A. Nationaal Archief, Den Haag
U.A. Utrechts Archief, Utrecht
A.N. Archives Nationales, Parijs
S.K. Streekarchief Kromme-Rijngebied, Bunnik

© Niets uit dit rapport mag worden gekopieerd of overgenomen zonder schriftelijke toestemming van de auteur

Samenvatting en aanbevelingen

De Baron

Het landhuis Oud-Amelisweerd is in 1770 gebouwd in opdracht van Baron Gerard Godard Taets van Amerongen (1729-1804). Hij gebruikte het als zomerresidentie. In de wintermaanden woonde hij in zijn stadshuis in Utrecht en in de zomermaanden genoot hij van het gezonde buitenleven op zijn landgoed. De bel-etage van Oud-Amelisweerd herbergt een aantal salons met 18de-eeuwse Hollandse en Chinese behangsels waarop voorstellingen van landschappen, planten en dieren te zien zijn die de illusie moeten wekken dat men buiten is. Zo waande Taets van Amerongen zich niet alleen in het omringende park in een ideaallandschap, maar ook als hij in de salons van zijn landhuis vertoefde. Taets van Amerongen schiep een ensemble van interieur, landhuis en park dat vandaag de dag nog grotendeels intact is en dat een afspiegeling is van zijn persoonlijke voorkeuren en de veranderende mode en idealen van zijn tijd. Het interieur van het landhuis werd vormgegeven volgens de jongste mode: de Lodewijk-XVI-stijl. In het jaar waarin het landhuis werd gebouwd, 1770, was deze stijl nog nauwelijks in de Republiek der Nederlanden doorgedrongen. Het interieur van Oud-Amelisweerd is daarmee uitzonderlijk voor haar tijd te noemen.

De Koning

Vier jaar na de dood van Taets van Amerongen, in 1808, werd Oud-Amelisweerd samen met Nieuw-Amelisweerd gekocht door Koning Lodewijk Napoleon (1778-1846). Lodewijk Napoleon kon de smaak van Taets van Amerongen waarderen en na zijn eerste bezoek aan het landgoed was hij verkocht; hij moest en zou het landgoed in zijn bezit krijgen. De koning was op zoek naar een gezonde leefomgeving en zag veel potentie in Amelisweerd. Lodewijk had twee agenda's: op de korte termijn wilde hij de buitenplaats Oud-Amelisweerd voor privédoeleinden gebruiken en op de langere termijn zag hij de mogelijkheid om op het

naastgelegen Nieuw-Amelisweerd een nieuw koninklijk paleis met een groot landschapspark te realiseren dat voor ceremoniële en publieke doeleinden gebruikt kon worden. Lodewijk Napoleon liet een architect werken aan de plannen voor dit nieuwe paleis en park en in de tussentijd betrok hij Oud-Amelisweerd dat hij direct na de aankoop had laten inrichten. Voor de inrichting werden kostbare meubels aangekocht en de kamers werden onder andere gestoffeerd met Oosterse stoffen zoals Chinese nankingzijde en mousseline. Uiteindelijk heeft Lodewijk slechts drie keer een bezoek gebracht aan de landgoederen. Twee dagen voor zijn troonsafstand, in juli 1810, verkocht Lodewijk de landgoederen en vertrok hij naar het buitenland.

De Burgemeester

In 1811 kreeg Paulus Wilhelmus Bosch van Drakestein (1771-1834) het landgoed Oud-Amelisweerd in zijn bezit. Tijdens het Franse bewind had hij snel carrière weten te maken en wist hij zich op te werken tot burgemeester van Utrecht. Bosch van Drakestein was zeer vermogend en met de aankoop van oud adellijk bezit probeerde hij de stijging van zijn sociale positie te accentueren. Door koning Willem I werd hij in 1828 uiteindelijk in de adelstand verheven. Bosch van Drakestein heeft een aantal kamers in het landhuis opnieuw laten behangen. In de periode dat hij het landhuis bewoonde werden er onder andere behangsels aangebracht van de vermaarde Franse behangfabrikant Joseph Dufour. Vermoedelijk liet Bosch van Drakestein één of meerdere kamers bekleden met papieren panoramabehangsels waarop onder andere Italiaanse landschappen met Romeinse ruïnes te zien zijn. Dergelijke panoramabehangsels waren begin 19e eeuw in trek onder de elite. Bosch van Drakestein ging mee met de veranderende mode van zijn tijd en voerde enkele vernieuwingen door in het interieur zonder dat het 18^e-eeuwse karakter van het huis daarbij rigoureus verstoord werd. Bosch van Drakestein legde een collectie van Romeinse oudheden aan die hij op Oud-Amelisweerd vond. Deze collectie werd na zijn dood geschonken aan

de stad Utrecht en staat samen met andere collecties aan de basis van het huidige Centraal Museum. De nazaten van Bosch van Drakestein hielden Oud-Amelisweerd in hun bezit totdat het landgoed in 1952 door de Gemeente Utrecht werd gekocht.

En de Gemeente Utrecht...

Ruim 240 jaar na de bouw van het landhuis heeft het landgoed Oud-Amelisweerd grotendeels haar 18de-eeuwse karakter behouden en is het ensemble van interieur, landhuis en park nog steeds als eenheid te beleven. Er zijn in Nederland weinig historische woningen die zo gaaf aan ons zijn overgeleverd en die ook nog eens zo'n uitzonderlijk interieur hebben. Het interieur van het landhuis gunt ons een zeldzame blik in de wooncultuur van de 18^e en de 19^e eeuw en de veranderende mode en idealen in die tijd. Mede doordat het landhuis nooit intensief is gebruikt door de Gemeente Utrecht en het pand geen definitieve gebruiksfunctie heeft gekregen, heeft het landhuis deze kwaliteiten kunnen behouden en zijn er nu nog keuzes te maken die deze kwaliteiten kunnen versterken.

De laatste tijd is de behoefte ontstaan om het gebruik van het landhuis te intensiveren en om het te ontsluiten voor het publiek. Het zou mooi zijn als het ook voor de hedendaagse gebruikers van het landgoed mogelijk wordt om het landhuis te bezoeken, om Oud-Amelisweerd weer als buitenplaats te ervaren en om de eenheid tussen interieur en landschap te beleven. Bij het maken van een keuze voor een definitieve functie adviseer ik om de kwaliteiten en waarden van het landhuis als vertrekpunt te nemen en centraal te laten staan. In het geval dat er een museale functie wordt nagestreefd zou daar heel goed invulling aan gegeven kunnen worden met de museale collecties van de stad Utrecht. Het landhuis biedt veel mogelijkheden op het gebied van Romeinse oudheden, toegepaste kunst, wooncultuur, mode en vormgeving. De Gemeente Utrecht heeft een topmonument in handen dat een functie verdient die de kwaliteiten en waarden van het landhuis versterkt en die net zoals het landhuis zelf de tand des tijds kan doorstaan.

1 Baron Taets van Amerongen als bouwheer van Oud-Amelisweerd

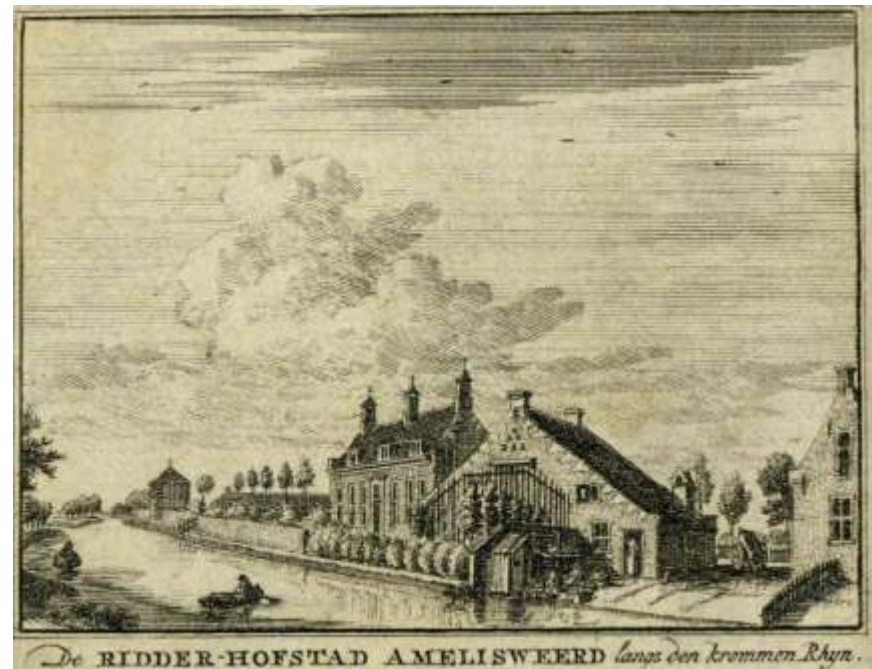
1.1 Een 'aanzienlijk nieuw huis' en 'ene fraje Plantaadje' volgens de jongste mode

Het landgoed Oud-Amelisweerd zoals wij dat vandaag de dag kennen is grotendeels aangelegd door Baron Gerard Godard Taets van Amerongen (1729-1804). In 1760 kocht deze Utrechtse baron een klein aan de Kromme Rijn gelegen landhuis van één verdieping inclusief de bijbehorende landerijen. Dit bescheiden landhuis stond op de plek waar ooit het riddermatige kasteel Oud-Amelisweerd had gestaan en dat in 1673 door de Fransen verwoest was. Taets van Amerongen kocht het kleine landhuis van zijn schoonouders. De adellijke Taets van Amerongen was in 1751 getrouwd met een patriciërsdochter, Anna Susanna Hasselaer (1730-1788). Zij was de dochter van de burgemeester van Amsterdam, Gerard Arnaud Hasselaer (1698-1766), die tevens bewindhebber van de VOC en zeer vermogend was.³

Een huwelijk tussen een edelman en een patriciërsdochter was in principe ongebruikelijk maar kwam in de loop van de eerste helft van de 18^e eeuw steeds vaker voor. De belangrijkste reden voor een dergelijk huwelijk was doorgaans om de financiële positie van de betreffende edelman te versterken. Veel edellieden hadden in de voorgaande decennia hun familiekapitaal zien slinken en een dergelijk huwelijk betekende vaak een financiële injectie die het mogelijk maakte om familiecastelen in bezit te houden en om het luxe leven voort te kunnen zetten dat bij de status van een edelman hoorde.⁴ Voor Taets van Amerongen betekende het dat hij het riddermatige Oud-Amelisweerd uit het familiebezit van zijn vrouw kon overnemen, hij nu ook de titel 'heer van Oud-Amelisweerd' kon voeren en dat hij de mogelijkheid kreeg om het leven te leiden dat bij iemand van zijn stand hoorde.⁵

Na de aankoop van Amelisweerd in 1760 werd gedurende een periode van tien jaar gewerkt aan een nieuwe aanleg van het landgoed

met vele lanen, een moestuin, boomgaarden en een park.⁶ De plattegrond van dit nieuwe park heeft de vorm van een trapezium en laat een overgangsfase zien van de formele tuinaanleg naar de landschapsstijl: het heeft een geometrische opzet en is ingevuld met kronkelende wandelpaden (zie afbeelding B5 in bijlage, blz. 105). Terwijl de vormgeving van huizen en interieurs in deze periode steeds strakker en formeler werden, werd de tuinarchitectuur juist losser en ontwikkelde zich naar de landschapsstijl. Het trapeziumbos van Oud-Amelisweerd is een doolhof van slingerende wandelpaden, kabinetjes en doorkijkjes. De laan die door het midden van het trapeziumbos loopt is de centrale as van het landgoed. Deze centrale as loopt precies door het midden van het landhuis en ligt in het verlengde van de oprijlaan aan de zuidkant van het huis. De meest spectaculaire uitzichten in het park waren de twee

Afb. 1 De ridderhofstad Oud-Amelisweerd in 1745

Afb. 2 Eén van de domlanen op Amelisweerd, 1930

diagonale zichtassen die precies op de Domtoren waren geprojecteerd (zie afbeelding 2).

In 1770, het laatste jaar van de werkzaamheden, liet Taets van Amerongen een brug slaan over de Kromme Rijn en werd de laatste hand gelegd aan de verbouwing van het kleine landhuis tot het grotere gebouw zoals wij dat vandaag de dag kennen. Daarmee kwam een langjarig prestigeproject ten einde en werd het landhuis groot genoeg voor zijn gezin met vier kinderen en voor eventuele gasten.

Het park was al enkele jaren voor de verbouwing aangeplant en werd in 1772 omschreven als 'ene fraje Plantaadje'.⁷ Het landhuis Oud-Amelisweerd werd in datzelfde jaar een 'aanzienlyk nieuw huis' genoemd.⁸ Tien jaar na de aankoop van het landgoed kon Taets van Amerongen eindelijk beschikken over een moderne buitenplaats. Zoals

dat gebruikelijk was bij de elite verbleef hij in de wintermaanden in zijn stadshuis en genoot hij in de lente- en zomermaanden van het gezonde en vrije leven op zijn buitenplaats. Met de vernieuwing van Oud-Amelisweerd schiep Taets van Amerongen een harmonieus geheel van landhuis, park en interieur waar men niet alleen in het park het gevoel heeft buiten te zijn, maar ook in het huis zelf.

Behalve de vormgeving van het omringende park laat ook het interieur van het huis zien dat Taets van Amerongen mee ging met de veranderende voorkeuren van zijn tijd. De vormtaal van de Lodewijk-XV-stijl, ook wel bekend als de rococo, met haar asymmetrie, gebogen lijnen en rocailles, werd in het Nederlandse interieur rond deze tijd nog veel toegepast maar vinden we niet terug in het interieur van Oud-Amelisweerd.⁹ Vanaf het eind van de jaren '60 werd de overdaad van deze stijl namelijk steeds meer getemperd en deed de neoklassieke Lodewijk-XVI-stijl haar intrede. Deze hernieuwde belangstelling voor de klassieken kwam onder andere voort uit de Romeinse oudheden die recent in Pompeï en Herculaneum waren ontdekt. De Lodewijk-XVI-stijl wordt getypeerd door een vormtaal van symmetrische, rechte, lijnige, ronde en ovale elementen. Dit ging onder andere gepaard met decoraties van strakke kraal-, eier- en meanderlijsten, blad- en bloemslingers, strikken, rozetten, medaillons en klassieke vazen.¹⁰ Vaak werden de verschillende onderdelen van dergelijk interieurs, van tapijt en meubilair tot plafond, op elkaar afgestemd waardoor een harmonieus ensemble ontstond.

Het zijn de vormen van deze nieuwe mode die we in de plafonds, betimmering en schilderijen van het interieur van Oud-Amelisweerd volop tegenkomen. Vooral de zogenaamde 'Vogeltjeskamer' in Oud-Amelisweerd is een goed voorbeeld van deze nieuwe mode (salon 1.5, zie blz. 32 voor een plattegrond van het huis). De schouw, het stucplafond en de schilderijen op de betimmeringen zijn allemaal gedecoreerd met dezelfde sierlijke meander (zie afb. 3 t/m.6). Verder treffen we op het houtwerk geschilderde bloemslingers en rozetten aan en op de ronde

profielen van het houtwerk zijn imitaties van linten geschilderd die zich in een spiraal om de ronde delen lijken te wikkelen. De kleurstelling van het schilderwerk is afgestemd op het groen van het gebladerte op het uit China geïmporteerde behang. Op het behang zijn verschillende soorten exotische planten en bloemen te zien en een keur aan uitheemse vogelsoorten en insecten. De interieurafwerking vormt een decor die de illusie wekt buiten te zijn.

Ook op het Chinese behang heeft de Lodewijk-XVI-stijl haar intrede gedaan. Op de Chinese behangsels die boven de deuren waren aangebracht zijn namelijk klassieke vazen geschilderd met bloemslingers en strikken daarboven (zie afb. 6 en B9). Gedurende het laatste kwart van de 18^e eeuw kwam het steeds vaker voor dat Europeanen specifieke eisen gingen stellen aan hun bestellingen voor Chinese behangsels. Voorheen werden deze behangsels puur volgens Chinees ontwerp gemaakt, maar nu werden ook Europese motieven geïntroduceerd door middel van de *Chine de Commande* en konden de behangsels worden afgestemd op andere interieuronderdelen. De genoemde Chinese bovendeurstukken ontbraken de afgelopen decennia in salon 1.5 en lange tijd werd gedacht dat ze als verloren moesten worden beschouwd. Gelukkig zijn ze in januari 2011 boven water gekomen waardoor het mogelijk wordt om de eenheid in de afwerking van deze salon te herstellen.

Tot op heden is het niet gelukt om het meubilair te traceren dat Taets van Amerongen heeft laten maken voor Oud-Amelisweerd. We kunnen ons echter wel een idee vormen van hoe het eruit heeft gezien. Mogelijk waren ook de ameublementen in het landhuis uitgevoerd volgens deze nieuwe mode en afgestemd op de kleurstellingen en decoraties van de salons waarin ze stonden. Een goed voorbeeld van een

neoklassiek interieur waar het meubilair en de interieurdecoraties op elkaar zijn afgestemd is het Paviljoen Welgelegen in Haarlem. Vermoedelijk was het de architect Abraham van der Hart (1747-1820) die eind jaren '80 van de 18e eeuw werkte aan dit Haarlemse paviljoen en die daar in een aantal ruimtes de meubelstukken en de decoraties van marmeren schouwmantels op elkaar afstemde.¹¹ Dit interieur stamt weliswaar uit een iets latere periode waarin het neoclassicisme gebruikelijker was geworden, maar één van de ameublementen in dit paviljoen heeft decoraties die vergelijkbaar zijn met die van de Vogeltjeskamer in Oud-Amelisweerd. Deze meubelstukken geven een idee van hoe het meubilair in de vogeltjeskamer van Oud-Amelisweerd er mogelijk uit heeft gezien (zie B.11, blz. 110).

1.2 Een suggestie voor een bij Oud-Amelisweerd betrokken decorateur

Neoklassieke interieurs zoals die van Oud-Amelisweerd, waarin de ornamenten van de verschillende onderdelen op elkaar zijn afgestemd, waren in 1770 nog nauwelijks in de Republiek der Nederlanden doorgedrongen en werden pas gedurende de jaren '80 van de 18^e-eeuw in bredere kring toegepast.¹² Het interieur van Oud-Amelisweerd is daarmee uitzonderlijk voor haar tijd te noemen. Er zijn geen bouwtekeningen bewaard gebleven van het landhuis en ook een decorateur, architect of aannemer is niet bekend. In deze paragraaf worden suggesties gedaan voor architecten of decorateurs die betrokken zouden kunnen zijn geweest bij Oud-Amelisweerd. Binnen het huidige onderzoek was er geen ruimte en tijd om een grotere groep decorateurs en architecten onder de loep te nemen. Het gaat dus om een eerste en voorlopige verkenning.

Afb. 3 Salon 1.5, zomer 2010, met gereconstrueerde polychromie.

Afb. 6 Salon 1.5, jaren 1980, Chinees boven-deur-stuk met neoklassieke vaas.

Afb. 4 Salon 1.5, detail van stucplafond

Afb. 5 Salon 1.5, detail van gereconstrueerde polychromie.

Als we kijken naar wie rond 1770 in staat zou zijn geweest om een landhuis zoals Oud-Amelisweerd te bouwen dan komen we in eerste instantie uit bij de Utrechtse bouwondernemer Joan Verkerk (1699-1769) die in Utrecht ondermeer de Fundatie van Renswoude in de Agnietenstraat bouwde. Behalve Verkerk waren er in Utrecht op dat moment geen aannemers en architecten werkzaam die van bijzondere betekenis waren. Na het overlijden van Verkerk in 1769 werden alle opdrachten voor landhuizen en grote stadshuizen voornamelijk verstrekt aan aannemers en architecten uit Amsterdam.¹³ Zo werd het vier kilometer ten noorden van Amelisweerd gelegen landhuis De Houdringe gebouwd door de eerder genoemde Abraham van der Hart en in het naburige dorp Cothen werkte architect Jacob Otten Husly (1738-1793) aan de verbouwing van Kasteel Hardenbroek. Een eventuele architect zou dan ook in de omgeving van de twee bovengenoemde Amsterdammers gezocht moeten worden.

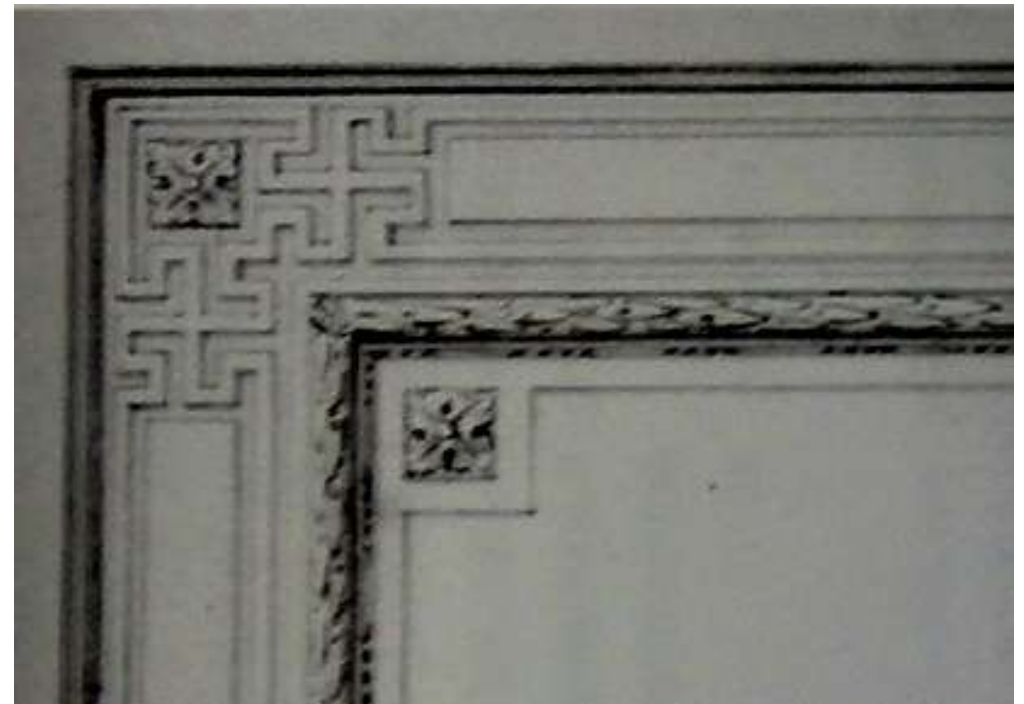
Jacob Otten Husly heeft wat dat betreft de beste papieren. Hij werd opgeleid in het stucadoorsbedrijf van zijn ooms en mogelijk heeft hij ook een gedeelte van zijn opleiding in Parijs gevolgd. Er is namelijk een ontwerp voor een stucplafond van zijn hand bewaard gebleven dat hij signeerde, in het jaar 1768, met als locatie Parijs. De invloed van zijn verblijf in de Franse hoofdstad is in zijn werk van de jaren daarna goed te merken. Zijn ontwerptekeningen voor stucplafonds vormen een illustratief voorbeeld van de geleidelijke overgang van de overdadige Lodewijk XV-stijl naar de meer eenvoudige en klassieke Lodewijk XVI-stijl. De scheidslijn van deze ontwikkeling in het oeuvre van Husly valt zo omstreeks 1770; het jaar waarin Oud-Amelisweerd werd gebouwd.¹⁴ Husly speelde een belangrijke rol in de introductie van de deze nieuwe mode in de Republiek der Nederlanden, mede omdat hij in 1769 docent bouwkunst werd aan de Amsterdamse tekenacademie. Het werk van

Husly uit deze tijd wordt voor Nederlandse begrippen zó uitzonderlijk genoemd dat hij door sommige architectuurhistorici ook wel 'de avant-garde architect van de Verlichting' wordt genoemd.¹⁵ Anderen vinden dat weer teveel eer, maar het staat vast dat de ontwerpen die hij maakte voor Nederlandse begrippen vernieuwend waren.

Vermoedelijk heeft Husly in Parijs kennis gemaakt met de voorbeeldplaten van de Franse architect Jean François de Neufforge.¹⁶ Veel architecten in Europa gebruikten aan het einde van de 18e eeuw voor hun ontwerpen in Lodewijk-XVI-stijl de voorbeelden uit het boek *Recueil élémentaire d'architecture* van deze Franse architect. Ook in de ontwerpen van Husly zijn letterlijke citaten uit deze voorbeeldplaten terug te zien. Een goed voorbeeld is zijn ontwerp van een plafond waarvan het geometrische randwerk een zuivere kopie is van de omlijsting op de titelpagina van het achtste deel van Neufforge's werk (zie afb.10 en B10). Dit ontwerp is interessant in verband met Oud-Amelisweerd. In het stucplafond van kamer 1.6 in Oud-Amelisweerd zijn namelijk precies dezelfde rozetten als in het ontwerp van Husly verwerkt (zie afb.9). Ook de decoraties op de marmeren schouw in deze salon sluiten hierbij aan. Bovendien is in deze ruimte, onder het pakket van latere verflagen, op het houtwerk een schildering van een geometrisch patroon gevonden dat door de decorateur van Oud-Amelisweerd lijkt te zijn overgenomen uit het boek van De Neufforge. Het is een meander die is samengesteld uit twee geometrische meanders die naast elkaar staan afbeeld in het boek van De Neufforge (zie afb.8).

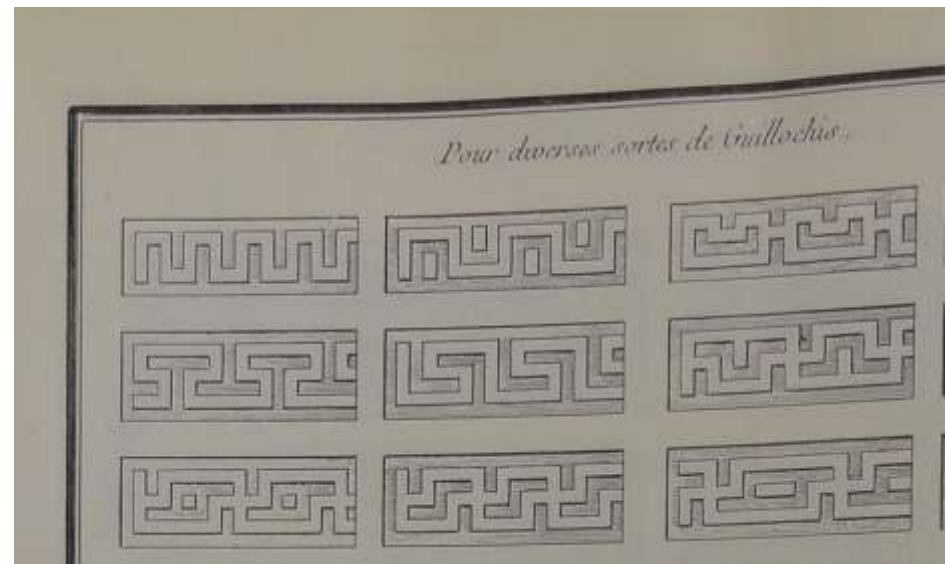
Afb. 9 Salon 1.6, detail stucplafond.

Afb. 10 Detail van een ontwerp voor stucplafond door Jacob Otten Husly met geometrisch randwerk naar voorbeeld van De Neufforge.

Afb. 7 Salon 1.6, geometrische meander naar voorbeeld van De Neufforge.

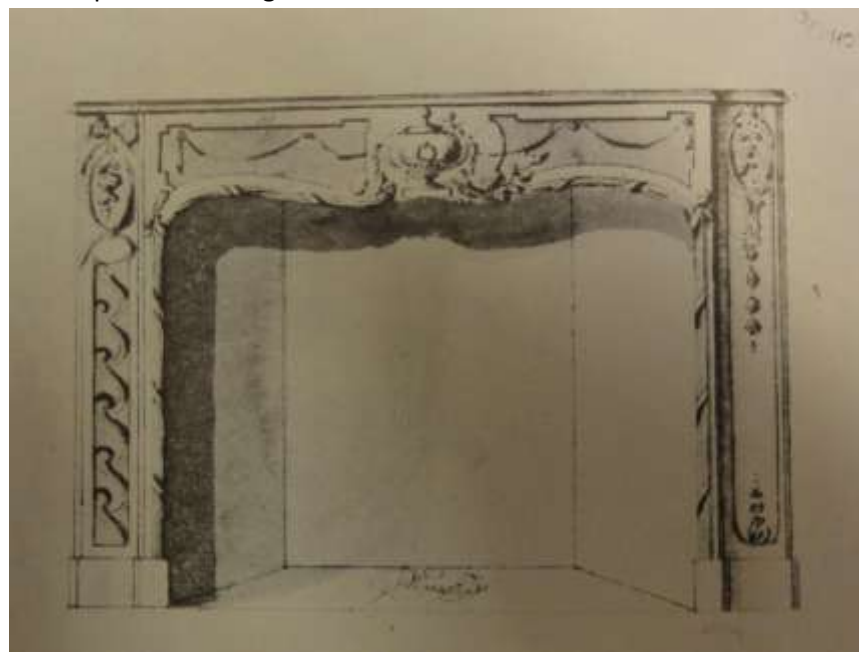
Afb. 8 Voorbeelden voor geometrische patronen uit het boek van De Neufforge.

Husly was in het jaar dat Oud-Amelisweerd werd gebouwd een van de weinige interieurdecorateurs die kennis had en gebruik maakte van de voorbeelden van De Neufforge. Abraham van der Hart gebruikte ook deze voorbeelden maar deed dit pas veel later dan de iets oudere Husly. Tot dusver zijn er echter voornamelijk ontwerpen voor stucplafonds uit deze vroege periode van Husly's carrière bekend en geen nog bestaande interieurs bekend waarbij hij als decorateur optrad. Pas twee jaar na de bouw van Oud-Amelisweerd zou hij zijn eerste prestigieuze bouwopdrachten krijgen waarbij hij verantwoordelijk was voor het totaalpakket van interieur, exterieur en de constructie zelf. Bekende voorbeelden uit zijn oeuvre zijn het stadhuis in Weesp uit 1772 en het gebouw van het genootschap Felix Merites uit 1788 in Amsterdam. Er bestaat een mogelijkheid dat het Husly was die, twee jaar na zijn verblijf in Parijs en twee jaar voordat hij zijn eerste grote opdracht kreeg, als decorateur werkzaam was in Oud-Amelisweerd en de stucplafonds, schouwen en andere interieurdecoraties ontwierp. In dat geval is het mogelijk dat ook zijn neefjes en leerlingen, Leendert, Anthony en Roelof Viervant betrokken waren bij Oud-Amelisweerd.

Gedurende zijn carrière werkte Husly veelvuldig samen met de leden van de familie Viervant. Husly's zus was getrouwd met de Arnhemse stadstimmerman Hendrik Viervant (1718-1775) en de kinderen die zij kregen gingen allemaal in de leer bij hun oom Husly in Amsterdam. Zo vinden we Leendert Viervant uiteindelijk als meester-steenhouwer in Amsterdam waar hij rond 1770 ontwerpen voor schouwen in Lodewijk XVI-stijl maakte die geënt waren op de voorbeelden uit het boek van De Neufforge. Zijn ontwerpen voor schouwen vertonen een verwantschap met de marmeren schouwen die in Oud-Amelisweerd aanwezig zijn. Op een ontwerp uit 1772 zijn twee ontwerpen in één tekening toegepast (afb.11). Wie bij Viervant een schouw wilde bestellen kon kiezen uit het ontwerp op de rechter of de linker helft van de tekening. De linker kant van dit ontwerp laat vergelijkbare decoraties zien zoals we die in de 'vogeltjeskamer' (salon 1.5) in Oud-Amelisweerd aantreffen. Later in zijn

carrière was Leendert ook als architect werkzaam. Zijn bekendste werk is de ovale zaal uit 1779 die hij voor de Teylers Fundatie in Haarlem maakte en waarbij hij samenwerkte met zijn oom Jacob Otten Husly.¹⁷

Uitgaande van de hypothese dat de combinatie Husly-Viervant aan Oud-Amelisweerd heeft gewerkt, zullen ze niet alleen verantwoordelijk zijn geweest voor het interieur van Oud-Amelisweerd. Enkele leden uit de familie Viervant hadden ook ervaring als aannemer. De bouw en constructie van Oud-Amelisweerd zou eventueel ook door hen uitgevoerd kunnen zijn. Dit wordt met name ondersteund door een ontwerp voor een woonhuis van de hand van Roelof Viervant (zie B.13, blz.112). Het ontwerp van Roelant Viervant lijkt een variant te zijn op het ontwerp van de gevel van Oud-Amelisweerd. Vooral het licht

Afb. 11 Ontwerp voor een neoclassicistische schouw van Leendert Viervant uit 1772.

vooruitspringende middenrisaliet en de vooruitspringende hoeklisenen zijn typerend voor beide ontwerpen. De vormgeving van het exterieur van het landhuis Oud-Amelisweerd gaat net zoals het ontwerp van Viervant terug op oudere classicistische voorbeelden uit de 17^e eeuw.

Helaas is er tot nu toe in de archieven en in andere bronnen niks te vinden over de betrokkenheid van een architect bij de bouw van Oud-Amelisweerd. De toeschrijving aan de combinatie Husly-Viervant kan alleen worden gedaan op gronde van stilistische overeenkomsten en op grond van het gegeven dat Husly in 1770 één van de weinigen was die een dergelijk interieur kon ontwerpen. Natuurlijk staat hiermee niet vast dat hij betrokken was bij Oud-Amelisweerd en bij toekomstig onderzoek zullen ook andere architecten beter onder de loep genomen moeten worden. Het is slechts een hypothese en hypothesen zijn er om verder ondersteund, aangepast of om verworpen te worden. De combinatie Husly-Viervant en andere ontwerpers die hun opleiding genoten aan de Amsterdamse tekenacademie vormen in ieder geval een goed vertrekpunt voor toekomstig en meer diepgaand onderzoek.

1.3 Oud-Amelisweerd als afspiegeling van de veranderende mode en idealen

Uit de veilingcatalogus van de boekencollectie van Taets van Amerongen blijkt dat hij geïnteresseerd was in geschiedenis, militaire veldslagen, exotische culturen en filosofie.¹⁸ Ook blijkt dat hij zich identificeerde met de politieke idealen van de patriotten aangezien Taets van Amerongen was geabonneerd op het patriottistische tijdschrift de *Post van de Nederrijn* dat vanaf 1781 werd uitgegeven.

De patriotten wilden een halt toeroepen aan het absolutisme van de Oranjes en verlangden terug naar de burgerlijke macht en het militaire succes dat de republiek der Nederlanden had gekend ten tijde van de 17^e-eeuw. Het neoclassicisme wordt in de historiografie van de architectuur vaak ook wel beschouwd als een voortzetting van het 17de-eeuwse Hollands classicisme met het stadhuis van Amsterdam als belangrijkste

voorbeeld. Ook het exterieur van Oud-Amelisweerd gaat in haar opzet terug op voorbeelden uit de 17^e-eeuw. De edele eenvoud van de Lodewijk-XVI-stijl werd ook wel beschouwd als een bouwtrant die paste bij de zelfbewuste burgers die zich lieten leiden door het nieuwe verlichtingsdenken en het opkomende patriottisme.

Verlichte en vooruitstrevende patriotten zoals Taets van Amerongen gebruikten dit neoclassicisme bewust als ideologisch strijdmiddel tegen het Rococo dat door hen werd geassocieerd met het decadente en geestelijk achtergebleven Oranjehof in Den Haag.¹⁹ In de jaren '80 en '90 kwamen opdrachtgevers voor dergelijke neoklassieke huizen opvallend vaak uit het patriottistische milieu.²⁰ Alhoewel ook orangisten huizen lieten bouwen volgens het neoclassicisme en deze politieke connotatie dus vooral uit de jaren '80 en '90 van de 18^e-eeuw stamt, is de vormgeving van het exterieur en interieur van het landhuis Oud-Amelisweerd zeker als een persoonlijk statement van Taets van Amerongen te beschouwen.

Met 1770 als bouwjaar is Oud-Amelisweerd een vroeg voorbeeld van deze vooruitstrevende mode en daarmee misschien ook iets te vroeg om nadrukkelijk deze politieke idealen uit te drukken aangezien de patriotten pas in de jaren '80 georganiseerd raakten. Oud-Amelisweerd moet eind 18e-eeuw in ieder geval de uitstraling hebben gehad van een landgoed van een vooruitstrevend en verlicht persoon. Desalniettemin verwijst de iconografie van enkele in grisaille geschilderde bovendeurstukken in het landhuis naar de voorspoed die de patriotten probeerden na te streven. Op één van de witjes zijn namelijk drie *putti* te zien met een boek, een speer met op de punt een vrijheidshoedje en een vogelkooitje dat open staat en waar een vogeltje uit vliegt (zie afb.12). De speer met het hoedje zijn de attributen van de Hollandse vrijheidsmaagd en werden door de patriotten gebruikt als een symbool voor hun politieke idealen. In de aangrenzende kamer zijn op twee andere witjes respectievelijk

Afb. 12 Salon 1.8, salon met Hollands behang met een meanderende rivier door een landschap met boven de deur in grisaille een allegorie op de vrijheid.

allegorieën op de overwinning en vrede en op de rijkdom en overvloed afgebeeld. In context van het Hollandse landschapsbehang in salon 1.8 zouden deze grisailles ook in een algemenere zin kunnen verwijzen naar vrijheid en vrede, en met name de vrijheid van het buitenleven op een buitenplaats. Het landschapsbehang in salon 1.8 is geënt op schilderijen van 17de-eeuwse Hollandse landschapsschilders zoals Jacob van Ruisdael. Dit behang wordt toegeschreven aan de behangschilder Jan Augustini (1725-1773).²¹ Op de wanden van deze salon zien we een idyllisch landschap met een meanderende rivier waarop in een sloepje een musicerend gezelschap vaart. Het zou zo Taets van Amerongen kunnen zijn die met zijn gezin een boottochtje over de Kromme Rijn maakt.

Een aantal boeken in de collectie van Taets van Amerongen heeft ook betrekking op het aanleggen van buitenplaatsen en de interieurkunst. Alhoewel de basisprincipes van het aanleggen van een buitenplaats die in deze boeken staan beschreven lijken te zijn nagevolgd, wat de opzet van het landgoed betreft, komen de boeken inhoudelijk niet overeen met wat we in het interieur van Oud-Amelisweerd aantreffen.²²

De vraag is in welke mate Taets van Amerongen zelf richting gaf aan de vormgeving van het interieur. Taets van Amerongen zal ongetwijfeld zijn eigen ideeën en inzichten gehad hebben toen hij het landhuis liet bouwen en inrichten, en zijn persoonlijk stempel op dit prestigeproject hebben willen drukken, maar vermoedelijk liet hij zich daarbij wel assisteren door een decorateur die kennis had van de jongste mode. Een dergelijk modern interieur was nog vrij uitzonderlijk in 1770. Als schoonzoon van de burgemeester van Amsterdam stond hij in contact met de Amsterdamse elite en zal hij waarschijnlijk goede ingangen hebben gehad tot de meest vernieuwende decorateurs in deze stad. Ook door zijn contacten met vooraanstaande figuren zoals Belle van Zuylen en James Boswell zal hij ongetwijfeld op de hoogte zijn geweest van de nieuwste ontwikkelingen in Europa op het gebied van mode en smaak.²³

1.4 Een ensemble van interieur, landhuis en park

Ook de schilderijencollectie van Taets van Amerongen geeft een aardig beeld van zijn voorkeuren. Zijn collectie, waarvan een gedeelte mogelijk in Oud-Amelisweerd heeft gehangen, bestond uit 210 schilderijen die voornamelijk uit de 17e-eeuw stamden. De gehele collectie werd na zijn dood op 3 juli 1805 in het Trippenhuis in Amsterdam geveild.²⁴ Onder de geveilde stukken bevonden zich een aantal Arcadische landschappen van Cornelis Van Poelenburgh, stadsgezichten van Van Berckheyde, verschillende landschappen van Van Ruisdael, scènes met exotische vogels van d'Hondecoeter en verder werken van andere bekende kunstenaars zoals Gerrit Dou, Jan Steen, Frans van Mieris, Jan van der Heijden, Salomon de Bray, Meindert Hobbema, Philip Wouwerman, Anthony van Dyck en Jan Brueghel de Oude. Ook uit het Hollandse en 17de-eeuwse karakter van de schilderijencollectie blijkt zijn bewondering voor de republiek ten tijde van de 17^e-eeuw.

Gezien de hoge prijzen die er op de veiling voor deze schilderijen betaald werden, waren het niet de minste werken. Een aantal van deze schilderijen is te traceren tot nu nog bestaande werken in collecties van verschillende musea. Het Museum voor de Schone Kunsten in Budapest, bijvoorbeeld, heeft twee schilderijen in haar collectie die uit de voormalige collectie van Taets van Amerongen stammen en die zeker niet misplaatst zouden zijn geweest in Oud-Amelisweerd.²⁵ Het gaat om een schilderij van een classicistisch interieur van de schilder Jan van der Heijden met daarin onder andere een globe, boeken, een stuk Chinese zijde, een kabinetje, een Japans wapen en andere exotica. Verder bevindt zich in Budapest ook een schilderij van Melchior d' Hondecoeter uit de voormalige collectie van Taets van Amerongen waarop enkele exotische vogels bij een riviertje in een heuvelachtig landschap te zien zijn (zie afb.13 en 14).

Afb. 13 Melchior d'Hondecoeter, Pelikaan met ander gevogelte bij een beekje, 20 ca. 1680.

Afb. 14 Jan van der Heijden, Interieur met stilleven, 1712.

De 18de-eeuwse herwaardering voor de Hollandse landschapsschilderkunst uit de 17-eeuw liep parallel aan het ontstaan van de landschapstijl in de tuinarchitectuur.²⁶ Ook Taets van Amerongen ging mee met de veranderende mode. Bij de aanleg van het trapeziumbos in de jaren '60 had hij reeds binnen de formele opzet van dit park landschappelijke elementen laten aanbrengen en tegen het einde van de 18^e eeuw liet hij ten westen van het landhuis een nieuw stuk park toevoegen dat in de archiefstukken wordt omschreven als de 'Engelsche partijen'.²⁷ Dit stuk van het landgoed werd aangelegd volgens de allerlaatste mode binnen de tuinarchitectuur, de Engelse landschapstijl, en wordt tot op de dag van vandaag gekenmerkt door een kronkelende waterpartij die de illusie van een meanderende rivier moet wekken. Verder vinden we in dit stuk van het park een heuvel, bruggetjes en enkele eilandjes (zie afb.15).

In de archiefstukken is ook te lezen dat er een 'menagerie en volière' op het landgoed waren. Op een kaart uit 1808 is er tussen de moestuin en het Engelse werk een klein gebouwtje met een ovale vijver te zien (zie afb.15). Dit zou de locatie van de volière en menagerie kunnen zijn waar Taets van Amerongen gevogelte hield. Zijn interesse voor de natuur en de idylle van het landschap blijkt niet alleen uit het landschapspark met menagerie en zijn schilderijencollectie, maar ook uit de landschappen en exotische vogels die we tot op de dag van vandaag aantreffen op de Hollandse en Chinese behangsels in het landhuis. Zo waande Taets van Amerongen zich niet alleen in het park in een ideaallandschap en omringd door de natuur, maar ook als hij in de salons van zijn landhuis vertoefde. In paragrafen 4.1 en 4.2 wordt verder ingegaan op het park en de botanische collectie die Taets van Amerongen op het landgoed had.

Afb. 15 Detail van kaart van Amelisweerd uit 1808 met het Engelse werk.

1.5 Gerard Arnoud Taets van Amerongen koopt Oud-Amelisweerd

Gedurende 34 zomers genoot baron Taets van Amerongen samen met zijn vrouw en vier kinderen van zijn lustoord totdat hij overleed in 1804. Hij liet een ensemble van interieur, landhuis en park achter dat vandaag de dag nog grotendeels intact is en dat een afspiegeling is van zijn persoonlijke smaak en de veranderende mode en idealen van zijn tijd. In zijn testament stond dat zijn oudste zoon, Gerard Arnoud, als eerste het recht had om de buitenplaats te kopen. Het was de bedoeling dat het landgoed binnen de familie zou blijven en dat het van generatie op

generatie door zou worden gegeven. Als de oudste zoon het niet wilde hebben, of het niet kon bekostigen, zouden in volgorde van leeftijd de andere drie kinderen de kans krijgen om het landgoed binnen de familie te houden.

In 1806, het jaar dat Lodewijk Napoleon koning werd van Holland kocht Gerard Arnoud Oud-Amelisweerd 'met den behangsels, vaste spiegels en schilderijen ... en wat verder aard en nagelvast is'.²⁸ Met de 'schilderijen' werden vermoedelijk de Hollandse behangsels van olieverf op linnen bedoeld. De uitgebreide boekencollectie en schilderijencollectie van zijn vader waren ondertussen al geveild en ook het meubilair en de rest van de inboedel van het landhuis zal rond die tijd verspreid zijn geraakt. Het geldt dat de verkoop van Gerard Godard's bezittingen opbracht werd 'egalijk verdeeld' onder de kinderen en zal door Gerard Arnoud waarschijnlijk zijn gebruikt om zijn broer en zussen uit te kopen. Het stadshuis van Gerard Godard aan de Wittevrouwestraat in Utrecht (zie afb.18) kwam ook in het bezit van de oudste zoon. Slechts twee jaar later waren het stadshuis en het landgoed allebei in het bezit van Koning Lodewijk Napoleon en was Gerard Arnoud alles wat zijn vader tijdens zijn leven had opgebouwd weer kwijt.

De oudste zoon, Gerard Arnoud, en de jongste zoon, Joost, zijn tijdens het Franse bewind naar Duitsland gemigreerd. Joost Taets van Amerongen begon in de Duitse stad Offenbach een tabaksfabriek. In het museum van de stad Offenbach bevindt zich vandaag de dag een poppenhuis uit het bezit van Joost Taets van Amerongen dat uit de jaren '50 van de 18^e eeuw stamt. Het zou om een Nederlands poppenhuis gaan waar Joost Taets van Amerongen zelf als kind mee heeft gespeeld.²⁹ In dat geval zou het poppenhuis begonnen kunnen zijn door zijn moeder, Anna Susanna Hasselaer, die in 1751 met Gerard Godard Taets van Amerongen trouwde. Gedurende de tweede helft van de 17^e eeuw en de 18^e eeuw was het in de mode onder dames uit de hogere kringen om dergelijke poppenhuizen aan te leggen. In de collectie van het Centraal

Museum bevindt zich een zeldzaam voorbeeld van een 17^e-eeuws poppenhuis.

Behalve een aangenaam tijdverdrijf voor de dame in kwestie dienden dergelijke poppenhuizen ook om de kinderen iets bij te brengen over het leven en de omgangsvormen binnen de hogere kringen van de maatschappij en wat er zoal komt kijken bij het voeren van een huishouden. Dit poppenhuis van de familie Taets van Amerongen gunt ons een blik in de wooncultuur van de 18^e eeuw.

Afb.16, 18de-eeuws poppenhuis uit het bezit van de familie Taets Van Amerongen.

Afb. 17 Charles Howard Hodges, portret van koning Lodewijk Napoleon, 1809.

2 Lodewijk Napoleon koopt landgoed Oud-Amelisweerd

2.1 Lodewijk Napoleon verhuist naar Utrecht

In juni 1806 werd Lodewijk Napoleon Bonaparte (1778-1846) tot koning van Holland gekroond en werd Nederland voor het eerst in haar geschiedenis een koninkrijk. In eerste instantie zou de koning vanuit Den Haag gaan regeren over Holland. Om die reden betrok Lodewijk de voormalige stadhouderlijke appartementen in het Binnenhof en het buiten Den Haag gelegen paleis Huis ten Bosch. Heel lang hield de koning het in Den Haag niet uit. Een jaar na zijn troonsbestijging, op 30 juni 1807, gaf hij vanuit een kuuroord in de Pyreneeën de opdracht om in de stad Utrecht een paleis te laten bouwen en om de staatssecretarie vanuit Den Haag naar Utrecht over te brengen. Als reden voor deze verhuizing schreef hij: 'Ik moet pogen mijn verblijf in Holland zó in te richten, dat mijn gestel er het minst onder lijdt'.³⁰ Den Haag was naar Lodewijk's idee te vochtig en lag te dicht bij de zee. In zijn beleving bood het meer in het binnenland gelegen Utrecht een beter klimaat.

Ten behoeve van het nieuwe paleis werd een groot aantal panden aan de Drift en in de Wittevrouwenstraat aangekocht en vanaf augustus 1807 werden deze panden naar ontwerp van de architect J.D. Zocher (1763-1826) omgebouwd tot een paleis. Ook het voormalige stadshuis van Gerard Godard Taets van Amerongen werd aangekocht. Dit huis werd destijds 'het grootste en fraaiste van Utrecht' genoemd. Het werd inclusief de gehele inventaris voor 30.000 gulden door Lodewijk Napoleon opgekocht. Dit was het meest kostbare pand dat hij ten behoeve van zijn Utrechtse paleis aankocht.³¹

Tijdens de werkzaamheden aan het paleis ontkwam de gevel van dit pand aan de witte bepleistering die de andere huizen wel kregen en die bedoeld was om de verschillende gebouwen van het paleis tot een visueel geheel te smeden.³² Het gegeven dat Lodewijk Napoleon het gehele huis inclusief meubilair aankocht doet vermoeden dat de koning de smaak van Gerard Godard kon waarderen. Zoals Nico van der Woude

in zijn artikel uit 1991 al aangaf heeft het uiterlijk van het stadshuis van Taets van Amerongen veel gemeen met die van het landhuis Oud-Amelisweerd (zie afb.18).³³ Aangezien het pand in 1814 afbrandde en verdere bronnen ontbreken is niet te achterhalen hoe het interieur van dit pand eruitzag, maar het ligt in de lijn der verwachting dat ook het interieur van dit huis met dezelfde smaak en edele eenvoud als Oud-Amelisweerd was ingericht.

In het najaar van 1807 kwam Lodewijk Napoleon in Utrecht wonen ondanks dat zijn paleis nog niet af was. Terwijl de architect J.D. Zocher nog enkele aanpassingen verrichtte aan het interieur van het voormalige stadshuis van Taets van Amerongen nam Lodewijk tijdelijk zijn intrek in het Pausshuize om vervolgens in november te verhuizen naar het huis van Taets van Amerongen.³⁴ Hij woonde in het huis totdat in Januari 1808 een groot gedeelte van het paleis af was en hij daar zijn intrek kon nemen.³⁵

2.2 Een eerste kennismaking met Amelisweerd

Tijdens de periode dat Lodewijk het voormalige huis van Taets van Amerongen verbleef zal hij vermoedelijk ook nieuwsgierig zijn geraakt naar de buitenplaats van de familie. In het levendige dagboek van de Utrechtse apotheker Hendrick Keetell lezen we namelijk dat de Koning op 28 december 1807 een toertochtje maakte om de landgoederen Nieuw-Amelisweerd en Oud-Amelisweerd te inspecteren. Keetell hield in zijn dagboek zorgvuldig bij wat er met de komst van de koning in de stad gebeurde en wat er in het geruchtencircuit zoal de ronde ging. Volgens Keetell gaf Lodewijk na zijn bezoek aan Amelisweerd de opdracht om 'geen middelen te spaaren nog gelden te ontzien, om beyde die lusthoven in bezit te krijgen'. Keetell voegde daar aan toe dat de koning al langere tijd de behoefte had aan een buitenverblijf in de omgeving van Utrecht en dat hij al enige lusthoven had bezichtigd, maar dat 'geen zo schoon en voldoende bevonden' werden als de naast elkaar gelegen Nieuw- en Oud-Amelisweerd.³⁶ Hoewel Oud-Amelisweerd op dat moment al 37 jaar oud

was, zal het landhuis waarschijnlijk nog steeds relatief modern zijn geweest. Bovendien was het park zo'n 45 jaar na de eerste aanplant tot wasdom gekomen en begonnen de lanen de statigheid te krijgen die Taets van Amerongen voor ogen moet hebben gehad toen hij het landgoed liet aanleggen.

Afb. 18 Voormalig stadshuis van Taets van Amerongen in de Wittevrouwenstraat.

2.3 Strubbelingen bij de aankoop van Oud- Amelisweerd

De verkoop van Oud-Amelisweerd aan de koning verliep echter niet heel vlot en soepel. Lodewijk wilde het landgoed meteen na zijn bezichtiging aankopen en volgens Keetell vertrouwde hij erop dat hij er de daaropvolgende zomer al gebruik van kon maken. Het probleem was echter dat Gerard Arnoud Taets van Amerongen dat niet zag zitten en voor enige vertraging zorgde. Met de eigenaar van Nieuw-Amelisweerd, de heer van Utenhoven, was snel een akkoord getroffen maar de inmiddels in het buitenland woonachtige Taets van Amerongen was volgens Keetell 'bezwaarlijk tot de verkoop over te haalen geweest'.³⁷ Als reden voor de vertraging van de aankoop geeft Keetell het 'telkens heen en weer trekken van expressies dien aangaande'.

Ook Althanse Garnier, een voormalig hoveling van de koning, schreef in 1823 in zijn openhartige memoires dat Taets van Amerongen het landgoed liever in zijn bezit hield: 'de eigenaar van dit kleine huis was bepaald niet geveild om zichzelf ervan te ontdoen ten behoeve van zijn nieuwe heerser, die het enige tijd voor zijn troonsafstand weer verkocht'.³⁸ Waarschijnlijk zal het binnen de familie Taets van Amerongen moeilijk hebben gelegen aangezien de broer en zussen van Gerard Arnoud tijdens de recente boedelscheiding ook recht hadden gehad op het landgoed en zij er aanspraak op hadden mogen maken indien de oudste het niet wilde hebben.³⁹ Het lijkt er op dat de oudste zoon binnen het gezin nu min of meer gedwongen werd om het landgoed van de hand te doen. Wat betreft de perikelen rond de aankoop van Oud-Amelisweerd vergeleek Keetell de koning met een klein kind: '...gelijk kleine kinderen, die, wanneer zij iets willen genieten, met een onstuitbare verlangen daarna bezielt geraakten, even zo was het gesteld met zijne majesteit ...',⁴⁰

Aan het begin van zijn koningschap bezocht Lodewijk vaak kuuroorden om het leed van zijn reuma en andere kwalen te verzachten. Nadat Lodewijk zich begon te realiseren dat zijn fysieke aanwezigheid belangrijk was voor het voortbestaan van het koninkrijk Holland begon hij

steeds meer belangstelling te tonen voor verschillende buitenplaatsen in zijn koninkrijk als alternatief voor kuuroorden.

Het inspecteren van buitenplaatsen was voor Lodewijk een serieuze aangelegenheid. Hij besteedde veel aandacht aan de zuiverheid van de lucht, de kwaliteit van het water, de glooiing van het landschap en de vergezichten die potentiële buitenplaatsen te bieden hadden. Uit het artikel '*La santé et salubrité du Pays*' van Esther Starkenburg blijkt dat de koning veel waarde hechtte aan zijn hygiëne en gezondheid en de relatie van zijn woonomgeving daartoe.⁴¹ Bij zijn inspecties van buitenplaatsen werd de omgeving even belangrijk gevonden als de gebouwen zelf. Volgens Lodewijk waren stilstaand water, en bomen die te dicht op het huis stonden, bederfelijk voor de gezondheid. Rond Huis ten Bosch liet hij daarom de gracht dempen en werden de bomen bij het huis gekapt. Ook in het plan voor het nieuwe landschapspark van Paleis het Loo, dat ook in gebruik was genomen door Lodewijk, werden om die reden de eerder geplande waterpartijen geschrapt en vervangen door een glooiend weidelandschap met boomgroepen.⁴²

Volgens Starkenburg was zijn zoektocht naar gezonde buitenplaatsen onder andere begonnen om een alternatief te vinden voor zijn bezoeken aan kuuroorden in het buitenland. In deze context zijn ook Lodewijk's plannen voor Amelisweerd te plaatsen. Zoals Lodewijk zelf aangaf wilde hij naar Utrecht verhuizen om gezondheidsredenen en liet hij om die reden een paleis bouwen in de stad. Bij een stadspaleis hoort natuurlijk ook een buitenverblijf en zijn oog viel al snel op Amelisweerd. Zoals uit paragraaf 4.3 zal blijken zag Lodewijk in Amelisweerd de potentie van meer dan alleen een buitenverblijf.

2.4 De aankoop van Oud-Amelisweerd gaat door

In de zomer van 1808, ruim een half jaar na Lodewijk's eerste bezoek aan de twee landgoederen, waren de onderhandelingen met Taets van Amerongen nog steeds gaande en had hij geen geschikte buitenplaats bij Utrecht. Ondertussen was de koning wat zijn verblijf in Utrecht betreft

van gedachten veranderd en had hij besloten om naar Amsterdam te verhuizen. Reeds in november 1807 deelde hij dit mede in een vergadering van het Wetgevend Lichaam en een paar maanden later, in april 1808, betrok hij het 17de-eeuwse stadhuis van Amsterdam dat om die reden werd verbouwd tot koninklijk paleis. Het paleis in Utrecht degradeerde tot een *pied-à-terre*.⁴³ Ondanks dat Lodewijk van gedachte was veranderd en niet meer permanent in Utrecht wilde resideren was hij nog steeds vastbesloten om een buitenplaats in de omgeving van Utrecht te kopen. Terwijl Lodewijk in het Koninklijk Paleis in Amsterdam verbleef gingen de onderhandelingen met Taets van Amerongen gewoon door.

Vermoedelijk duurde het Lodewijk uiteindelijk allemaal te lang want op 10 en 11 Juli 1808 maakte hij een tocht over de Utrechtse Heuvelrug en door de Gelderse Vallei om te zoeken naar alternatieve lusthoven die in de toekomst als zomerresidentie konden dienen. De aankoop van Amelisweerd lag blijkbaar niet in het verschiep. In Driebergen inspecteerde de koning intussen landgoed Moersbergen en Huis Doorn, vervolgens bezocht hij kasteel Hardenbroek tussen Cothen en Werkhoven, de buitenplaats Broekhuizen bij Darthuizen, kasteel Zuilenstein bij Leerssum, kasteel Amerongen, kasteel Renswoude en als laatste kasteel Doorwerth.⁴⁴

Rond dezelfde tijd schonk Lodewijk het voormalige stadhuis van Taets van Amerongen in de Wittevrouwenstraat aan zijn minister van binnenlandse zaken, de heer G.A.G.P. baron van der Capellen (1778-1848). Van der Capellen was de kleinzoon van Gerard Godard Taets van Amerongen en moet zich er behoorlijk thuis gevoeld hebben aangezien hij in 1778 geboren was in het huis en hij vervolgens zijn jeugd had doorbracht in het huishouden van Gerard Godard.⁴⁵ Was deze vriendelijke geste van Lodewijk naar de familie Taets van Amerongen misschien een smeermiddel? Op deze manier zou in ieder geval één huis van Gerard Godard in de familie blijven.⁴⁶ In ieder geval stond deze kleinzoon van Taets van Amerongen op goede voet met de koning. Toen Lodewijk zich na zijn troonsafstand in het Oostenrijkse Graz gevestigd had, bracht Van

der Capellen in 1811 samen met zijn vrouw bijna een vol jaar door bij Lodewijk in huis.⁴⁷ Het kan zijn dat Van der Capellen als bemiddelaar optrad tussen zijn oom Gerard Arnoud Taets van Amerongen en koning Lodewijk Napoleon. Lodewijk kreeg kort na de schenking van het huis en tien dagen na zijn rondtocht door de provincie, op 22 Juli 1808, te horen dat aankoop van Oud-Amelisweerd uiteindelijk toch door zou gaan.

Als we apotheker Keetell moeten geloven stond Lodewijk te popelen om zijn aanstaande lusthof meteen na dit goede nieuws opnieuw te bezoeken, hij schreef die avond in zijn dagboek: 'alles moest worden opgeschort, Z.M. moest onverwijlt na zijne nieuw aangekochte lusthoven...'. De drukte van de vele audiënties en andere werkzaamheden weerhielden hem daar echter van.⁴⁸ Vier dagen later, op 26 juli, kon Lodewijk eindelijk tijd vinden en bezocht hij Nieuw- en Oud-Amelisweerd voor de tweede keer. Keetell schreef in zijn dagboek dat de koning, 'na alles met grote nauwkeurigheid geïnspecteerd te hebben', aan het einde van de middag weer terugkwam met 'de grootste blijken van vergenoeging op zijn gelaat'.⁴⁹

2.5 De eerste plannen voor Amelisweerd worden gemaakt

De gretigheid waarmee Lodewijk het landgoed wilde aankopen en het belang dat hij er aan hechtte, blijkt ook uit de bedrag dat hij er uiteindelijk voor betaalde. Op 26 augustus werd de officiële koop gesloten en ontving Taets van Amerongen een bedrag van 100.000 gulden in contanten wat behoorlijk is in vergelijking met de 20.000 gulden die hij er twee jaar daarvoor zelf voor had moeten neerleggen.⁵⁰ In totaal werd er 260.000 gulden gespendeerd aan de twee landgoederen en de bijbehorende landerijen en hofstedes.

In dezelfde maand werd in opdracht van Lodewijk Napoleon door twee landmeters een kaart van beide landgoederen gemaakt waarop zeer gedetailleerd de bestaande situatie werd vastgelegd (zie B5, blz. 105). Zoals uit paragraaf 4.2 en 4.3 zal blijken werden de landgoederen niet in kaart gebracht om vervolgens alles bij hetzelfde te houden. Lodewijk

wilde op de korte termijn Oud-Amelisweerd als zomerresidentie gaan gebruiken en op de langere termijn was hij van plan om op het aangrenzende Nieuw-Amelisweerd een nieuw paleis met een nieuw park te realiseren. Tijdens zijn inspecties van de twee landgoederen, in december 1807 en juli 1808, zal Lodewijk waarschijnlijk zijn eerste ideeën hebben gevormd voor zijn bouwplannen op de landgoederen en het nieuwe park dat er moest komen. Deze plannen waren onmogelijk geweest met de aankoop van slechts één van de twee landgoederen. De keuze voor deze twee landgoederen zal onder andere beïnvloed zijn door hun gunstige ligging ten opzichte van de stad en de mogelijkheden die het samentrekken van beide landgoederen boden voor een nieuw park.

De landmeters waren niet de enigen die in de weken na de aankoop aan het werk waren geslagen. Met behulp van de archiefstukken in het Nationaal Archief en het Koninklijk Huisarchief is goed te volgen welke voorbereidingen werden getroffen om Oud-Amelisweerd bewoningsklaar te maken voor de koning. Er werden kachels geleverd, ameublementen werden aangekocht, per trekschuit werd er meubilair aangevoerd, de stoffering werd klaargemaakt, de nodige reparaties werden uitgevoerd en in opdracht van Lodewijk werd de Wijkse Wagenweg verbeterd en beplant met een dubbele rij eiken. Sindsdien staat deze weg bekend staat als 'de Koningsweg'.⁵¹ Terwijl het in Oud-Amelisweerd in deze weken een drukte van belang was, bleef Nieuw-Amelisweerd leegstaan, in afwachting van de uitvoering van verdere plannen.⁵²

2.6 Lodewijk en zijn 'Maitresse en titre'

De stoffeerder van de paleizen van het koningshuis, de heer Charpantier, stelde begin september tijdens al deze planvormingen lijsten op van het benodigde meubilair voor Oud-Amelisweerd. Per kamer maakte hij een opsomming waarbij ook elke kamer een naam of een nummer kreeg. De eerste lijst van de meubels en goederen die nodig waren om de kamers te kunnen inrichten stelde hij op 9 september 1808 op.⁵³ Het is opmerkelijk

dat op deze lijst een aantal meubelstukken staan vermeld die uiteindelijk niet zijn geleverd en dat bepaalde kamers op deze lijst uiteindelijk een andere functie hebben gekregen. Dit heeft mogelijk te maken met de veranderende plannen die Lodewijk met het landhuis had. Op de eerste lijst van Charpantier wordt nog melding gemaakt van een *salon de la reine* en een *appartement des princesses*. Deze kamers en het bijbehorende meubilair vinden we uiteindelijk niet terug op de inventarislijst die op 28 september is opgemaakt tijdens de week dat de koning in Oud-Amelisweerd verbleef (zie boedelinventaris, bijlage 1).⁵⁴ Op deze tweede lijst wordt met geen woord gerept over een kamer voor koningin Hortense. Daarentegen is er wel een kamer ingericht voor ene 'M Ducoudray' en blijkt het *appartement des princesses* te zijn gedegradeerd tot een kamertje op de 2^e etage (zolder).

De kamerstoffeerder van de koning was er blijkbaar in eerste instantie vanuit gegaan dat hij net zoals in de andere paleizen ook kamers moest inrichten voor koningin Hortense en de jonge prinsen. Lodewijk en Hortense leefden echter op gespannen voet en de koningin verbleef al langere tijd met haar kinderen in Parijs. Blijkbaar ging Lodewijk er vanuit dat Hortense en hij nooit samen op Oud-Amelisweerd zouden verblijven. Bovendien was het landhuis geen officieel paleis van de kroon en hoefde het daarom niet volgens het ceremonieel en de etiquette van het hof te worden ingericht. Het genoemde kamertje van 'M Ducoudray', grenzend aan het appartement van de koning, zou weleens bestemd kunnen zijn geweest voor de *maîtresse* van Lodewijk.

Dit wordt bevestigd door voormalig hoveling Althanse Garnier in zijn *memoires* uit 1823. Hij schrijft namelijk dat de koning droevig gestemd was rond de tijd dat hij Amelisweerd kocht en dat bijna niks hem kon afleiden van de kwellingen die het bestuur van het land met zich mee brachten. De enige afleiding die hij volgens Garnier had, vond hij op Amelisweerd. Hij schreef hierover: 'men verdacht hem er ondertussen van dat Lodewijk een klein huis in Amelisweerd kocht, vlakbij Utrecht, teneinde hij daar voldoende op zijn gemak was om een vrije loop te geven

aan zijn buitengewone liefde voor ene mevrouw D.....ay'.⁵⁵ Alhoewel de naam van Lodewijk's vermeende vlam hier gedeeltelijk onleesbaar is gemaakt, is het aannemelijk dat het om madame Ducoudray gaat waarvoor Lodewijk door Charpantier een kamer liet inrichten. Als we Garnier moeten geloven was het niet bepaald een geheim dat de koning een *maîtresse* had. Volgens Garnier was ze '...voldoende knap, voldoende elegant en voldoende opwekkend om alles te rechtvaardigen wat in het geruchtencircuit hierover bekend was', maar voegde eraan toe dat niet iedereen even gecharmeerd was van deze nieuwe vrijster 'om de reden dat de dame in kwestie het niet waardig was om een *maîtresse en titre* te zijn'.⁵⁶

Het bestaan van een *maîtresse* wordt ook bevestigd door een brief van de rentmeester van de landgoederen daterende uit mei 1810. Rentmeester van Ommeren schrijft in deze brief voornamelijk over de voortgang van de verkoop van de landgoederen. Lodewijk wilde Amelisweerd in dat jaar weer verkopen omdat hij ondertussen voorzag dat hij niet lang meer op de troon zou zitten en geld nodig zou hebben om zijn ballingschap te kunnen bekostigen. Aan het einde van de brief schrijft de rentmeester dat mevrouw 'Du Coudray' er bij hem op heeft aangedrongen om de eigendomspapieren van het aan haar geschonken huis aan haar over te dragen.⁵⁷ Het gaat hier waarschijnlijk niet om het landhuis zelf maar om één van de andere huizen op het landgoed. Of ze ook daadwerkelijk de eigendomspapieren van haar 'geschenk' heeft gekregen is niet duidelijk, maar aangezien in 1811 alle percelen, huizen en hofsteden van het lusthof aan Willem Bosch Van Drakestein werden verkocht zal mevrouw Ducoudray haar biezen hebben gepakt.

Vermoedelijk verbleef deze madame Ducoudray samen met Lodewijk in het landhuis en volgens de boedelbeschrijving had ze haar eigen kamer (kamer 2.9) vanwaar ze via een tussenliggende antichambre ongezien kon oversteken naar het appartement van de koning (zie afb.20 voor plattegrond). Als de koning afwezig was verbleef ze vermoedelijk in

een andere woning op het landgoed dat de koning aan haar geschonken had.

2.7 Lodewijk betreft "t cieraad van d'alouden Rhijn"

Op 24 september 1808 bracht de toen 29-jarige op Corsica geboren koning van Holland zijn eerste officiële bezoek aan Oud-Amelisweerd. Keetell schreef in zijn dagboek dat er bij die gelegenheid 'eenigzints' een inhaling plaats vond die door de boeren van het gehucht Vechten en de andere inwoners van Amelisweerd werd uitgevoerd. Toen Lodewijk via de Koningsweg per koets aan kwam rijden en de statige oprijlaan van zijn landgoed betrad werd hij door acht netjes geklede boerenmeisjes met bloemen bestrooid. Bij deze gelegenheid werd door de inwoners ook een gedicht aangeboden dat was opgesteld in zowel het Frans als het Nederlands. Beide versies zijn tot op de dag van vandaag bewaard gebleven en bevinden zich in de *Archives Nationales* in Parijs.⁵⁸ In het gedicht verontschuldigen deze dorpelingen zich voor de eenvoud van de blijde intocht, maar benadrukken dat zij zeer dankbaar zijn dat een koning het 'heerlijk eden' van Amelisweerd tot zijn woonplaats heeft verkozen. De bomen van de oprijlaan waren versierd met bogen, kronen en lampions en toen het 's avonds eenmaal donker werd, was de laan verlicht en kon de koning vanuit het landhuis de lampjes in de bomen zien schijnen. Ondanks de eenvoud van dit feestelijke onthaal was de oprijlaan volgens Keetell 'voor boerenwerk nogal netjes geïllumineerd'.⁵⁹

**Vechten's en Amelisweerd's
Dankbare Ingezetenen
aan
Hunnen geliefden Koning
En
Magtigen Beschermers
Zijne Majesteit
Lodewijk Napoleon
Bij gelegenheid**

**Van Hoogst deszelfs aankomst op Amelisweerd op den 24 September
1808**

*Dit Land-feest is, geliefde Koning!
Geen praal –geen grootsche pragtvertoning
Hier heerscht de Blijde eenvoúdigheid
't Zijn landleiden, die uit zúivere achting,
Bij 't vol besef van plichtbetragting
Deeze dag u hebben toegeweid*

*Ontbloot van alle kunstvermogen;
Door liefde en eerbied opgetogen
Verheft slegts 't dankbaar hart zijn stem:
Haar blijft het gunstrijkst hart beschoren;
Zij kan den besten vorst bekoren;
Zijn aanschijn haar kragt en klem*

*Het oord, waar destijds Rome's helden
Het Rijksgebied ter redding snelden;
Vermaard door Drusus Grens-kasteel:
Daar zelfs in latere oorlogs-dagen*

*Twee kastelen 't moedig opschrift dragen
"Getuigen van het Krijgstoneel"*

*Dit oord bij het zoet genot der Vrede
Herschapen in een heerlijk Eden
Natuur en kunst ter duurzaame eer,
Die beurtlings elk hun werk zien kronen
Daar kalmte, rust, gezondheid wonen,
Herneemd zijn eigen luister weer.*

*Bestemming nooit genoeg te loven!
Gij streeft dien Luister nooit te boven
Een vorst zal Uw Bewoner zijn
Zoo zal 't belangrijkst lot u treffen;
Zoo zult g'in rang u zien verheffen
Als 't cieraad van d'alouden Rhijn*

*Zoo blijft uw schoon dien vorst behagen!
Hier rekt hij zijne dierbare dagen
Tot 's levens laatsten avond-stond!
Hier zal de keur van zegeningen
Ook 't Koninglijk gezin omringen
't zal bloeien op deze vruchtbaren grond*

*Zoo blijft deez' dag u altijd heilig
Dien viere wij gerust en veilig
Zoo dankbaar aan ons lot en stand!
Dan zullen blijde dorpelingen
Ter eer van hun beschermers zingen
Den vader van het vader land*

Afb. 19 De oprijlaan van Oud-Amelisweerd rond 1900 met inmiddels een tweede generatie bomen.

Lodewijk kreeg bij zijn aankomst meteen een introductie in de geschiedenis van het landgoed. Het vermaarde grenskasteel van Drusus waarover in het gedicht wordt geschreven is het Romeinse castellum Fectio dat enkele meters ten zuiden van de oprijlaan ligt. Uit recente vondsten blijkt dat Fectio op zijn vroegst rond het jaar 5 na Christus gesticht is, wat zo'n veertien jaar na het overlijden van de bewuste Drusus is.⁶⁰ In Amelisweerd leefde echter het verhaal dat het deze Romeinse legergeneraal was die als eerste een castellum bouwde op deze plek langs de Rijn. Volgens een 19de-eeuwse bron bestond in Vechten al sinds mensenheugenis de overlevering dat 'aldaar eene stad onder den grond ligt' en al vanaf de 15^e eeuw werd er geschreven over de vondsten die werden gedaan in de akkers bij Amelisweerd.⁶¹ Een ooggetuige schreef in 1709: 'aldaar zag ik eene menigte menschen al kruisende op dezen akker zoeken naar zilveren en koperen munten van Romeinsche Keizers, brokkelingen van roode kannetjes, tegelen, oud glas en andere

snuisterijen'.⁶² De bouwheer van Oud-Amelisweerd, Baron Taets van Amerongen, blijkt vele Romeinse munten op zijn grondgebied gevonden te hebben en voegde die toe aan zijn collectie.⁶³ Ook latere bewoners van het landhuis Oud-Amelisweerd hielden zich bezig met opgravingen op hun landgoed. Jonkheer Paulus Wilhelmus Bosch van Drakestein die Oud-Amelisweerd in 1811 via een tussenpersoon van Lodewijk Napoleon had gekocht was begonnen om de Romeinse vondsten op zijn grond systematisch te ordenen. Zijn zoon, jonkheer H.W. Bosch van Drakestein (1805-1883), zette de collectie voort en bij zijn dood in 1883 werd de collectie geschonken aan de stad Utrecht.⁶⁴ Deze verzameling van bij Oud-Amelisweerd opgegraven oudheden werd in de 19^e eeuw tentoongesteld in het stedelijk museum op de zolder van het stadhuis.⁶⁵ Op een aquarel van Anthony Grolman uit 1889 (zie B14, blz.113)) is deze collectie afgebeeld. Samen met andere collecties van de stad Utrecht staat de verzameling van Bosch van Drakestein aan de basis van het huidige Centraal Museum. Deze Romeinse oorsprong van Amelisweerd zal ook Lodewijk Napoleon ongetwijfeld geïnteresseerd hebben.

In hun gedicht halen de bewoners van Vechten ook een ander gedeelte van de geschiedenis van Amelisweerd aan. De twee 'getuigen van het krijgstoneel' waar zij over dichten zijn de voormalige ridderhofsteden die op de plek van de huidige landhuizen Oud- en Nieuw-Amelisweerd stonden. In het rampjaar 1672 werden beide kastelen geplunderd en verwoest door de Fransen toen zij zich na de bezetting van Utrecht weer terugtrokken. Het zou vervolgens nog eens zo'n 90 jaar duren voordat Taets van Amerongen op de plek van de voormalige Ridderhofstad Oud-Amelisweerd het huidige landhuis liet bouwen en het park liet aanleggen waar zoals de inwoners van Amelisweerd dichtten 'in een heerlijk Eden' genoten kon worden van het samenspel tussen 'natuur en kunst'.

Na dit eerbiedwaardige onthaal en met deze geschiedenislessen in het achterhoofd betrad Lodewijk zijn landhuis waar al sinds enkele weken gewerkt werd aan de inrichting.

3. Het interieur van Oud-Amelisweerd ten tijde van Lodewijk Napoleon

3.1 De huishoudelijke dienst

Binnen de hofhouding van Koning Lodewijk Napoleon waren verschillende diensten in het leven geroepen die allemaal hun afgebakende verantwoordelijkheden hadden. Één van deze diensten was de *Intendance générale* (algemene huishoudelijke dienst) die als taak had om alle gebouwen en paleizen van de kroon te onderhouden, te stofferen en te voorzien van de nodige meubelen en huisraad.⁶⁶ De correspondentie en de administratie van deze dienst is voor een groot gedeelte bewaard gebleven in het Koninklijk Huisarchief in Den Haag en de bijbehorende rekeningen bevinden zich in het Nationaal Archief.

Binnen deze dienst bestond een hiërarchie van verschillende ambtenaren die allemaal hun eigen verantwoordelijkheid hadden. Het hoofd van deze dienst ten tijde van de inrichting van Oud-Amelisweerd was Baron van Lamsweerde. Van Lamsweerde moest toestemming geven voor alle werkzaamheden en aankopen binnen zijn dienst en diende deze ter goedkeuring aan de koning voor te leggen. Van Lamsweerde was ook direct verantwoordelijk voor de inrichting van Oud-Amelisweerd. Hij stuurde de *directeur du mobilier*, de *valet tapper* en de conciërge aan om deze te voltooien. De *directeur du mobilier*, oftewel directeur van de roerende goederen, binnen dit ambtenarenapparaat was Albert Carel Baron Snouckaert van Schauburg. Hij leverde voor alle appartementen en andere vertrekken van de paleizen de meubelen en hield van elk paleis per vertrek bij wat er aan meubilair aanwezig was. Verder onderhandelde hij met de leveranciers, hield toezicht op de kwaliteit van de ameublementen en zorgde voor nieuwe aankopen.⁶⁷ Elk paleis had een eigen *gare du meuble* waar voorraden aan meubilair werden opgeslagen. Op de zolder van Oud-Amelisweerd was een klein *gare du meuble* ingericht, het Paleis op de Dam had verreweg de grootste.

De heer Charpantier werkte als *valet tapper* aan Oud-Amelisweerd, wat een gecombineerde functie van lakei en stoffeerder inhoudt. Hij zorgde ervoor dat per vertrek de tapijten, draperieën, gordijnen en de stoffering van de ameublementen op elkaar waren afgestemd en selecteerde per vertrek het meubilair.⁶⁸ In de taakomschrijving van deze Fransman staat dat hij de ontwerpen moest maken, de andere *tappers* moest aansturen en moest beslissen welke stoffen gebruikt zouden worden.⁶⁹ De stoffeerders die hij in Amelisweerd aanstuurde waren de heer Lambotte, de stoffeerders van de firma Kam en Weenink en meubelmaker Joseph Cuel die allemaal ook aan de andere paleizen hadden meegewerkt. Bovendien moest Charpantier er voor zorgen dat de ameublementen in de juiste positie stonden en niet werden verplaatst.

Nadat de inrichting van Oud-Amelisweerd zo goed als klaar was stelde Charpantier, op 28 september 1808, de boedelinventaris op die in een bewerkte vorm als bijlage in dit rapport te vinden is (zie bijlage 1, vanaf blz. 67). Per vertrek heeft hij een beschrijving gemaakt van het meubilair, de tapijten, de gordijnen en alle andere huisraad. Als er meubilair bij kwam of als er geschoven werd met meubelstukken, dan werd dit keurig bijgehouden.

De allerlaagste ambtenaar binnen de hiërarchie van de *Intendance générale* was de conciërge. De conciërge van Oud-Amelisweerd was de heer Langendijk die zorgde voor het dagelijks onderhoud van het huis en de conservering van de ameublementen.⁷⁰ Naast het dagelijks beheer stuurde hij ook de tuinmannen aan, vader en zoon Maas. Conciërge Langendijk verbleef permanent in het landhuis en had een kamer in de noord-west hoek van het pand tot zijn beschikking (kamer 2.11).⁷¹

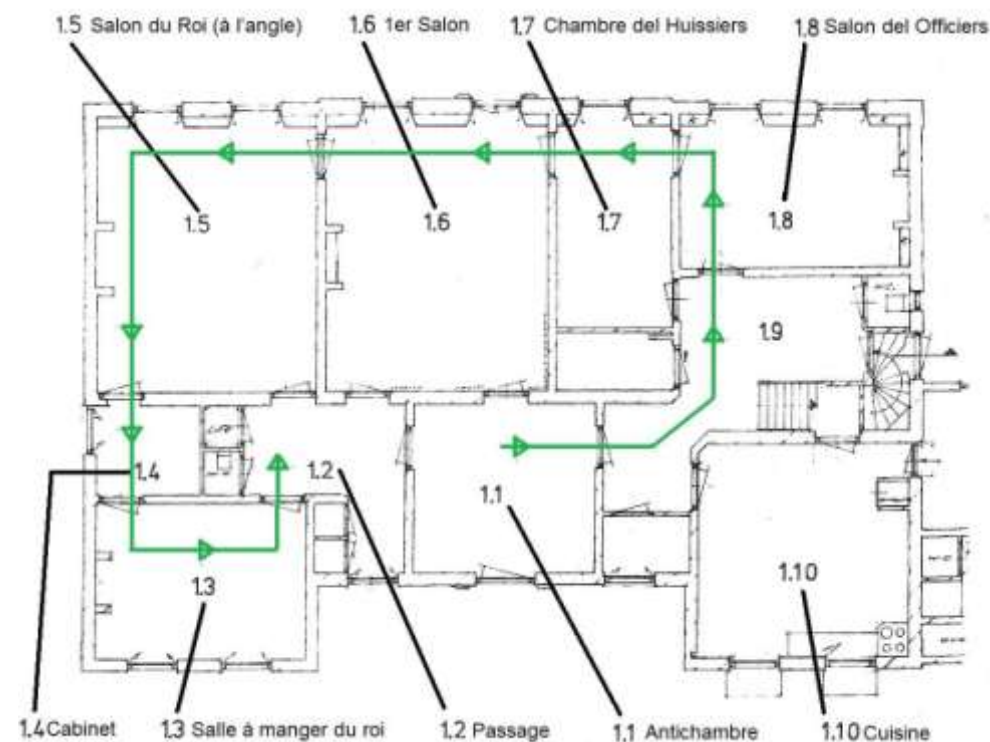
3.2 Een ontbrekende etiquette

Door de boedelinventaris van Charpantier weten we precies hoe het landhuis was ingericht en op welke manier het gebruikt werd. Op 9 september 1808 stelde hij de eerste lijsten op van de benodigde

ameublementen en gordijnen voor het pand. Per kamer werd er een lijst gemaakt waarbij ook elke kamer een naam of een nummer kreeg. Zoals in paragraaf 2.6 al werd geschreven werkte Charpantier in eerste instantie aan een inrichting die ook geschikt was om Koningin Hortense en de prinsen te kunnen huisvesten. Waarschijnlijk was het Charpantier bij het opstellen van deze eerste lijst niet bekend dat Lodewijk Oud-Amelisweerd wilde gebruiken voor het samenzijn met zijn maîtresse en werkte hij daarom aan een inrichting conform de hofetiquette. Dit was het formele richtsnoer aan de hand waarvan alle paleizen werden ingericht om als een representatief koninklijk paleis te kunnen functioneren. Alle kroon- en staatsdomeinen waren ingericht volgens deze Franse etiquette. Bovendien was de gehele inrichting van de Hollandse paleizen, van de stoffering tot de ameublementen, uitgevoerd in de empirestijl die door de Franse architecten Charles Percier (1764-1838) en Pierre Francois Léonard Fontaine (1762-1835) voor het keizerrijk van Napoleon Bonaparte in het leven was geroepen.⁷² Lodewijk Napoleon gebruikte deze op de kunst van de Romeinen geïnspireerde stijl voor de representatie van zijn koningschap en werd in alle koninklijke paleizen doorgevoerd.

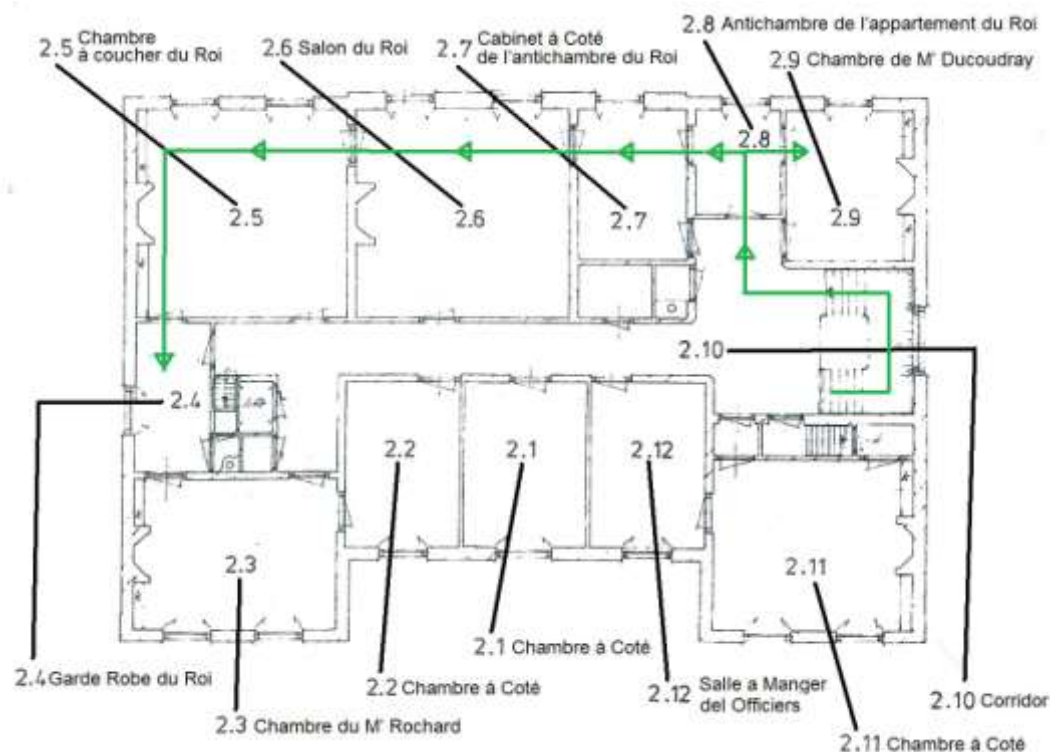
Uit de definitieve boedelbeschrijving zoals we die in de inventaris van 28 september 1808 tegenkomen (bijlage 1), blijkt de inrichting af te wijken van de in de etiquette voorgeschreven appartementen en ruimtes die moesten worden ingericht. Ook de ameublementen in de verschillende vertrekken van het landhuis waren niet louter volgens de empirestijl vormgegeven. Buiten het gegeven dat Lodewijk Oud-Amelisweerd voor onofficiële en informele doeleinden wilde gebruiken was het landhuis waarschijnlijk ook te klein om het volgens de officiële richtlijnen in te richten. Bovendien liet Lodewijk vastleggen dat Oud-Amelisweerd zijn persoonlijk eigendom was en dus niet in dienst stond van de kroon. In tegenstelling tot Amelisweerd waren de andere paleizen zoals Huis ten Bosch, Het Loo en Paleis Soestdijk wel kroondomeinen en dus eigendom van de staat. Alleen de inkomsten van deze domeinen, zoals uit houtkap en bouwland, vielen toe aan de koning.⁷³

Paviljoen Welgelegen bij Haarlem was net zoals Amelisweerd persoonlijk eigendom van de koning en ook hier ontbrak de hofetiquette. De officiële opdracht voor de aankoop van Welgelegen werd op dezelfde dag als de aankoop van Oud-Amelisweerd gegeven.⁷⁴ Zo gaf Lodewijk op één dag bijna een half miljoen gulden uit aan het kopen van buitenplaatsen. Of al dat geld vanuit zijn persoonlijke inkomsten of uit de staatskas kwam wordt uit de archiefstukken niet helemaal duidelijk. Toen Welgelegen in 1813, drie jaar na Lodewijk's troonsafstand, verbeurd werd verklaard als Frans eigendom spande de ex-koning wel een rechtszaak aan tegen de Hollandse staat om het als zijn eigendom terug te eisen. Het interessante

Afb. 20 Indeling en routing van de begane grond van Oud-Amelisweerd

is dat zijn advocaat daarbij als belangrijkste argument aanvoerde dat het paviljoen niet volgens de hofetiquette was ingericht en dat het paviljoen daarom wel degelijk zijn persoonlijk eigendom was.⁷⁵ Blijkbaar was dit niet te bewijzen doormiddel van inzage in de financiën van de kroon maar wel door de inrichting in ogenschouw te nemen. Het ontbreken van de etiquette in Oud-Amelisweerd gaf de vrijheid om net zoals in Welgelegen naast empire meubelen ook te werken met ameublementen in Lodewijk-XVI-stijl. Dit was toepasselijk aangezien ook de nagelvaste interieuronderdelen van Oud-Amelisweerd zoals de schouwen, plafonds en betimmering waren uitgevoerd onder invloed van de edele eenvoud van deze stijl.

Afb. 21 Indeling en routing van de eerste etage van Oud-Amelisweerd

3.3 De hiërarchie in het interieur

In totaal liet Lodewijk in Oud-Amelisweerd voor zichzelf twee appartementen inrichten: één op de begane grond en één op de verdieping. Bij de bouw in 1770 was de hiërarchie van aaneengeschaalde kamers van de appartementen reeds in de plattegrond vastgelegd. Lodewijk Napoleon gebruikte grofweg dezelfde indeling als ten tijde van Taets van Amerongen. De twee grote salons binnen de appartementen vormen daarbij steeds de belangrijkste ruimten waarvan de laatste salon steeds het hoogtepunt vormt (zie afb.20, salon 1.5 en 1.6 en afb.21, salon 2.5 en 2.6). Dit komt onder andere tot uiting in de decoratieve elementen die naarmate men doordringt in het appartementencomplex steeds rijker worden. De vier grote salons waren ook de enige ruimten waar complete ameublementen werden geplaatst die bestonden uit een canapé, fauteuils, stoelen en een haardscherm die per kamer van dezelfde houtsoort waren gemaakt en ook bekleed waren met dezelfde stof. Deze vier belangrijkste salons hadden ook tapijten waarvan de decoraties uitvoeriger waren dan de tapijten in de andere kamers in het landhuis. De stoffering van de ameublementen in Oud-Amelisweerd bestond uit 'lampas', wat meestal een Oosterse stof zoals damast of Chinese zijde is en waarin grote motieven zijn geborduurd. De vier grote salons hadden ook een *décor* dat op de stoffering van de ameublementen was afgestemd. De decors in Amelisweerd bestonden uit glasgordijnen voor de vensters met daarover grote gordijnen van mousselin- of Chinese nankingzijde die op hun beurt weer werden bedekt met draperieën die ook van Oosterse zijde waren. Minder belangrijke kamers hadden alleen gordijnen en geen draperieën en de kabinetjes zelfs alleen glasgordijnen. Dit was één van de manieren om de hiërarchie van de verschillende ruimtes uit te drukken.

Afb. 22 Lodewijk-XVI-fauteuil uit Oud-Amelisweerd met inmiddels een andere 34
kleurstelling, collectie Paviljoen Welgelegen.

Als we de volgorde van de boedelbeschrijving volgen (zie afb. 19) lopen we op de begane grond vanuit de antichambre (1.1) door de gang naar de *Salon del Officiers* (1.8) vanwaar we via de *Chambre del Hussiers* (1.7, kamer van de bodes) in de *1er Salon* (1.6) arriveren. Vanuit deze salon komen we in de *Salon du Roi* (1.5) vanwaar we via een klein kabinetje (1.4) kunnen oversteken naar de *Salle à Manger du Roi* (1.3, eetzaal). Het tweede appartement, op de verdieping, betreden we vanaf de *corridor* (2.10) via een kleine antichambre (2.8). Deze antichambre, geeft via de rechterdeur toegang tot de kamer van Lodewijk's vermoedelijke *maîtresse* 'Madame Ducoudray' (2.9) en via de linkerdeur aan een kabinetje (2.7). Vanuit dit kabinetje betreden we de *Salon du Roi* (2.6) die op zijn beurt weer toegang verschaft aan de slaapkamer van de koning (2.5). Aan de slaapkamer grenst een klein kabinetje dat fungeerde als *garde robe* (2.4). De *garde robe* gaf weer toegang aan de kamer van de heer Rochard (2.3) die als belangrijkste lakei werkzaam was voor de koning.⁷⁶ De andere kamers waren ingericht voor het gebruik van andere hovelingen en de conciërge van Amelisweerd.

3.4 Het meubilair voor Oud-Amelisweerd

De ameublementen en andere meubelstukken die in de salons van Oud-Amelisweerd stonden zijn gedeeltelijk nog te herleiden tot bestaande meubelstukken die zich nu in het Paviljoen Welgelegen in Haarlem bevinden. De boedelbeschrijving van Charpantier geeft een goed beeld van de inrichting van het landhuis Oud-Amelisweerd. De vier belangrijkste salons werden in september 1808 gemeubileerd met een inboedel die werd gekocht van de heer Joseph d'Anduaga. d'Anduaga was sinds 1796 als ambassadeur van het koninkrijk Spanje in Nederland werkzaam en woonde in Den Haag in het 18de-eeuwse stadspaleis 'Het Spaansche Hof' aan het Westeinde.⁷⁷ Toen de koning van Spanje in mei 1808 door keizer Napoleon werd gedwongen om afstand te doen van de troon trad d'Anduaga terug als ambassadeur.⁷⁸ Blijkbaar was hij de Bonapartes niet meer goedgezind nu ook zijn vaderland een broer van de keizer op de

troon kreeg. De intendant van het Utrechtse Paleis, de heer Smissaert, ging vlak na de aankoop van Oud-Amelisweerd de inboedel van d'Anduaga bekijken en trof daar een ameublement aan bestaande uit 2 canapés, 18 stoelen en 6 fauteuils (zie afb.22).⁷⁹ Deze Louis-XVI-meubelstukken waren allemaal van verguld dennenhout en bedekt met dik blauw satijn met een Chinees borduursel.⁸⁰ Volgens een brief van Smissaert was de set '*nullement moderne*', maar toch '*magnifique*' te noemen en werd er inclusief het *décor* van gordijnen en draperieën 2000 gulden voor gevraagd.⁸¹ Deze set is na de aankoop in Paleis het Loo terecht gekomen waar het enkele maanden gestaan heeft voordat het naar Oud-Amelisweerd werd getransporteerd (zie blz. 70 en 71). Tegenwoordig bevindt een gedeelte van dit ameublement zich in de collectie van Paviljoen Welgelegen (zie blz.46) en heeft het houtwerk een andere kleurstelling.

In de tussentijd werden er voor Oud-Amelisweerd twee andere ameublementen met consoles en tapijten uit de inboedel van de Spaanse ambassadeur gekocht die wél meteen in september 1808 in Oud-Amelisweerd werden geplaatst. De verkoop werd afgehandeld door F.J. Raynal die als pastoor en beheerder van de gebouwen werkzaam was bij de Spaanse ambassade in Den Haag. De rekening bedroeg een fors bedrag van in totaal 8150 gulden (zie bijlage 3, blz. 95). In verhouding met de 30.000 gulden die Lodewijk voor het huis op de Wittevrouwestraat moest betalen, zijn het forse bedragen die voor het meubilair werden uitgegeven. Voor deze som werden zo'n 60 meubels aangekocht, waaronder twee mahoniehouten ameublementen in empire-stijl waarvan de één bekleed was met gele damast met witte bloemen en de ander met een hemelsblauwe lampas met witte bloemen. De gele set was onder andere gedoceerd met gouden adelaarshoofden en de blauwe set was gedecoreerd met gouden palmetten en gebronsde Egyptische hoofden (afb.23). Verder werden drie verschillende in Parijs gemaakte consoletafels aangekocht die allen een marmeren dekplaat hadden en die waren versierd met gebronsde klassieke figuren (zie afb. 24). Verder

Afb. 23 Empire fauteuil uit Oud-Amelisweerd met inmiddels een andere bekleding, collectie Paviljoen Welgelegen.

werden er drie Doornikse tapijten aangekocht waarvan de rijkste een violet fond met médaillon had en borduursels van hemelsblauwe guirlandes met een witte schaduw.

Nadat de in totaal 60 meubelstukken waren ingepakt werden ze in de vroege ochtend van 13 september 1808 vanuit Den Haag per trekschuit naar Amelisweerd gestuurd.⁸² Toen ze daar waren gearriveerd werd het met blauwe lampas en witte bloemen gestoffeerde ameublement in de *Salon du Roi* (2.6) op de tweede verdieping geplaatst. Daar werd vermoedelijk ook een bijbehorend blauwe tapijt met witte bloemen neergelegd en werden de draperieën en gordijnen opgehangen die ook blauw waren en witte bloemen hadden. De gele set met witte bloemen werd verspreid over twee salons geplaatst. Het grootste gedeelte inclusief de canapé werd in de *Salon du Roi* met het Chinese

Afb. 24 Empire consoletafel met klassieke figuren uit Oud-Amelisweerd, collectie Paviljoen Welgelegen.

vogelbehang (1.5) neergezet en het resterende deel in de slaapkamer van de koning op de eerste verdieping (2.5). In de slaapkamer stonden de gele meubels opgesteld in combinatie met een bed van de Amsterdamse meubelfabrikant Joseph Cuel.

Het gele empireameublement werd een paar maanden later alweer vervangen door een andere. Tijdens een inspectie van Paleis het Loo in het voorjaar van 1809 schrok Lodewijk van het grote aantal ontbrekende meubelen in de *Salon des Grand Officiers* van het paleis.⁸³ Al vanaf februari 1807 werd in het Loo gewerkt aan de inrichting en die wilde maar niet wilde vlotten. Om wat vaart achter de voltooiing te zetten beval de koning om het gele ameublement met de canapé, 12 stoelen en 24 fauteuils uit Oud-Amelisweerd naar het Loo te brengen. Blijkbaar leek het hem geschikter om deze omvangrijke set in het Loo onder te brengen.⁸⁴ Het meubilair dat naar het Loo ging, werd over het water via de Zuiderzee naar Elburg en Vollenhoven gebracht vanwaar het transport verder ging met karren over het land.⁸⁵ Ter vervanging kwam vanuit Het Loo de Lodewijk-XVI-set met de Chinese borduursels naar Amelisweerd die eerder ook van d'Anduaga was gekocht (zie afb. 21). Volgens een briefje van de conciërge werd deze op 13 April 1809 door hem ontvangen: 'Ik ondergetekende bekenne onvangen te hebben Agtien stoelen, zes Fortuïljes, twee Canapees, en een vuur scherm, alle verguld met blauwe sattijne sitting en met goud geborduurt....'. Dit ameublement kwam verspreid te staan over de *Salon du Roi* (1.5) op de begane grond, en de slaapkamer (2.5) op de verdieping. De ruil werd door de directeur van de roerende goederen, Baron Snoeckaert van Schauburg, keurig bijgehouden in de boedelinventaris van het landhuis.

In totaal waren er dus drie salons van het landhuis ingericht met het meubilair uit de inboedel van de Spaanse ambassadeur. Het meubilair in de andere salons en kamers kwam uit het *gare du meuble* van het Utrechtse paleis of werd direct geleverd door Weenink en Kam en de Amsterdamse meubelfabrikant Joseph Cuel. Cuel leverde onder andere verscheidene ledikanten, mahoniehouten nachttafeltjes en een theetafel

op marmeren zuilen met vergulde kapitelen. Het voornaamste meubelstuk dat hij voor Oud-Amelisweerd vervaardigde was het als mahoniehout beschilderde bed dat een baldakijn had bestaande uit gordijnen en draperieën van nankingzijde met franjes wat in de slaapkamer van de koning stond.⁸⁶ Voor de mousseline en zijden raamgordijnen zijn geen rekeningen gevonden maar het is mogelijk dat deze net zoals in Paviljoen Welgelegen werden geleverd door Joseph Cuel.⁸⁷

Het is mogelijk dat ook een gedeelte van het meubilair uit de periode Taets van Amerongen stamde. In het voorjaar van 1808 kocht Lodewijk namelijk van de erven Taets van Amerongen een set van 12 fauteuils, 24 stoelen, 8 lusters, enkele vensterbankkussens en glasgordijnen.⁸⁸ Het is ook mogelijk dat dit meubilair uit het stadhuis in de Wittevrouwenstraat kwam. Het is niet vast te stellen of deze meubelstukken door Lodewijk werden gebruikt om bepaalde kamers in Oud-Amelisweerd mee in te richten. In de boedelbeschrijving komen we geen meubelstukken tegen die te koppelen zijn aan deze set van Taets van Amerongen. Het is echter wel mogelijk dat deze meubelstukken met bijvoorbeeld een nieuwe stoffering in Oud-Amelisweerd zijn geplaatst.

Behalve de nodige stoelen en tafels werd er door verschillende leveranciers ook andere huisraad geleverd. Zo vinden we onder andere rekeningen en leveranties voor spiegels, Engelse kachels, een piramidekachel, schrijf- en inktstellen, beddengoed, een pendule met Jason en Medea en een kostbare kroonluchter van kristal en met verguldsels.⁸⁹

3.5 Een wandtapijt van een passende stof

In de archieven is één rekening bewaard gebleven voor papieren behangsels. Op 10 oktober leverde behangfabrikant J.G. Berger 12 rollen van 'bedrukt papier bestemd voor de aankleding van de appartementen van het kasteel Amelisweert ...'.⁹⁰ Daarbij werd ook latwerk geleverd en borders om het behang mee af te werken. Het totaalbedrag van de

rekening was fl. 130,15. Bovenaan de rekening prijkt een groot koninklijk wapen, vergezeld met de tekst 'Koninklijke Fabriek van Behangsel Papieren'. Deze Koninklijke titel was het resultaat van een brief die Berger op 12 februari 1808 aan de intendant generaal schreef:

*Sire! Bedeeld zijnde met de eer om voor de Paleizen in Den Haag, het Loo en Utrecht al het papier te leveren waarmee de appartementen van onze Majesteit zijn bekleed, neem ik de vrijheid, Sire, u te verzoeken om mij de eer toe te kennen om de titel van koninklijk fabrikant te dragen, deze gunst, Sire, zal mijn moed en vermogen doen ontvlammen die maken dat mijn fabriek zal floreren en groeien.*⁹¹

De zeer onderdanige en volgzame dienaar en getrouwe onderdaan,

J.G.Berger

Fabrikant van beschilderd papier, Kalverstraat 225

En floreren deed zijn behangfabriek. Berger schreef zijn brief namelijk op een vrij strategisch moment aangezien twee weken daarvoor was besloten dat het stadhuis van Amsterdam ontruimd zou worden en als Koninklijk Paleis zou worden ingericht. Aangezien hij op een steenworp afstand van het nieuwe paleis gevestigd was wilde hij natuurlijk ook aanspraak maken op opdrachten voor dit nieuwe paleis. In de week van zijn schrijven werd er hard gewerkt om het ambtenarenapparaat, de archieven en de gehele inboedel in andere gebouwen onder te brengen.⁹² In de maanden daarna werd het 17de-eeuwse stadhuis omgevormd tot een koninklijke residentie. Tussen de rekeningen voor deze werkzaamheden vinden we onder andere een bedrag van fl. 13.708,18 aan *papier peint* dat geleverd werd door Berger.⁹³ Er van uitgaande dat de 12 rollen behang en 5 rollen borders voor Amelisweerd fl.130,15 kostten en hij voor het paleis een zelfde soort behangsels leverde moet Berger

voor het Paleis op de Dam rond de 1500 rollen behang geleverd hebben. Voor de verbouwing van het Paleis in Utrecht weten we dat er fl. 12.540 aan papierbehang was begroot en dat Berger toen ook de leverancier van het behang was.⁹⁴ Uit de behangstaten van het Utrechtse paleis blijkt dat voor de *Salon du Roi* een groen papierbehang met groene rozetten door de stoffeerder werd voorgeschreven, voor zijn slaapkamer geel papierbehang met karmijnroze rozetten, voor de salon van de koningin blauw behang met blauwe rozetten en voor haar slaapkamer geel papierbehang met blauwe rozetten.⁹⁵

Voor Oud-Amelisweerd zijn in het archief geen behangstaten te vinden. Waarschijnlijk zijn die er ook niet geweest en had Lodewijk wat betreft het behang in zijn landhuis geen grootse plannen. Vermoedelijk zijn er niet meer dan twee à drie salons opnieuw behangen en was hij wat betreft de meeste kamers tevreden met het aanwezige Chinese behang en andere papieren en linnen wandbespanningen uit de periode Taets van Amerongen. In een brief van Lodewijk aan Intendant Van Lamsweerde is in ieder geval sprake van het aanbrengen van een nieuw behang in de 'middelste salon' (salon 1.6) van het huis. Lodewijk schreef zijn brief op 26 September 1808, in de week dat hij op Oud-Amelisweerd verbleef:

Heer van Lamsweerde,

ik verlang dat u een mooi tapijt neerlegt in de middelste salon van het huis Amelisweerd en verder een luster, een wandtapijt van een passende stof, een pendule, kandelabers en andere kleine meubelen die kracht bijzetten aan het interieur en die nu missen om het geschikt in te richten. Er ontbreekt de aanbeveling aan de intendanten, en indien zij afwezig zijn aan de bodes, conciërges en tuinlieden; dat zij de plaatsen waar ik woon onderhouden, zowel binnen als daarbuiten, volgens de netheid van de Hollanders. Ik zou ze daarin zelfs willen overtreffen. Met pijn zie ik dat de plekken die ik bewoon binnen de kortste tijd een vreselijke rommel worden.⁹⁶

Afb. 25 Salon 1.6, empirebehang van behangfabrikant J.G.Berger in de Chinese kamer Oud-Amelisweerd.

Deze enigszins aandoenlijke brief geeft blijk van Lodewijk's nauwe betrokkenheid bij de inrichting van zijn buitenverblijf. Uit verschillende rekeningen komt naar voren dat tijdens Lodewijk's verblijf, vermoedelijk op zijn aanwijzen, nog volop aan het interieur werd gewerkt. De 'middelste salon' waar de koning over schreef is waarschijnlijk de *1er Salon* (1.6) op de begane grond waar tegenwoordig het Chinese landschapsbehang hangt.⁹⁷ Twee weken nadat Lodewijk zijn brief schreef leverde Berger de 12 rollen behang en 5 rollen borders van bedrukt papier. Deze levering zal waarschijnlijk het 'passende wandtapijt' zijn waar Lodewijk zijn intendant om verzocht. Uit de boedelbeschrijving van Charpantier weten we dat tijdens Lodewijk's schrijven een ameublement van wit geschilderd hout in deze salon stond die was bekleed met blauwe met witte Lampas (zie blz. 69). Het gaat vermoedelijk om een Lodewijk-XVI ameublement. Het behang moest waarschijnlijk afgestemd worden op de kleurstelling van deze meubelstukken. Dit wordt bevestigd doordat vandaag de dag in deze salon, op een plek waar het Chinese behang ontbreekt, een stuk empirebehang met een blauw fond en witte rozetten aanwezig is (zie afb. 25). Onderaan het behang bevindt zich een patroon van zich uitstrekkende acanthusbladeren met bloemen en daaronder is nog een restje van een zwart patroon te zien.

Voor zover bekend is dit stuk van 150 bij 100 centimeter één van de weinige stukken behang die is overgebleven van al het behang dat Berger voor de paleizen van de koning leverde. Het is mogelijk dat er onder het Chinese behang dat er nu hangt nog meer empirebehang aanwezig is. In de collectie van het Sikkens museum is een ander stuk behang van de firma Berger aanwezig dat is bedrukt met een patroon van een geplooid stof en dat omgeven wordt door draperieën. Op dit stuk is ook een imitatie van een stucambrisering te zien.⁹⁸ Vermoedelijk gaat het hier om een behang uit een latere periode van de 19^e eeuw. Verder bevindt zich in het nationaal archief een behangstaal voor het Loo die vermoedelijk ook van Berger afkomstig is.⁹⁹ Uit een rekening van kamerstoffeerder Lambotte blijkt dat hij op 29 september, tijdens

Lodewijk's verblijf, in Amelisweerd bezig is geweest met het aanbrengen van een behang in nog een andere salon (zie rekening, bijlage.3, blz. 97). Lambotte schreef in zijn rekening dat hij onder andere een linnenbespanning gemaakt had waarop hij grondpapier plakte. Op dit grondpapier bracht hij vervolgens een papieren behangensemble aan. Hiervoor gebruikte hij 10 rollen behang en 6 rollen voor de borders. Vermoedelijk gaat het om de *Salon du Roi* op de verdieping, de aangrenzende slaapkamer van de koning of de salon waar de conciërge in verbleef.¹⁰⁰ Blijkbaar waren er nog meer behangsels voor Oud-Amelisweerd geleverd waarvan geen rekeningen bewaard zijn. We kunnen dus concluderen dat Lodewijk minimaal twee grote salons opnieuw heeft laten behangen. Behalve het behangen en aanpassen van de tapijten bracht Lambotte ook het ophangen van gravures in rekening.

3.6 De gravures

In de meeste salons en een aantal kleine kamers waren gravures met een gouden lijst opgehangen. Daaronder bevond zich o.a. een serie met voorstellingen uit de Romeinse geschiedenis (afb.26), enkele reproducties van schilderijen van Rubens, Raphael, Caracci en Paulus Potter en een prent van de kruitramp in Leiden waarop we Lodewijk heroïsch de leiding aan het reddingswerk zien geven. Opvallend is ook een portret van de Engelse generaal Nelson. Generaal Nelson had in 1805 de vloot van keizer Napoleon verslagen, maar blijkbaar kon Lodewijk toch wel wat sympathie voor hem opbrengen en kreeg zijn portret een plekje in Oud-Amelisweerd. Deze gravures werden in november 1809 samen met de rest van de inboedel van Oud-Amelisweerd naar Paviljoen Welgelegen overgebracht.¹⁰¹ Negen van deze prenten bevinden zich nu nog in Paviljoen Welgelegen (zie afbeeldingen blz.114 en 115). Een aantal van deze prenten werd in 1993, achter tengelbehang, in hun originele lijsten op de zolder van het paviljoen teruggevonden.¹⁰²

3.7 Schilderwerk in Oud-Amelisweerd

Door de archiefstukken weten we wat voor meubilair in het landhuis stond, wat voor behang Lodewijk liet aanbrengen, wat er zoal aan de wanden hing, wat voor verlichting er was, wat voor tapijten er lagen en wat voor gordijnen er hingen. Bij elkaar genomen geeft dit een vrij compleet beeld van het interieur van het landhuis. Het enige wat ontbreekt tussen de archiefstukken zijn rekeningen en/of instructies voor schilderwerk. Het is denkbaar dat Lodewijk ook het één en ander in het interieur heeft laten schilderen om bijvoorbeeld de kleurstellingen van de lambriseringen en het andere houtwerk af te stemmen op de nieuwe behangsels die hij liet aanbrengen. Uit kleurhistorisch onderzoek van de SRAL naar de geschilderde interieurafwerking komt naar voren dat dit inderdaad gebeurd is.

In salon 1.6 waar Lodewijk het blauwe empirebehang liet aanbrengen is een lichtblauwe verflaag aangetroffen die aansluit bij het behang en die gezien de chronologie van het verflagenpakket in de periode Lodewijk Napoleon te plaatsen is.¹⁰³ Verder blijkt uit het kleuronderzoek dat ook in andere ruimtes van het landhuis in deze periode nieuwe verflagen zijn aangebracht. Eventueel zou er een vergelijkend onderzoek gedaan kunnen worden naar het schilderwerk in de andere paleizen en landhuizen van Lodewijk Napoleon. In de correspondentie over de inrichting van het Loo is bijvoorbeeld te lezen dat er aan schilderwerk in de slaapkamer van de koning het volgende gedaan moest worden: 'De lamriseerings moet geverft worden ligt grijs. De beneden plinten de deur kozynen gemarmerd van dezelfde couleur als het marmer welke in de vengsterbank lyd- de deuren moeten ligt mahony couleur geverfd worden'.¹⁰⁴ Dergelijke instructies ontbreken helaas voor Oud-Amelisweerd.

Alleen in een briefje van de conciërge aan de intendant generaal is een verwijzing naar schilderwerk te vinden. Conciërge Langendijk vraagt in deze brief, gedateerd maart 1810, toestemming om het volgende uit te voeren: 'het verwen van het huis, het nazien van de plavons, het witte der

muuren, het behangen van een klein kabinetje, het verwen van eenige deuren waarvan de verf beschadigt is, een kleine reparatie aan de lijst van de goot, het vernieuwen van zes kleine raamtjes op de zolder....'.¹⁰⁵ Of deze werkzaamheden uiteindelijk ook zijn uitgevoerd is niet duidelijk. Waarschijnlijk heeft dit verzoek van Langendijk iets te maken met Lodewijk's voornemen van rond deze tijd om Nieuw- en Oud-Amelisweerd weer te verkopen.

Afb. 26 Gravure uit Oud-Amelisweerd, naar Benjamin West uit de serie Romeinse geschiedenis.

4 Lodewijk's plannen voor een nieuw paleis en park in Amelisweerd

4.1 Het park na de aankoop

De correspondentie tussen de conciërge, de tuinlieden en de intendant generaal van het koningshuis geeft in combinatie met de kaart die Lodewijk in 1808 liet maken (zie B5, blz.105) ook een aardig beeld van hoe het park van Oud-Amelisweerd eruit zag vlak nadat Lodewijk het landgoed had aangekocht. Er wordt omschreven wat voor planten er aanwezig waren en wat er zoal op de moestuin verbouwd werd. De houtopstand op het landgoed werd omschreven als bestaande uit 'esse, else, eijcken en weerdenhout'.¹⁰⁶ Op het landgoed stonden verschillende theekoepels waar tijdens een wandelingetje uitgerust kon worden en van het uitzicht kon worden genoten. Dergelijke koepels stonden onder andere op een heuvel aan het begin van de oprijlaan en op een ander heuveltje aan het einde van de Domlaan. Vanaf deze verhogingen was het mogelijk om over de landerijen uit te kijken. Verder stonden er verschillende zomerhuisjes in het park die bestonden uit een bankje met een rieten overkapping.¹⁰⁷ Het boothuis dat over de omgrachting stond en waar trekschuiten konden worden aangelegd stond er toen nog (zie B1, blz. 101). Aan het begin van de oprijlaan stonden twee schildwachtershuisjes en verder blijkt er ook een zonnewijzer te zijn geweest en was er bij het Engelse werk een menagerie met een volière waar exotische vogels gehouden konden worden.^{108 109}

Vlak na de aankoop van Oud-Amelisweerd liet Lodewijk door de tuinman Hendrik van Lunteren een inventarisatie maken van het plantenmateriaal dat op het landgoed aanwezig was. Van Lunteren somde honderden oranjerie- en warme kasgewassen op die door de familie Taets van Amerongen op het landgoed waren achtergelaten. Onder deze gewassen bevonden zich bijna honderd verschillende soorten geraniums en verder cactussen, citroenbomen, amaryllissen, chrysanten, azalea's, oranjebomen, balsemien, magnolia's en nog vele andere planten. Van

Lunteren gaf ook een opsomming van de planten die in de directe omgeving van het huis stonden, waardoor een beeld te vormen is van de siertuin bij het huis: 125 Dorens Anjelieren, 22 Fuchsia coccinea, 26 diverse geraniums, 38 jasminum officinalis, 47 heliotropium, 12 celsia urticifolia, 22 rosa semperflorens.¹¹⁰

Amelisweerd mocht in Lodewijk's ogen dan het meeste geschikte landgoed van de provincie zijn, het was echter niet zijn bedoeling dat alles bij hetzelfde zou blijven. In november 1808 zette hij de Franse tuinarchitect Alexandre Dufour op Amelisweerd aan het werk. Dufour zou later in zijn carrière vooral bekendheid vergaren door zijn werk aan het park van Versailles.¹¹¹ Zijn bekendste werk in Nederland was het landschapspark van het Loo. Dufour was in de maanden voordat hij begon aan Amelisweerd bezig geweest met het ontwerp en de aanleg van het park bij Paleis het Loo en was ook verantwoordelijk voor het witpleisteren van de buitengevel van dit paleis. Op deze manier stak het paleis als een witte kolos af tegen het groen van het landschapspark dat Dufour had ontworpen. Dit was het aangezicht van het Loo waar vele generaties Nederlanders vertrouwd mee zouden raken totdat in de jaren '80 van de 20^e eeuw de behoefte ontstond om de oude formele tuin weer te reconstrueren en het paleis te ontdoen van haar witte pleisterlaag.

4.2 Aanpassingen voor Oud-Amelisweerd

Zoals in paragraaf 2.3 al werd geschreven hechtte Lodewijk veel waarde aan een gezonde leefomgeving en was hij van mening dat stilstaande waterpartijen daar niet bepaald aan bijdroegen. Om die reden vermeed Dufour de aanleg van vijvers in zijn plan voor het Loo en werd het landschapspark aangelegd als een glooiende weide met boomgroepen. Wat dat betreft lijken Dufour's plannen voor Amelisweerd op zijn plannen voor het Loo.¹¹²

In de notities van Dufour lezen we dat de grachten in de directe omgeving van het landhuis gedempt moesten worden. Om de grachten op te vullen moest onder andere de heuvel van de ijskelder bij het huis

afgegraven worden.¹¹³ Op andere plekken op het landgoed zouden vervolgens nieuwe ijskelders gemaakt worden. Ook de halfronde vijver aan de zuidkant van het huis zou worden gedempt. Niet alleen deze waterpartijen in de directe nabijheid van het huis moesten het ontgelden. Dufour schreef dat hij het plan had gemaakt om de *fausses rivières*, oftewel 'schijnrivieren', van het Engelse werk te dempen. Dit zijn de kronkelende waterpartijen in het Engelse landschapspark van Oud-Amelisweerd die eind 18e-eeuw in opdracht van Taets van Amerongen aan de westkant van het landgoed waren toegevoegd (zie afb. 15, blz. 21). Het hele terrein zou worden geëgaliseerd.

Dit was volgens Dufour allemaal in het belang van *plus de salubrité*, oftewel 'een betere gezondheid' en het komt erop neer dat uiteindelijk alleen het verse stromende water van de Kromme Rijn over zou blijven. De toegangsbrug over de rivier, naast het landhuis, was volgens de fransman 'slecht geplaatst' en zou worden gedemonteerd en in de centrale as van het landgoed opnieuw worden opgebouwd. Verder werd het plan gevat om een woning voor de conciërge en de rentmeester aan het terrein toe te voegen inclusief een grotere paardenstal en een zadel- en tuigkamer. Het feit dat de conciërge in het toch al kleine landhuis moest wonen werd blijkbaar niet als ideaal ervaren.

4.3 Een nieuw park en koninklijk paleis op Nieuw-Amelisweerd

De aanpassingen voor Oud-Amelisweerd vormden een onderdeel van een veel groter plan waarbij het landhuis Nieuw-Amelisweerd gesloopt zou worden en plaats zou maken voor een groot nieuw paleis met een groots landschapspark.¹¹⁴ Het landhuis Oud-Amelisweerd en het bijbehorende trapeziumbos zouden binnen dit plan blijven bestaan. Alleen het gedeelte van het Engelse werk van Oud-Amelisweerd zou bij het nieuwe park gevoegd worden.

De bestekken voor dit park zijn in het Nationaal Archief terecht gekomen.¹¹⁵ In de bestekken van Dufour voor het nieuwe park verwijst hij meerdere malen naar een set ontwerpkaarten en tekeningen die bij zijn

plannen hoorden. Alle onderdelen in de bestekken kregen een combinatie van letters toebedeeld die correspondeerden met dezelfde combinaties op deze ontwerpkaarten en -tekeningen. Deze ontwerpen zijn helaas in de archieven onvindbaar en uit een briefje van 25 juni 1810 blijkt de intendant generaal tien ontwerpen en kaarten van Amelisweerd aan de koning verstuurd te hebben.¹¹⁶ Enkele dagen later, op 1 juli, deed Lodewijk op Paviljoen Welgelegen afstand van de troon en vertrok hij naar Oostenrijk. Mogelijk zijn Dufour's ontwerpen voor Amelisweerd achtergebleven in Paviljoen Welgelegen, aan de volgende eigenaar van de landgoederen doorgegeven of zijn ze door Lodewijk Napoleon meegenomen naar het buitenland. Sinds dit briefje uit 1810 ontbreekt ieder spoor.

Voor zover bekend zijn voor het nieuwe paleis dat Lodewijk in Amelisweerd wilde bouwen, in tegenstelling tot het park, nooit bestekken en ontwerpen gemaakt. Het zou kunnen dat het paleis door J.D. Zocher (1763-1817) ontworpen moest worden aangezien hij op Amelisweerd was in de week dat Lodewijk Napoleon daar verbleef.¹¹⁷ Vermoedelijk besprak Lodewijk met Zocher wat voor aanpassingen gedaan moesten worden aan het landhuis Oud-Amelisweerd en wat zijn verdere bouwplannen op het landgoed waren. Zocher was namelijk ook als architect verantwoordelijk voor de bouw van het paleis in Utrecht en de verbouwingen van Paviljoen Welgelegen, Huis ten Bosch en Paleis Soestdijk. Een onderdeel van het landhuis Oud-Amelisweerd dat mogelijk is uitgevoerd door Zocher zijn de empireschuiframen en de nieuwe voordeur. Toen Oud-Amelisweerd werd gebouwd in 1770 hadden de ramen een andere roedeverdeling met kleinere ruiten. De huidige schuiframen zijn een latere aanpassing uit de vroege 19e eeuw.¹¹⁸

Ondanks dat de ontwerpen en kaarten van Dufour ontbreken zijn er wel twee andere kaarten die ons iets kunnen vertellen over het nieuwe paleis en het bijbehorende park. Één daarvan is de eerder genoemde kaart uit augustus 1808 (zie B5, blz. 105) die de bestaande situatie laat zien. De andere is een kaart uit dezelfde maand van de landmeter J.W. de

Thoméze waarop staat aangegeven op welke locatie het nieuwe paleis moest komen (zie afb. B7 en B8, blz.107 en 108). Behalve de aanduiding van het nieuwe paleis staan op deze kaart twee lanen aangegeven die aan het voorplein van het nieuwe paleis ontspruiten en die in een V-vorm richting het westen lopen. De ene laan komt vlakbij de Tolsteegpoort bij het huidige Ledig Erf uit en de andere laan komt uit bij de Maliesingel, enkele meters van de plek waar de Maliebaan begint. Door middel van deze twee kaarten en de beschrijvingen in de bestekken van Dufour is er een reconstructie van deze plannen te maken. Afbeelding 27 is een schematische visualisatie van de nieuwe inrichting die Dufour aan het landschap wilde geven.

Verschillende onderdelen van het park van Nieuw-Amelisweerd zouden net zoals het Engelse werk van Oud-Amelisweerd gedempt, gerooid en geëgaliseerd worden om ruimte te maken voor het nieuwe paleis en het park. De scheidingslaan en naastgelegen sloot die Oud- en Nieuw-Amelisweerd van oudsher van elkaar scheidden zouden ook gerooid en gedempt worden om zo de twee landgoederen bij elkaar te betrekken en efficiënt met de ruimte om te kunnen gaan.

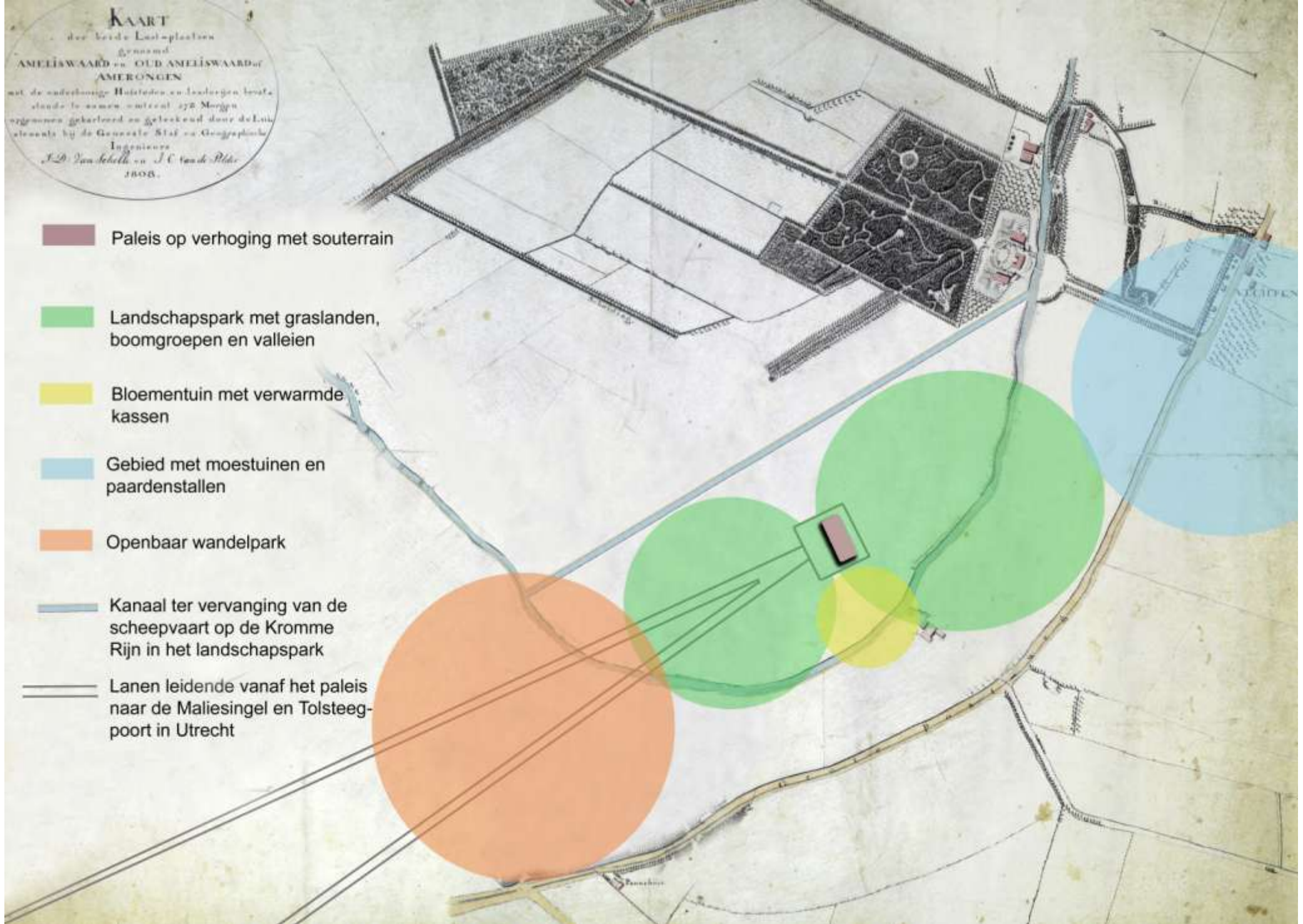
De totale kosten voor de eerste fase van de aanleg van het nieuwe park waren beraamd op fl. 523.657. Het meest kostbare onderdeel was het graven van een kanaal dat de ene kant van de bocht in de Kromme Rijn zou verbinden met de andere kant van de bocht. De kosten hiervoor waren beraamd op fl. 71.423. De Kromme Rijn was in 1808 één van de belangrijkste transportroutes naar de stad Utrecht en vele schepen werden langs de rivier voortgejaagd. Om te voorkomen dat de scheepvaart door het nieuwe landschapspark heen zou komen, vatte Dufour het plan op om de scheepvaart om te leiden door middel van dit kanaal. Langs het kanaal zou een trottoir komen voor de scheepsjagers en met een witgeschilderd eikenhouten hek zou het dagelijks verkeer van het park worden gescheiden.

Eenmaal ontdaan van de publieke scheepvaart zou het stromende water van de Kromme Rijn kunnen worden opgenomen in het

landschapspark en met de constructie van 5 nieuwe bruggen moesten de noordelijke en zuidelijke oevers van de rivier met elkaar verbonden worden. De Kromme Rijn zou daarmee de kern worden van het uitgestrekte landschapspark. Het kanaal, ten noorden van het nieuwe park, zou ruim een kilometer lang worden en de aarde die bij het graven ervan vrij kwam moest worden gebruikt om het terrein van het park te modelleren. Het paleis moest op een verhoging komen te liggen omdat dit volgens Dufour beter voor de gezondheid zou zijn en omdat dit het mogelijk zou maken om een ruim souterrain te creëren. Vanaf de verhoging van het paleis moest het landschap in een geleidelijke glooiing naar de verschillende windrichtingen uitlopen. Daarbij zouden meerdere valleien worden gevormd die vanuit het paleis verschillende doorkijkjes mogelijk maakten.

Het terrein moest worden ingezaaid met verschillende grassoorten en zou worden gestoffeerd met solitaire bomen en met boomgroepen. In de eerste fase van de aanleg zouden er 17.610 nieuwe bomen aangepland worden in het park, waaronder 5000 eiken, 2000 acacia's, 2000 esdoorns, 1000 beuken, 500 platanen en nog dertien andere boomsoorten. In de daaropvolgende vijf jaar zou het park worden uitgebreid met nog eens 148.260 bomen. Alle boomgroepen in het plan waren genummerd en aangegeven op de begeleidende ontwerpkaart van het landschapspark.

Helaas kunnen we door het ontbreken van deze kaart niet bepalen hoe het park verder was ingedeeld, maar vermoedelijk waren de boomgroepen samen met de glooiing in het landschap zo rondom de Kromme Rijn gecomponeerd dat er een coulisselandschap zou ontstaan. In de bestekken lezen we dat er wandelpaden van fijn zand in het park zouden komen die, vermoedelijk net zoals in Dufour's ontwerp voor het Loo, met een lichte kromming door het park zouden lopen. Dufour schrijft verder niks over hoe het paleis eruit moest komen te zien, maar het zou kunnen dat dit nieuwe paleis net zoals het paleis in Utrecht en paleis het Loo een witgepleisterde gevel zou krijgen.

Afb. 27 Schematische reconstructie van het park dat Alexandre Dufour in november 1808 voor Amelisweerd ontwierp.

Aan de zijkant, ten zuiden van het paleis, zou een bloementuin komen met een verwarmde kas waar in de winter de oranjeriegewassen een plaats konden krijgen. De omgeving rondom het dorp Vechten zou worden ingericht voor meer praktische doeleinden zoals het herbergen van de koninklijke paardenstallen en de moestuinen voor de voedselproductie. Het landhuis Oud-Amelisweerd zou samen met het bijbehorende trapeziumbos, op de eerder genoemde aanpassingen na, gehandhaafd blijven binnen dit plan. Vermoedelijk moest het zoals in andere grote koninklijke paleistuinen in Europa gaan functioneren als paviljoen waar een vorst zich kan terugtrekken om te ontkomen aan het ceremonieel en drukke hofleven van het koninklijk paleis.

Behalve een besloten park dat alleen toegankelijk was voor de koning maakte Dufour ook een plan voor een openbaar wandelpark, een *promenade publique*. Dit park zou aan de kant van de stad Utrecht komen te liggen, aan de andere kant van de rivier. De twee lanen die vanaf de stad naar het paleis liepen kwamen door dit park heen. In de plannen van Dufour is ook sprake van de aanleg van een *place d'arme*, van 80 bij 45 meter, waar militaire parades gehouden konden worden. De exacte locatie van dit plein wordt niet in het plan genoemd maar vermoedelijk gaat het om het voorplein van het nieuw te bouwen paleis. In het plan wordt ook melding gemaakt van een militaire kazerne die aan het complex moest worden toegevoegd.

Het plan van Dufour voor de nieuwe aanleg van Amelisweerd droeg de naam '*Jardin du Roi*'. Bij koninklijk decreet had Lodewijk op 28 juli 1808, twee dagen na zijn bezoek aan Amelisweerd, besloten tot de oprichting van een Nationale Plantentuin naar Parijs' en Weens voorbeeld, onder dezelfde naam: '*Jardin du Roi*'.¹¹⁹ Het was de bedoeling dat er in deze tuin een naturaliënkabinet, een menagerie met exotische dieren en een botanische collectie zouden komen die voor het publiek zouden worden opengesteld. In het voorjaar van 1808 was Lodewijk al begonnen met de aanleg van deze nationale collectie en in oktober werd deze bij paviljoen Welgelegen ondergebracht. Het zou kunnen dat

Lodewijk behalve de bouw van een nieuw paleis ook speelde met het idee om de Nationale Plantentuin in Amelisweerd onder te brengen.

Al met al blijkt uit deze uitbreidingsplannen van Alexandre Dufour dat Lodewijk Napoleon in eerste instantie heel wat van plan was met Amelisweerd. De plannen zijn nooit tot uitvoering gebracht en mogelijk ging het hier om een eerste verkenning. In de conclusie, paragraaf 5.2, wordt verder ingegaan op Lodewijk's plannen voor Amelisweerd.

5. Conclusies over Lodewijk Napoleon en Oud-Amelisweerd

5.1 Een naderend einde voor Amelisweerd als koninklijk lusthof

Uit het gedicht dat de inwoners van Amelisweerd en Vechten voor Lodewijk Napoleon schreven blijkt dat ze verwachtingsvol uitkeken naar de bewoning van Amelisweerd door Lodewijk Napoleon (zie blz. 29). Wat die verwachtingen betreft, heeft Lodewijk ze moeten teleurstellen aangezien bleek dat hij uiteindelijk niet van plan was om samen met koningin Hortense en zijn kinderen tot in zijn laatste levensjaren op Amelisweerd te vertoeven. Voor zover valt te achterhalen heeft Lodewijk Napoleon in totaal drie keer een bezoek gebracht aan Nieuw- en Oud-Amelisweerd. Zijn eerste twee bezoeken stonden in het teken van respectievelijk de inspectie van beide landgoederen en de uiteindelijke aankoop. Zijn laatste bezoek aan Oud-Amelisweerd, en tevens zijn eerste officiële, bracht hij in de laatste week van september 1808. Op 24 september arriveerde Lodewijk op Amelisweerd en zes dagen later, op 30 september, vertrok hij weer.¹²⁰ Het zou kunnen dat hij tussen de bedrijven door nog informele bezoeken aan Amelisweerd bracht, maar het lijkt erop dat naarmate de maanden verstreken Lodewijk zijn interesse voor Amelisweerd begon te verliezen.

Dertien maanden na zijn officiële verblijf in het landhuis gaf Lodewijk de opdracht om het pand te ontruimen en om de gehele inboedel over te laten brengen naar Paviljoen Welgelegen. Dat blijkt uit een *post scriptum* in de boedelinventaris waarin staat vermeld dat op 16 en 17 november 1809 alle meubelen in Oud-Amelisweerd zijn ingepakt en overgebracht zijn naar Haarlem. In het Koninklijk Huisarchief bevindt zich een opsomming van alle goederen die uiteindelijk op Paviljoen Welgelegen zijn gearriveerd.¹²¹ Naast de boedelinventaris is deze lijst de belangrijkste bron die we hebben om ons een beeld te vormen van de inrichting van Oud-Amelisweerd (zie bijlage 2, blz. 90). De enige

Afb. 28 Historisch vertrek in Paviljoen Welgelegen ter nagedachtenis aan Lodewijk Napoleon met meubilair uit Oud-Amelisweerd, 1924.

meubelstukken die op Amelisweerd mochten blijven waren in het gebruik van de conciërge.

Een gedeelte van de meubelen die ooit in Oud-Amelisweerd stonden, bevinden zich tot op de dag van vandaag in Paviljoen Welgelegen. Het empire ameublement stond daar vanaf 1897 opgesteld in een salon die speciaal was ingericht ter nagedachtenis van Lodewijk Napoleon. Daarna heeft het op verschillende tentoonstellingen gestaan.¹²² Ook vandaag de dag staan de meubelen op zaal. Voor meer informatie over deze meubelen en hun geschiedenis van na de periode in Oud-Amelisweerd verwijs ik naar de twee rapporten van *De Fabryck*, een bureau voor gebouwhistorisch onderzoek, geschreven in opdracht van de Provincie Noord-Holland.¹²³

Niet alleen de inboedel van het landhuis werd weggehaald van het landgoed, ook de roerende goederen die zich in het park en in de kassen bevonden werden naar een andere locatie overgebracht.¹²⁴ Dit waren de plantencollecties van wijlen Taets van Amerongen en Markies de Saint-Simon die na de aankoop door Lodewijk op respectievelijk Oud-Amelisweerd en Nieuw-Amelisweerd waren achtergebleven. Op 13 juni 1809 werden de kassen op de landgoederen leeggehaald en werden onder andere 56 oranjeboomen, 2 laurierboomen, 184 warme kastplanten en nog eens 811 andere planten naar Paleis het Loo verstuurd. Ongeveer 35 van deze oranjeboomen zijn vandaag de dag nog in leven. In het zomerseizoen zijn deze joekels, inmiddels ongeveer 250 jaar oud, in het park van paleis het Loo te bewonderen (zie afb. 29).

Gedurende het jaar 1809 werd Amelisweerd steeds verder uitgekleeft. Ook de paarden werden uit hun stallen gehaald en op de Vredenburg in Utrecht geveild.¹²⁵ In de Koninklijke Courant van 20 april 1810 verscheen uiteindelijk het bericht dat op 25 mei 1810 de twee landgoederen publiekelijk geveild zouden worden in een veilinghuis aan het Domkerkhof in Utrecht. Op de aanplakbiljetten die in de stad hingen stond kort en bondig beschreven hoe de interieurs van de landhuizen eruit zagen en welke percelen tot de landgoederen behoorden.¹²⁶ Nieuw- en Oud-Amelisweerd bleven echter onverkocht. Blijkbaar was er niemand komen opdagen op de veiling die het zich kon veroorloven om de twee landgoederen tegen het gewenste minimumbedrag aan te kopen. Uit een briefje van 23 juni van de rentmeester blijkt dat er zich een maand na de mislukte veiling uiteindelijk toch nog een potentiële koper gemeld heeft. Het probleem was echter dat deze alléén Oud-Amelisweerd wilde kopen en de koning juist beide landgoederen in één keer van de hand wilde doen. Op het aanbod werd niet ingegaan.¹²⁷

Ondertussen zag Lodewijk het einde van zijn koningschap naderen. De meningsverschillen tussen Lodewijk en zijn broer, keizer Napoleon, over het bestuur van Holland liepen gedurende het jaar 1809 steeds hoger op en de zuidelijke provincies van het Koninkrijk Holland

Afb. 29 Oranjeboomen uit Amelisweerd bij Paleis het Loo.

werden in 1810 zelfs ingelijfd bij het keizerrijk.¹²⁸ Lodewijk's koninkrijk begon gedurende het jaar dus letterlijk en figuurlijk steeds meer terrein te verliezen. Op 1 juli 1810 deed hij uiteindelijk afstand van de troon. In de nacht van 2 op 3 juli vertrok hij in alle stilte naar Oostenrijk. Gedurende negen dagen was zijn zoontje als Napoleon II koning van Holland. Van der Capellen, de kleinzoon van Taets van Amerongen, werd aangesteld als een van zijn regenten. Op 9 juli 1810 werd het koninkrijk opgeheven en werd Holland onderdeel van het Franse keizerrijk.

De ontruiming van Amelisweerd en de aankondiging van de verkoop verliepen parallel aan de inkrimping van het koninkrijk Holland en Lodewijk's troonsafstand. Waarschijnlijk wilde Lodewijk het geld dat de verkoop zou opbrengen gebruiken om zijn toekomst in het buitenland te bekostigen.

Het was Lodewijk echter niet gelukt om de landgoederen door middel van een publieke veiling van de hand te doen. Twee dagen voor zijn troonsafstand werd daarom een tussenoplossing bedacht. Op 29 juni 1810 gaf Lodewijk Napoleon toestemming om de '*possessions privé des deux Amelisweerd*' voor een bedrag van 200.000 gulden aan te bieden aan Jan Pieter Wickevoort van Crommelin (1763-1837). Wickevoort van Crommelin was als lid van de staatsraad een belangrijk adviseur geweest van de koning.¹²⁹ Het lijkt er echter niet op dat hij daadwerkelijk dit bedrag betaald heeft. In meerdere documenten uit 1811 staat namelijk geschreven dat Oud- en Nieuw-Amelisweerd louter in zijn eigendom waren overgegaan en blijkbaar niet daadwerkelijk door hem waren gekocht. Bovendien is er geen verkoopacte in de archieven te vinden. Het lijkt er dus op dat hij wel de wettige eigenaar werd van de landgoederen maar er op dat moment niks voor betaalde. Het kan zijn dat Lodewijk Napoleon en Wickevoort van Crommelin in een onderlinge deal hadden afgesproken dat de laatste zou proberen om de landgoederen te verkopen in Lodewijk's afwezigheid om vervolgens de opbrengst naar Oostenrijk door te sluizen.

In het voorjaar van 1811 waren de landgoederen echter nog steeds niet verkocht. Lodewijk Napoleon begon ongeduldig te worden en verzocht Wickevoort van Crommelin om dit maal écht voor de landgoederen te betalen. Voor slechts 110.000 gulden mocht hij de landgoederen hebben. Wickevoort van Crommelin ging accoord 'uit welwillenheid en achting' voor Lodewijk en betaalde het bedrag.¹³⁰ Slechts een paar maanden later, in augustus 1811, had Wickevoort van Crommelin toch nog een koper voor de beide landgoederen gevonden. Hij verkocht ze door aan Paulus Wilhelmus Bosch van Drakestein die op dat moment burgemeester van Utrecht was (zie paragraaf 7.5 voor meer info over Bosch van Drakestein). Bosch van Drakestein betaalde 200.000 gulden voor de beide landgoederen. Wickevoort van Crommelin kon dus een flinke winst opstrijken. De twee landgoederen zouden vervolgens tot in de 20^e eeuw in het bezit blijven van nazaten van Bosch van Drakestein, totdat de Gemeente Utrecht de landgoederen Oud- en Nieuw-Amelisweerd in respectievelijk de jaren '50 en '60 aankocht als recreatieoord voor de inwoners van de stad.

5.2 Conclusie

Ondanks dat Lodewijk Napoleon Oud-Amelisweerd relatief kort in zijn bezit had en slechts enkele malen een bezoek bracht aan het landgoed was de aankoop niet bepaald een bevestiging. Er gingen acht maanden overheen voordat hij Taets van Amerongen zover had gekregen het landgoed aan hem te verkopen. De koning was naar Utrecht verhuisd omdat hij in een gezonder klimaat wilde leven en waarschijnlijk wilde hij om die reden ook een buitenplaats vlakbij de stad Utrecht hebben. Dat Lodewijk eerst een tijdje in het voormalige stadshuis van Gerard Godard Taets van Amerongen woonde wijst erop dat hij de smaak van Gerard Godard kon waarderen. Ook Oud-Amelisweerd viel in goede aarde toen hij in december 1807 voor de eerste keer kennis maakte met het landgoed. Als we apotheker Keetell moeten geloven werd geen ander landgoed in de provincie 'zo schoon en voldoende bevonden' als

Amelisweerd. Het strakke en neoklassieke interieur van Oud-Amelisweerd werd waarschijnlijk ook in die tijd nog modern bevonden en sloot goed aan bij de Franse empire.

Uit het archiefonderzoek blijkt dat Lodewijk nauw betrokken was bij de inrichting van het landhuis en dat hij persoonlijk aanwijzingen gaf over hoe het huis moest worden ingericht en hoe het moest worden onderhouden: 'de netheid van de Hollanders' was wat dat laatste betreft voor hem een ideaal om na te streven. In de week dat hij op Amelisweerd verbleef werd er nog hard gewerkt om de inrichting te voltooien en werden er ook bezoeken gebracht door de architect J.D. Zocher en intendant van Lamsweerde.¹³¹ Er werd in die week dus nog volop aan de toekomst van het landgoed gewerkt.

Uit de boedelinventaris blijkt verder dat het landhuis op een informele manier was ingericht met een combinatie van empiremeubilair en Lodewijk-XVI-meubilair. Dat Lodewijk een kamer voor zijn *maîtresse* in het landhuis liet inrichten en hij ook een woning op het landgoed aan haar geschenken had, geeft aan dat hij het landgoed voor informele doeleinden wilde gebruiken. Ondanks dat het landhuis geen representatieve functie had werd er veel aandacht besteed aan de stoffering en werden voor de ameublementen flinke bedragen betaald.

Uit de uitbreidingsplannen die architect Alexandre Dufour in november 1808 voor de landgoederen maakte, blijkt dat de koning ook nog andere plannen had met Amelisweerd. Lodewijk had duidelijk twee agenda's: op de korte termijn wilde hij een buitenplaats voor privédoeleinden hebben en op de langere termijn zag hij de mogelijkheid om op Amelisweerd een koninklijk paleis met een groot landschapspark te realiseren dat voor ceremoniële en publieke doeleinden gebruikt kon worden.

Dit blijkt uit de grootschalige opzet van het plan voor Nieuw-Amelisweerd met lanen die tot aan de stad reikten, de toevoeging van een exercitieterrein met kazerne en de aanwezigheid van een openbaar wandelpark. Het paleis moest op een verhoging komen te liggen en

stilstaande waterpartijen werden in het plan vermeden om een zo gezond mogelijke omgeving te scheppen. Het stromende water van de Kromme Rijn werd wel als gezond beschouwd en moest onderdeel worden van het landschapspark. Landhuis Oud-Amelisweerd en haar trapeziumbos zouden gehandhaafd worden binnen dit plan en zouden alleen op enkele kleine punten verbeterd worden. Vermoedelijk moest Oud-Amelisweerd binnen het totaalplan van het nieuwe paleis en park gaan functioneren als paviljoen waar de koning zich kon terugtrekken van het hofceremonieel.

Deze plannen verklaren ook waarom Lodewijk zowel Nieuw- als Oud-Amelisweerd wilde aankopen en geen genoegen nam met slechts één landgoed. Het samentrekken van de twee landgoederen bood hem de mogelijkheid om een dergelijk grootschalig project te realiseren. Tevens hadden de landgoederen een gunstige ligging ten opzichte van de stad aangezien ze op slechts drie kilometer afstand van de Tolsteegpoort lagen en ook via de Kromme Rijn snel te bereiken waren.

De vraag blijft echter waarom Lodewijk de landgoederen kocht op een moment dat hij al had besloten om in Amsterdam te gaan resideren en ondertussen het Paleis op de Dam had betrokken. Hij kocht in diezelfde tijd zelfs nog een ander landgoed, Paviljoen Welgelegen, dat dichtbij zijn nieuwe residentiestad lag. In eerste instantie verhuisde hij naar Utrecht omdat hij daar een gezondere leefomgeving dacht te vinden. Hij liet het paleis in Utrecht echter al snel degraderen tot een *pied-à-terre* terwijl het nog niet eens helemaal af was. Zag hij misschien in dat het provisorische paleis in de Utrechtse binnenstad niet de vorstelijke residentie zou worden die hij zocht?

Ook het Paleis op de Dam was in eerste instantie bedoeld als een tijdelijk onderkomen en Lodewijk deed aan het stadsbestuur van Amsterdam de belofte om in de Plantage buiten de stadspoorten een nieuw modern paleis te bouwen.¹³² Het Paleis op de Dam werd gezien als een tijdelijke bruikleen van de stad Amsterdam aan de koning.¹³³ In de weken dat Lodewijk in het paleis op de dam verbleef, in november 1808,

liet hij Dufour werken aan het plan voor het nieuwe paleis en park in Amelisweerd.

Het is mogelijk dat Lodewijk Napoleon met de aankoop van de landgoederen de optie openhield om vlakbij Utrecht een paleis te realiseren dat in tegenstelling tot het paleis in de Utrechtse binnenstad wel de koninklijke allure en de gezonde leefomgeving had die hij zocht. Blijkbaar had Lodewijk Utrecht nog niet helemaal de rug toegekeerd en was hij nog steeds van plan om Utrecht een belangrijke rol toe te bedelen binnen zijn koningschap. Bovendien had Lodewijk zichzelf nog steeds niet als bouwheer laten gelden in zijn koninkrijk en had hij nog steeds geen geschikt paleis laten bouwen dat zijn eigen stempel droeg en zijn regering representeerde. Tot op dat moment moest hij het stellen met de voormalige stadhoudelijke bezittingen, een tot paleis omgebouwd stadhuis en enkele kleinschalige woningen van patriciërs en edellieden.

Lodewijk's plannen voor Amelisweerd passen goed in het rijtje van onuitgevoerde bouwplannen die Lodewijk Napoleon tijdens zijn koningschap had. Zo liet hij Abraham van der Hart werken aan een nieuw Paleis voor Kunsten en Wetenschappen in Amsterdam en de Italiaanse architect Guidici aan een nieuwe stedenbouwkundige aanleg voor het dorp Assen.¹³⁴ Assen kreeg stadsrechten omdat Lodewijk inzag dat deze bestuurszetel van de provincie Drenthe economisch gezien strategisch halverwege Amsterdam en Bremen lag. Het dorp moest een stedelijk

karakter krijgen en het plan voorzag net zoals het plan voor Amelisweerd in een zomerpaleis, een kanaal en verschillende avenues die de zomerresidentie met de stad moesten verbinden.¹³⁵ Verder werkten Guidici en Van der Hart beiden ook aan plannen voor de herbouw van een wijk in Leiden die door een ramp met een ontploffende kruitboot was vernietigd.

De meeste bouwplannen van Lodewijk bleven slechts bij plannen op papier. Door een slechte economie, een krappe staatskas en de aanhoudende meningsverschillen met zijn broer is het er allemaal niet van gekomen. Aanvankelijk was Lodewijk nog enthousiast over Amelisweerd en zag hij veel potentie in de twee dicht bij de stad gelegen buitenplaatsen, maar tegen het einde van zijn koningschap begon hij zijn interesse steeds meer te verliezen. De ontruiming van Amelisweerd en de uiteindelijke aankondiging van de verkoop verliepen parallel aan de inkrimping van het koninkrijk Holland en Lodewijk's uiteindelijke troonsafstand. Op enkele kleine aanpassingen aan het landhuis Oud-Amelisweerd na, liet hij de landgoederen achter zoals hij ze had aangetroffen. Tot op de dag van vandaag hebben beide landgoederen ondanks de oprukkende verstedelijking hun 18de-eeuwse karakter grotendeels behouden en met name op het landgoed Oud-Amelisweerd is het ensemble van landhuis, interieur en park nog grotendeels intact en als eenheid te beleven.

Afb. 30 Los stuk Chinees behang behorende tot het Chinese behang in salon 1.6.

6. Komen de Chinese landschapsbehangsels uit de periode Bosch van Drakestein?

6.1 De jachtscène en drakenbootrace in salon 1.6.

De in paragraaf 3.5 beschreven bevindingen over de behangsels die Lodewijk Napoleon in Oud-Amelisweerd liet aanbrengen geven aanleiding om nieuwe conclusies te trekken over het Chinese behang in salon 1.6 (zie afb. 31). In deze salon vinden we op de oost- en noordwand een set van twaalf stoken Chinees panoramabehang. Op deze set zien we een Chinees landschap met daarin figuren die aan het jagen zijn. De voorstelling heeft een begin en een einde en het verhaal is te lezen vanaf de meest rechter strook tot aan de meest linker. Deze set is bijna helemaal compleet. Van de meest linker strook mist 2/3 en ook op de plek van de twee deuren in de noordwand ontbreken enkele stukken uit de stroken. Op de westelijke wand is een andere set van zeven stroken behang aangebracht waarop een drakenbootrace te zien is. Deze set bestond van origine uit meer stroken, maar aangezien er niet genoeg ruimte was in de salon zijn ze nooit opgehangen. Ook de voorstelling op deze wand is van rechts naar links te lezen.

Voorheen werd aangenomen dat dit Chinese behang tijdens de bewoningsfase van Gerard Godard Taets van Amerongen werd aangebracht. Dit is een logische gedachte aangezien in de veilingcatalogus van zijn boekencollectie 'vijf vellen Chineesch gecouleerd behangpapier' vermeld staan.¹³⁶ Taets van Amerongen was dus zeker in het bezit van Chinees behang. Dit idee wordt ook gevoed door de aanwezigheid van het Chinese vogeltjesbehang in salon 1.5 waarover tot op heden geen twijfel bestaat dat het in de jaren '70 van de 18^e-eeuw is aangebracht. Bovendien is het landschapsbehang in salon 1.6 te dateren rond 1770 wat overeenkomt met het bouwjaar van het landhuis. In eerste instantie lijkt Taets van Amerongen dus de aangewezen persoon om ook dit Chinese behang besteld en aangebracht te hebben. Dr. Friederike Wappenschmidt, expert op het gebied van Chinese behangsels, schrijft de

behangsels in Oud-Amelisweerd toe aan het atelier van de behangschilder Seequa in Kanton of dat van Anthonij in dezelfde stad.¹³⁷

Uit de eerder geciteerde brief van Lodewijk Napoleon blijkt dat hij opdracht gaf voor het aanbrengen van 'een wandtapijt van een passende stof' in de middelste salon. Met de middelste salon bedoelde hij salon 1.6 waar nu het Chinese behang hangt. Twee weken later werden door de koninklijke behangfabrikant J.G. Berger 12 rollen behang geleverd (zie paragraaf 3.5). We weten dat Berger voor de andere paleizen van de koning behangsels leverde met een gekleurd fond en daarop rozetten. Het feit dat tussen de twee ramen in salon 1.6 vandaag de dag een dergelijk stuk empirebehang aanwezig is met een blauw fond en witte rozetten leidt tot de conclusie dat dit het door Lodewijk Napoleon bestelde wandtapijt is dat door Berger werd geleverd.¹³⁸ Zeer waarschijnlijk werd deze salon in oktober 1808 geheel bekleed met het blauwe empirebehang van Berger. Dit leidt ook tot de conclusie dat het Chinese landschapsbehang pas later in de 19^e eeuw werd aangebracht, vermoedelijk tijdens de bewoningsfase van de familie Bosch van Drakestein.

In het boek *Baronnen en Kunstenaars* wordt geschreven dat het Chinese landschapsbehang er al hing toen Lodewijk Napoleon het landhuis kocht en dat hij de twee deuren in deze salon liet aanbrengen en op dat moment de stukken Chinees behang op de plekken van de deuren heeft laten weghalen.¹³⁹ Uit onderzoek van Stichting Restauratie Atelier Limburg blijkt echter dat deze deuren al aanwezig waren. Onder het behang in salon 1.6 bevindt zich een betimmering met een groene wandbespanning. Waarschijnlijk was het deze uitmonstering die Lodewijk aantrof toen hij Amelisweerd kocht. Vervolgens liet hij over deze afwerking een betengeling aanbrengen waarop het blauwe empirebehang werd aangebracht. Tijdens de bewoningsfase van de familie Bosch van Drakestein werd vermoedelijk het empirebehang grotendeels van de betengeling gehaald en werd het huidige Chinese behang erop aangebracht. Tussen de ramen bleef een stuk van het empirebehang

gespaard. Op dit moment zit er tussen de ramen geen Chinees behang meer. Waarschijnlijk is hier het Chinese behang verwijderd waardoor nu het groene behang en het empirebehang zichtbaar zijn. Alleen de borders van het Chinese behang zitten er nog.

In januari 2011 kwamen de bovendeurstukken uit de vogeltjeskamer (1.5) en een stuk Chinees behang uit salon 1.6 boven water (zie afb. 30). Op een foto uit de jaren '80 van de 20^e eeuw (zie afb.30) is te zien dat dit stuk behang zich tussen de ramen bevond en het empirebehang gedeeltelijk bedekte. Het lijkt er echter niet op dat het Chinese behang het gehele oppervlakte bedekte, aangezien op deze foto een stuk van het empirebehang doorschemert en ook stukken Chinees vogelbehang te zien zijn waarmee het empirebehang bedekt werd. Het Chinese behang dat recent opdook, en op de foto tussen de ramen is te zien, komt vermoedelijk oorspronkelijk uit de strook die op de plek van de rechterdeur in de noordwand zit. Toen het Chinese behang in de 19^e-eeuw in deze salon werd aangebracht moesten op de plek van de deuren stukken uit de stroken worden gehaald. Deze stukken werden in het landhuis bewaard en hergebruikt.¹⁴⁰ Of het stuk behang dat in januari 2011 opdook ook van origine de gehele oppervlakte tussen de ramen bedekte is niet helemaal duidelijk aangezien op de foto te zien is dat dit niet het geval was en het stuk daar tevens te klein voor is. Bovendien is dit stuk ook veel minder verkleurd dan de rest van het behang in deze salon. Onder dit stuk Chinees behang zit wel het blauwe empirebehang.

De theorie dat het Chinese landschapsbehang later in salon 1.6 is aangebracht zegt niet dat het ook pas in de 19^e eeuw geproduceerd is. Het behang is wel degelijk 18^e-eeuws en heeft vermoedelijk eerst ergens anders gehangen. Sommige beschadigingen op het behang lijken er inderdaad op te wijzen dat het eerst ergens anders heeft gehangen, van de wand is gehaald, en het dus hergebruikt is. Het kan zijn dat het in een andere salon in Oud-Amelisweerd hing, dat het uit een ander huis komt van de familie Bosch van Drakestein of dat het via de handel verkregen is.

6.2 Identiek Chinees behang in The Royal Pavillion, Brighton

Interessant in verband met het Chinese behang in Oud-Amelisweerd is het Chinese behang dat zich in *The Royal Pavillion* in Brighton, Engeland bevindt. Aldaar hangen in de *Adelaide Corridor* ook stroken uit de drakenbootrace en de jachtscène, aangevuld met stroken uit nog één of twee andere scènes met acrobaten en mythologische figuren. De behangsels hangen daar in een donkere en vrij smalle gang en verkeren in een veel slechtere staat dan het Amelisweerdse behang door waterschade en een vernislaag die over het behang is aangebracht. In totaal hangen er ongeveer 23 stroken die gedeeltelijk overlappen met de ongeveer 19 stroken in Oud-Amelisweerd. In de *Adelaide Corridor* hangen de laatste vier stroken uit de jachtscene die vervolgens aansluit op de drakenbootrace.¹⁴¹ In Oud-Amelisweerd sluiten de jachtscene en de drakenbootrace niet op elkaar aan omdat een gedeelte van de laatste strook van de jachtscene in Oud-Amelisweerd ontbreekt en omdat er een andere strook tussen het einde van de jachtscene en het begin van de drakenbootrace is geplakt.¹⁴² De manier waarop de twee scènes in Brighton zijn opgehangen laat zien dat ze zo ontworpen waren dat ze schematisch op elkaar aansloten en als een doorlopend panorama op te hangen waren. (zie B22, blz. 117) Waarom dat in Amelisweerd niet is gedaan is niet helemaal duidelijk.

In Brighton zijn dezelfde stroken uit de drakenbootrace aanwezig, maar daar waar de drakenbootrace in Amelisweerd ophoudt hangen er in Brighton nog een aantal aansluitende stroken (zie B23). Deze extra stroken zijn vermoedelijk wel in Amelisweerd aanwezig geweest. Op het

behang in Amelisweerd zijn namelijk stukken uitgeknipt Chinees behang geplakt om beschadigingen van het behang te repareren. Deze ‘patches’ blijken overeen te komen met de extra stroken die in Brighton hangen. Hieruit kan geconcludeerd worden dat deze stroken uit de drakenbootrace ook ooit in Oud-Amelisweerd aanwezig waren. Er was echter geen ruimte in salon 1.6 om deze set in zijn geheel op te hangen. Waarschijnlijk zijn deze stroken in het landhuis bewaard en op een later moment gebruikt om het behang te repareren.

Er zijn nog meer overeenkomsten tussen het behang in The Royal Pavillion en Oud-Amelisweerd. Ook de Chinese behangsels in Brighton zijn hergebruikte sets die pas in de 19^e-eeuw zijn opgehangen. Het paleis in Brighton werd begin 19^e eeuw door prins George van Wales omgebouwd tot een Oosters paviljoen. Hij liet daarna verschillende ruimtes in het paviljoen behangen met 18^e-eeuws Chinees landschaps- en vogeltjesbehang. Uit onderzoek naar het behang in de *Adelaide Corridor* blijkt dat dit behang, net zoals het Amelisweerdse behang, al eerder gebruikt was voordat het in *The Royal Pavillion* werd aangebracht. Het watermerk in het grondpapier waarop het behang is aangebracht geeft 1816 als jaartal en uit de rekeningen voor de inrichting van The Royal Pavillion blijken er in 1815 ‘64 large Chinese players and mythological figures’ te zijn geleverd door de Engelse handelaren Robson & Hale.¹⁴³ De 23 stroken die nu nog in de *Adelaide Corridor* hangen komen uit deze levering. De drakenbootrace en de jachtscène waren hier onderdeel van, net zoals de nu nog resterende stroken uit de andere scènes.

Afb. 31 Salon 1.6 ten tijde van bewoning door de familie de Wijs, met tussen de ramen het ontbrekende stuk Chinees landschapsbehang.

De banen behang in Brighton en Amelisweerd zijn allemaal ingekort en aangepast aan de hoogte van de ruimte waarin ze werden opgehangen. In de collectie van het Victoria en Albert Museum in Londen bevinden zich ook een aantal stroken uit de jachtscène en de drakenbootrace. Het verschil is dat deze stroken nooit zijn gebruikt waardoor de kleuren beter bewaard zijn gebleven en de stroken ook nog hun originele lengte hebben. Het Victoria & Albert Museum bezit onder andere één strook uit de jachtscène en door deze te vergelijken met het behang in Amelisweerd is een idee te vormen van hoe de kleurstellingen op het Amelisweerde behang ooit waren (zie B24, blz.119).¹⁴⁴ Tevens valt op dat de dieptewerking in het landschap op deze strook veel sterker is doordat het gebergte en de lucht aan de bovenkant van de strook in tegenstelling tot het behang in Amelisweerd niet afgeknipt is.

6.3 Conclusie over salon 1.6

Onder invloed van prins George vond er in Engeland onder de aristocratie in de jaren '20 en '30 van de 19^e-eeuw een revival van Chinees behang plaats.¹⁴⁵ Voor zover bekend vond er in Nederland in de 19e eeuw geen revival van Chinees behang plaats zoals in Engeland. In Nederland zijn in vergelijking met Engeland ook veel minder interieurs met Chinese behangsels bewaard gebleven. In Nederland zijn slechts 4 kamers met Chinese behangsels in situ bewaard gebleven, waarvan twee op Oud-Amelisweerd, één op Huis ten Bosch en één in kasteel Heeswijk. De conclusie dat het Chinese landschapsbehang in Oud-Amelisweerd pas veel later werd aangebracht dan eerder werd aangenomen maakt salon 1.6 niet minder uniek aangezien interieurs met 18e-eeuws Chinees behang in Nederland dus zeer schaars zijn. Het gegeven dat het behang in de 19^e eeuw hergebruikt is en op latere momenten gepoogd is om het te repareren geeft aan dat het ook toen een waardevol bezit was en niet zomaar na enkele decennia van de hand werd gedaan. Zoals uit het voorbeeld van The Royal Pavillion blijkt, was er in de 19^e eeuw nog veel

interesse voor Chinese behangsels en ook in Nederland zullen tweedehands sets ongetwijfeld een hoge waarde gehad hebben. Of de sets in Oud-Amelisweerd via de handel verkregen zijn of dat ze eerst in een andere salon van het landhuis hingen is niet duidelijk. Wat opvallend is, is dat zowel in Londen, Brighton als Amelisweerd de jachtscène en de drakenbootrace in combinatie met elkaar aanwezig zijn wat doet vermoeden dat ze ontworpen waren om in samenhang met elkaar op te hangen.

Salon 1.6 is een ingewikkelde puzzel doordat de salon sinds 1770 meerdere keren van gedaante is veranderd. Hoe de chronologie van de uitmontering in deze salon precies in elkaar zit zal toekomstig interieuronderzoek moeten uitwijzen. Vermoedelijk heeft deze salon net zoals de aangrenzende vogeltjeskamer (1.5) eerst een Lodewijk-XVI uitmontering gehad waar de roze neoklassieke meander toe behoorde (zie afb.7). Deze wandbespanning uit de bouwtijd bevindt zich nog altijd onder het Chinese behang en is vermoedelijk op een later moment groen geschilderd tijdens de bewoning van Taets van Amerongen.¹⁴⁶ Het is mogelijk dat Taets van Amerongen deze salon wilde aanpassen omdat hij het als kunstkamer voor zijn schilderijencollectie en andere verzamelingen wilde gebruiken. Daarna heeft Lodewijk Napoleon het blauwe empirebehang aangebracht en tijdens de bewoningsfase van Bosch van Drakestein is uiteindelijk het Chinese behang opgehangen.

7. Bosch van Drakestein en het behang van Joseph Dufour in Oud-Amelisweerd

7.1 Inleiding

In januari 1992 trof Bart Klück, bouwhistoricus van de gemeente Utrecht, tijdens een bouwhistorische inventarisatie op het schouwstuk van salon 2.6 op de eerste etage van het landhuis het contour van een klassiek figuur aan. Ter documentatie heeft hij er toentertijd een schets van gemaakt (zie afb. 32). Ook nu nog is het figuur te herkennen. Bij strijklicht zijn er lijmresten te zien die het contour van een figuur onthullen. De lijmresten komen van een uitgeknipt stuk behangpapier dat op het schouwstuk geplakt is geweest. Uit een vergelijkend onderzoek blijkt dit behangpapier door de Franse behangfabrikant Joseph Dufour (1754-1827) geproduceerd te zijn. Het behangpapier is inmiddels verdwenen en alleen de lijmresten geven een indicatie van wat er ooit gezeten heeft.

In kamer 1.3 op de begane grond bevindt zich een stuk van een panoramabehang. Op dit moment fungeert het als schoorsteenstuk in combinatie met een behang met een patroon van acanthusbladeren uit de tweede helft van de 19^e eeuw. Het genoemde stuk panoramabehang is gesignd met 'Du Chasteler 1789'. Op deze signatuur wordt later nader ingegaan. Na wat speurwerk naar panoramabehangsels in samenwerking met behangrestauratrice Judith Bohan blijkt dit schouwstuk onderdeel te zijn geweest van een groot panorama dat ook werd geproduceerd door de eerder genoemde behangfabrikant Joseph Dufour.

Aan de hand van voorbeelden wordt in dit hoofdstuk dit klassieke figuur in verband gebracht met een panoramabehang uit de 19^e eeuw waarvan een stuk aanwezig is in het landhuis Oud-Amelisweerd. Door het leggen van deze verbanden wordt het mogelijk een beeld te scheppen van hoe salon 2.6 er in de 19^e-eeuw mogelijk uit heeft gezien.

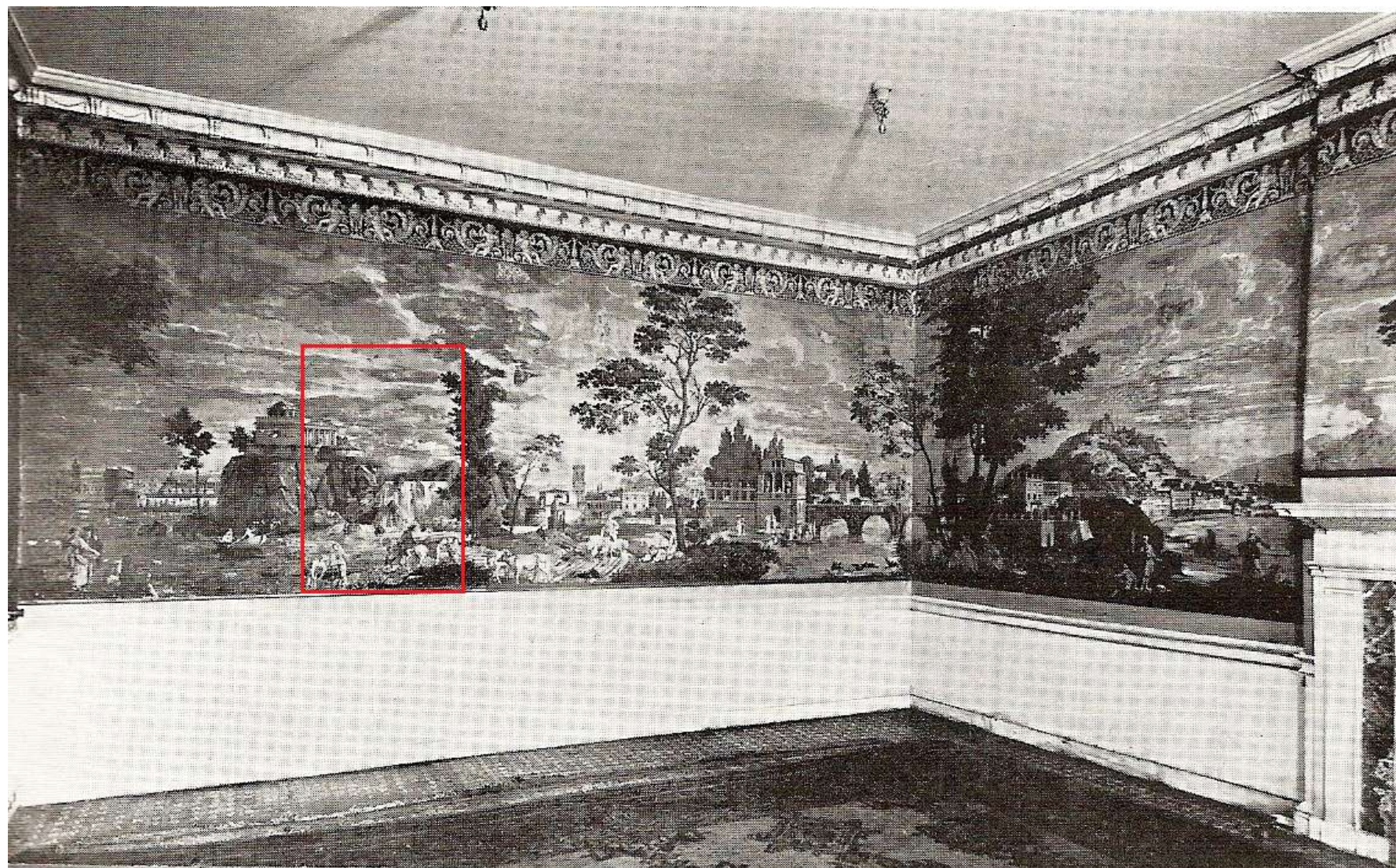
Afb. 33 Salon 1.3, schouwstuk gemaakt van stroken uit panoramabehang "Les Vues d'Italie" van Dufour.

7.2 De behangfabriek van Joseph Dufour

Panoramabehangsels zoals dat in kamer 1.3 werden aan het eind van de 18^e eeuw ontwikkeld in Frankrijk en waren een Europees antwoord op de papieren panoramabehangsels die vanuit China geïmporteerd werden en waarvan in Oud-Amelisweerd een zeldzaam exemplaar bewaard is gebleven. Behangsels die in Europa door middel van serieproductie werden gefabriceerd, hadden tot het einde van de 18^e eeuw slechts repeterende patronen. Doormiddel van de blokdruktechniek lukte het in Europa ook om panorama's op grote schaal te fabriceren en op de markt te brengen. Op tentoonstellingen in Parijs trokken deze panoramabehangsels veel bekijks en al snel ontstond er onder de elite een grote vraag naar dergelijke behangsels.

Joseph Dufour werkte als twintig jarige al in de behangfabriek 'Feroullat et Cie' in Lyon. Lyon was op dat moment hét centrum van de florerende behangproductie. In 1797 richtte Joseph Dufour samen met zijn broer een eigen behangfabriek op in Mâcon onder de naam 'Dufour Frères'.¹⁴⁷ In deze vroege periode ontwikkelden zij hun eerste panoramische behangsels in bruin- en grijs tinten.

In 1804 werd de fabriek omgedoopt tot 'Dufour et Cie' en lanceerde Dufour zijn eerste panoramabehang in kleur. Dit behang met de titel "Les Sauvages de la Mer Pacifique" werd een groot succes en om de clientèle beter te kunnen bedienen werd de fabriek in 1808 naar Parijs verhuisd waar de productie werd voortgezet. Het Dufourfragment uit kamer 1.3 in Amelisweerd komt uit de set "Les Vues d'Italie" die Dufour rond 1823 ontwikkelde in Parijs (zie afb. 34 en B25).¹⁴⁸ Op deze set die in totaal uit 33 stroken bestaat zijn uitzichten te zien op verschillende plaatsen in Italië zoals Amalfi, de baai van Napels, Tivoli en de Vesuvius die gedurende 18^e eeuw in de belangstelling waren gekomen door de Romeinse oudheden die daar werden opgegraven. Op de landschappen zijn classicistische villa's, antieke ruïnes, schepen en de activiteiten van de lokale bevolking te zien.

Afb. 34 Interieur met "*Les Vues d'Italie*" van Dufour met in rood het gedeelte dat in Oud-Amelisweerd aanwezig is.

7.3 Het complete ensemble “*Les Vues d’Italie*” van Dufour in salon 2.6?

Het behangfragment uit Oud-Amelisweerd komt uit de stroken 20 tot en met 23 uit “*Les Vues d’Italie*” en laat Tivoli zien met een antiek gebouw, een waterval en enkele menselijke figuren aan de waterkant (zie afb.32).¹⁴⁹ Het is mogelijk dat deze stroken in de 19e eeuw zijn aangeschaft en van meet af aan bedoeld waren om als schouwstuk op te hangen. Het zou echter veel logischer zijn als niet slechts deze stroken, maar de gehele set is aangeschaft voor Oud-Amelisweerd en opgehangen is geweest zoals die ooit bedoeld was: als doorlopende panoramische scène. Vervolgens zou het in een latere periode, vermoedelijk toen het behang versleten en oud was, vermaakt kunnen zijn tot een schouwstuk. De vraag blijft echter in welke kamer dit behang heeft gehangen.

De lijmresten van het klassieke figuur in salon 2.6, waarmee dit hoofdstuk begon, bieden wat dat betreft een aanknopingspunt. Na een vergelijkend onderzoek blijkt het contour van dit klassieke figuur namelijk exact overeen te komen met een klassiek figuur dat door de behangfabriek van Dufour werd geproduceerd. Het gaat om een afbeelding van de muze van de dans, ‘*Terpsicore*’, die uit een serie van negen muzen komt en die door de ontwerper Xavier Mader in 1825 voor de behangfabriek ‘*Dufour et Cie*’ werd ontworpen (zie afb.35).¹⁵⁰ Deze muzen werden in een brunaille kleurstelling in productie genomen en stellen imitaties van bronzen sculpturen voor. Behalve de vorm van het contour van de lijmresten komt ook de lengte, 42 voet, exact overeen met de ‘*Terpsicore*’. Met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid is te stellen dat deze ‘*Terpsicore*’ van Dufour als een zogenaamde *appliqué* aangebracht is geweest in salon 2.6 van het landhuis.

Naar aanleiding van de lijmresten op het schouwstuk en de koppeling aan de muze van Dufour is behangrestauratrice Judith Bohan ook gaan zoeken naar dergelijke resten op het boven-deur-stuk in dezelfde salon. Na het verwijderen van een oranje verflaag kwamen ook daar de lijmresten van een behang met klassieke figuren tevoorschijn (zie afb. 36). Deze resten zijn tot nu toe niet te verbinden aan een specifiek

behang van Dufour, maar komt wel sterk overeen met behangsels die Dufour voor boven-deur-stukken produceerde en die door hem ook wel getypeerd werden als *camée* en die vaak als een *appliqué* op een blauwe achtergrond werden aangebracht (zie B26).¹⁵¹ Op het stuk in Amelisweerd is centraal een figuur te zien met een wapperende cape, een hoofddekseel met daarop een veer of slang en met rondom de centrale figuur, een knielend persoon, klassieke vazen en een stijgende rookpluim. Het zou om een offerscène kunnen gaan.¹⁵²

Na de toeschrijving van het klassieke figuur aan Dufour en de vondst op het boven-deur-stuk, begon het idee te dagen dat de panoramische set ‘*Les Vues d’Italie*’ in dezelfde kamer gehangen zou kunnen hebben. Aangezien de ‘*Terpsicore*’ en ‘*Les Vues d’Italie*’ allebei in brunaille zijn uitgevoerd zouden ze qua kleurstelling goed bij elkaar passen. Bovendien werden ze allebei rond het midden van de jaren ’20 van de 19^e eeuw door Dufour geproduceerd. De vraag is of de andere imitaties van beeldhouwde muzen ook in Amelisweerd aanwezig zijn geweest en of het niet juist die figuren waren die de andere wanden hebben bekleed. Na navraag bij Georgette Pastiaux-Thiriat van het ‘*Centre de documentation Joseph Dufour*’ in Tramayes, blijken de muzen te zijn ontworpen als tussenpanelen om kamers met panoramische scènes mee af te werken. Het is dus veel aannemelijker dat het klassieke figuur in combinatie met een panoramabehang opgehangen is geweest.¹⁵³

7.4 Voorbeelden van vergelijkbare interieurs

Er is slechts één interieur bekend waarin één of meerdere van de muzen van Dufour in combinatie met een panoramabehang zijn opgehangen. Een muze van Dufour is te zien in ‘*Kafe Inca*’ in Oetlingen, Duitsland, waar zij gecombineerd wordt met een panoramische scene (zie B27 en B28, blz. 121).¹⁵⁴ Het gaat om de panoramische set ‘*Les Incas*’ van Dufour en de muze ‘*Euterpe*’, die uit dezelfde serie komt als de ‘*Terpsicore*’ uit Oud-Amelisweerd. Er zijn ook wel andere voorbeelden van interieurs waarbij panoramabehangsels met dergelijke klassieke figuren zijn opgehangen,

maar deze zijn niet geproduceerd door Dufour. Een goed Nederlands voorbeeld bevindt zich in Harderwijk in het pand Bruggestraat 49. Daar hangt de set '*La Grande Helvetië*' uit 1814 van de Franse Firma Zuber uit Rixheim (zie afb.37 en 38). Deze behangfabrikant bestaat nog steeds en produceert ook nu nog dergelijke panoramabehangsels.¹⁵⁵ Zuber was aan het begin van de 19^e eeuw een van de grootste concurrenten van Dufour op de markt van panoramabehangsels.

De genoemde salon in Harderwijk is een goed voorbeeld van hoe een panoramabehang in de 19^e-eeuw werd afgewerkt inclusief boven-deur-stukken en imitaties van klassieke standbeelden op de schouw. Salon 2.6 in Oud-Amelisweerd zou er ook op een dergelijke manier uitgezien kunnen hebben inclusief panoramabehang dat de wandvlakken opvulde. De set '*Les Vues d'Italie*' waarvan er in Amelisweerd een fragment aanwezig is, zou daarvoor de meest voor de hand liggende kandidaat zijn.

Uit archiefonderzoek blijkt dat er in de periode tussen 1814 en 1824 minstens duizend verschillende sets panoramabehang vanuit Frankrijk aan Nederland geleverd zijn, waarvan er slechts drie compleet en *in situ* in Nederland bewaard zijn gebleven.¹⁵⁶ Deze drie sets bevinden zich onder andere in het pand Raadhuisstraat 2-4 in Balk en het bovengenoemde pand in Harderwijk. Deze voorbeelden vormen dus een schril contrast met de 1000 ensembles die ooit in Nederland aanwezig waren. Het is mogelijk dat ook Oud-Amelisweerd ooit een compleet ensemble heeft gekend.

Afb. 35 Vijf van de negen muzen van Dufour met geheel rechts 'Terpsicore' waarvan sporen in Oud-Amelisweerd zijn gevonden.

7.5 Bosch van Drakestein: een korte biografische schets

Dit modieuze behang zou gekocht kunnen zijn door Paulus Wilhelmus Bosch van Drakestein (1771-1834), de steenrijke advocaat die het landgoed in 1811 via een tussenpersoon van Koning Lodewijk Napoleon had gekocht.¹⁵⁷ Enkele jaren daarvoor, in 1807, had hij ook al het kasteel Drakestein in zijn bezit gekregen en ging zich daarna naar dit huis noemen. Hij kocht ook Nieuw- en Oud-Amelisweerd omdat hij aan elk van zijn drie zonen een landgoed wilde nalaten. Behalve deze landgoederen kocht hij ook een pand aan het Janskerkhof in Utrecht. Bosch van Drakestein voerde een luxueus huishouden met een modieuze inrichting en veel bedienden.¹⁵⁸ Wat zijn sociale positie betreft was hij een nieuwkomer. Zijn familie had binnen korte tijd rijkdom vergaard met een drankstokerij en een oliemolen en Bosch en zijn broer waren de eersten binnen zijn familie die de

mogelijkheid hadden gehad om te gaan studeren. De Franse invasie van 1795 had de katholieke Bosch, die pro-Frans was, nieuwe mogelijkheden geboden en binnen korte tijd wist hij zich op te werken tot burgemeester van Utrecht.

Met de aankoop van de bovengenoemde, voormalig adellijke en riddermatige, landgoederen probeerde hij voor zichzelf en zijn kinderen hun recente sociale stijging en bijbehorende levensstijl te accentueren. In 1829 werd Bosch van Drakestein door Koning Willem I in de adelstand verheven en mocht hij zichzelf officieel jonkheer noemen.¹⁵⁹ Oud-Amelisweerd kwam na zijn dood, in 1834, in het bezit van zijn zoon Hendrik Willem Bosch van Drakestein (1805-1883). Deze zoon breidde de verzameling van Romeinse oudheden van zijn vader, waarover in paragraaf 2.7 werd geschreven, uit en schonk deze in 1883 aan de stad Utrecht. Zo rond 1830, de periode waarin het behang van Dufour vermoedelijk werd opgehangen, was hij 25 jaar oud. Het zou kunnen dat hij zich rond deze tijd vestigde op Oud-Amelisweerd en dat hij salon 2.6 opnieuw liet behangen. De scènes van het Franse behang "*Les Vues d'Italie*" passen in ieder geval goed bij het adellijke milieu van de leden van de familie Bosch van Drakestein waarin menig een grand tour naar Italië maakte om de baai van Napels en de Romeinse oudheden die daar werden opgegraven in het echt te kunnen zien.

7.6 Markies du Chasteler

Nu zitten we alleen nog met het probleem van de signatuur op het schouwstuk uit de set "*Les Vues d'Italie*" van Dufour in kamer 1.3. Op dit behangpapier is linksonder de notitie 'Du Chasteler 1789' te lezen. In eerste instantie doet dit vermoeden dat het om de signatuur van de koper of maker van het behang en het bijbehorende jaartal gaat. Wetende dat de in de 18^e en 19^e-eeuw beroemde Markies du Chasteler (1763-1825) een zwager was van Gerard Godard Taets van Amerongen doet vermoeden dat laatstgenoemde het behang in 1789 van zijn zwager cadeau kreeg. Dit is echter onmogelijk aangezien deze set "*Les Vues*

Afb. 36 Salon 2.6, boven-deur-stuk met lijmresten van een *appliqué*

d'Italie" voor het eerst in productie werd genomen in de jaren '20 van de 19e eeuw.¹⁶⁰

Du Chasteler was een belangrijk militair leider en stond in dienst van het Habsburgse hof in Oostenrijk. Tussen 1787 en 1790 vocht hij voor de Habsburgers tegen de Turken. Na de slag van Focsani in Roemenië in 1789 kreeg hij de Militaire Orde van Maria Theresia.¹⁶¹ De signatuur op het behang zou kunnen verwijzen naar deze historische veldslag waarin Du Chasteler van de Turken won en die hem veel bekendheid gaf. Een andere manier die deze beroemde zwager van Taets van Amerongen verbindt met de Italiaanse scènes op het behang is het gegeven dat hij vanaf begin 19e eeuw veldheer was in Italië en vanaf 1813 stadhouder van Venetië. Misschien was één van de 19de-eeuwse bewoners van Landhuis Oud-Amelisweerd een bewonderaar van deze ooit beroemde Markies du Chasteler.

7.7 *Plaisirs de la ville et de la campagne*

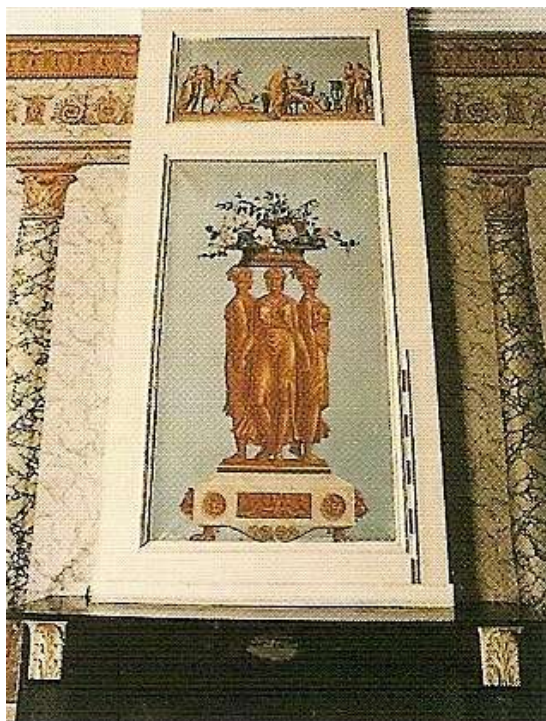
Tot nu toe is een ander fragment in Amelisweerd dat ook uit een panoramabehang van Dufour komt niet aan de orde gekomen. Het gaat om het schouwstuk dat zich nu ingelijst boven de schouw in kamer 1.8 bevindt (zie afb.40). Dit fragment is begin jaren '90 van de 20^e-eeuw onder het Chinese schouwstuk in kamer 2.9 aangetroffen. Na een restauratie is het tijdelijk in kamer 1.8 aangebracht. Op dit schouwstuk zien we twee figuren die over een jaagpad lopen en die een schuit voortjagen. Georgette Pastiaux-Thiriat van het Dufour-centrum in Frankrijk kon melden dat het hier gaat om een gedeelte van het panoramabehang "*Plaisirs de la ville et de la campagne*" dat ook door Dufour werd geproduceerd.¹⁶² Deze set is echter veel ouder en is volgens Pastiaux-Thiriat vóór 1804 te dateren, toen Dufour nog zijn fabriek in Mâcon had. Daarmee is het theoretisch mogelijk dat dit behang nog uit de bewoningsperiode van de familie Taets van Amerongen stamt of dat het behang in opdracht van Lodewijk Napoleon werd aangebracht. Het is natuurlijk ook mogelijk dat deze set ten tijde van Bosch van Drakestein nog steeds in productie was en dus op een later tijdstip in het landhuis is gekomen.

Het behang laat scènes zien van het leven dat de elite op hun buitenplaatsen leidde en past qua voorstelling goed bij het landgoed Oud-Amelisweerd waar menig schuit werd voortgejaagd langs de Kromme Rijn. In het boek *'Stemmen uit het Behang'* van Geert Wisse is een foto met een goed voorbeeld van deze set te vinden (zie afb.39). Ondanks dat *'Les Vues d'Italie'* qua kleurstelling en qua datering veel beter bij de *'Terpsicore'* past is het natuurlijk theoretisch ook mogelijk dat het deze set van Dufour was die in kamer 2.6 hing. Het is echter veel aannemelijker dat er nog een andere salon was die met deze tweede set van Dufour bekleed was. Een kamer die qua formaat daarvoor in aanmerking zou komen is de aangrenzende salon 2.5. Ook daar zou verder interieuronderzoek uitgevoerd moeten worden.

7.8 Conclusie

Met grote zekerheid kunnen we vaststellen dat in kamer 2.6 een behangpapier aanwezig is geweest uit de behangfabriek van Joseph Dufour. De lijmresten op het schouwstuk in deze kamer komen wat betreft het formaat en de vorm exact overeen met de muze *'Terpsicore'* uit de serie van negen muzen die vanaf 1825 in de behangfabriek van Dufour werd gefabriceerd. Dergelijke klassieke figuren werden vaak gebruikt om salons met panoramabehangsels mee af te werken, wat doet vermoeden dat de muze in Amelisweerd net zoals de klassieke figuren in Oetlingen en Harderwijk in combinatie met een panoramabehang opgehangen is geweest. De aanwezigheid van een hergebruikt fragment van het panoramabehang *'Les Vues d'Italie'* van Joseph Dufour in kamer 1.3 ondersteunt dit idee. Het is onwaarschijnlijk dat de *'Terpsicore'* van Joseph Dufour zonder enige verdere wanddecoratie in deze kamer was aangebracht. Verder interieuronderzoek in salon 2.6 kan deze theorie onderbouwen.

De sporen en aanwezige stukken behang van deze vermaarde Franse behangfabrikant bewijzen opnieuw de waarde en rijkdom van het interieur van Oud-Amelisweerd en de sterke relatie die bestond tussen het interieur en het omringende landschap. Deze behangsels zijn een van de bijzondere uitingen van historische wooncultuur die Oud-Amelisweerd te bieden heeft. Door middel van verder onderzoek, zowel in het interieur als in de literatuur zou uitsluitend gegeven kunnen worden over het al dan niet aanwezig zijn van Dufour-ensembles in Oud-Amelisweerd. Een eventuele reconstructie van een dergelijk ensemble in het interieur zou een waardevolle toevoeging zijn op de andere zeldzame Chinese en Europese behangsels die in Oud-Amelisweerd aanwezig zijn.

Afb. 37 Schouwstuk, Bruggestraat 49, Harderwijk

Afb. 38 Salon in het pand Bruggestraat 49 in Harderwijk met panoramabehang van Zuber.

Afb. 39 Salon met panoramabehang "*Plaisirs de la ville et de la campagne*" van Joseph Dufour met in het rood het gedeelte dat in Oud-Amelisweerd aanwezig is.

Afb. 16 Strook behang uit Oud-Amelisweerd uit de set "*Plaisirs de la ville et de la campagne*" van Joseph Dufour.

65 Afb. 41 Salon 2.6, digitaal bewerkte versie van schouwstuk met toevoeging van de "*Terpsicore*" van Joseph Dufour.

Bijlagen

Bijlage 1.

De oude papieren van de lakei kamerstoffeerder

Charpentier

1808 en 1809

Inventarissen en rekeningen

Staat van de inboedel van Amelisweert

In de maand September 1808

K.H.A. G4-D6

Vertaald vanuit het Frans naar het Nederlands en gepresenteerd in volgorde zoals beschreven in de boedelbeschrijving

Benedenwoning (rez-de-chaussée)

Antichambre, 1.1

Salon del officiers, 1.8

- 1 tapijt van trijp
- 10 rieten stoelen
- 2 kleine tafels met een blad van wasdoek
- 1 Engelse kachel
- 1 paar armen voor de schoorsteen, ieder voor 3 kaarsen
- 2 grote kruisgordijnen van nankingzijde
- 2 dito voor het lijstwerk
- 2 draperieën van nankingzijde
- 4 glasgordijnen
- 1 schop & tang
- 1 kleine bezem

Chambre del Huissiers, 1.7

(kamer van de kamerbewaarders/bodes)

- 1 tapijt van trijp
- 8 rieten stoelen
- 1 bureau met wasdoek bekleed
- 1 groot kruisgordijn van nankingzijde
- 1 dito van mousseline
- 1 draperie van nankingzijde
- 2 glasgordijnen

1er Salon, 1.6

- 1 tapijt van trijp
- 1 canapé bekleed met witte en blauwe lampas
- 6 fauteuils bekleed met witte en blauwe lampas
- 12 stoelen bekleed bedekt van blauwe lampas

*(Dit was een ameublement dat uit de gare du meuble van het paleis in Utrecht kwam en waarvan het hout wit was geschilderd. Dit ameublement is niet te herleiden tot bestaande meubelstukken. Het gaat vermoedelijk om een Louis-XVI-ameublement).*¹⁶³

- 1 mahoniehouten console met spiegel en bovenop marmer
- 1 trictracspel
- 1 haardscherf
- 4 kruisgordijnen waarvan 2 van blauwe zijde en 2 van witte zijde
- 4 glasgordijnen
- 2 gelakte olielampen met een lantaarn
- 1 franklinkachel met schep en tang
- 1 ton voor turf
- 1 spiegel uit twee delen
- 1 luster voor 16 lichten
- 1 theetafel van mahoniehout met een blad van marmer
- 1 tapijt van groen laken voor dezelfde tafel
- 2 grote gordijnen van hemelsblauwe taf
- 2 dito van witte taf
- 1 pendule van Jason en Medea met stomp (*latere toevoeging, naar aanleiding brief Lodewijk Napoleon, zie blz.38*)

Salon du Roi (à l'angle), 1.5

- 1 tapijt van trijp met een médaillon
(*Waarschijnlijk het Doornikse tapijt met een gedoubleerd violet fond met hemelsblauwe borduursels van guirlandes met bladeren met een witte schaduw en een médaillon, zie blz.95.*)
- 1 canapé bekleed met gele lampas
- 6 fauteuils bekleed met gele lampas
- 16 stoelen bekleed met gele lampas
- (*Het gaat hier om het mahoniehouten ameublement met een patroon van witte bloemen in een gele stoffering en met decoraties van vergulde adelaarshoofden. Dit ameublement is niet te herleiden tot een bestaande set. In de boedelinventaris van 28 september staat geschreven dat deze naar het Loo is gestuurd en is vervangen door onderstaande set uit het Loo.*)

- 1 canapé
- 4 fauteuils
- 12 stoelen
- 1 haardscherm

(Dit is het ameublement dat was gemaakt van verguld dennenhout en dat was bekleed met dik blauw satijn met Chinese borduursels. Een aantal fauteuils en stoelen van deze set bevindt zich nu in Paviljoen Welgelegen. Tegenwoordig heeft het houtwerk van de deze meubelen een andere kleurstelling (zie begeleidende afbeeldingen).

- 2 grote kruisgordijnen van blauwe zijde
- 2 draperieën idem
- 2 grote gordijnen van mousseline
- 4 glasgordijnen

- 1 mahoniehouten console met daarop marmer en een spiegel
- 1 guéridon van mahoniehout met bronzen pootjes en marmeren blad *(nu in Paviljoen Welgelegen, zie begeleidende afbeelding)*
- 1 piano *(werd overgebracht naar het Loo)*
- 1 Engelse kachel met schep en tangen
- 1 paar armen voor de schoorsteen, ieder voor 3 kaarsen
- 1 luster voor 6 kaarsen
- 1 grote spiegel uit twee stukken in vergulden lijst
- 4 paar kruisgordijnen van nankingzijde
- 2 draperieën idem
- 4 glasgordijnen
- 1 gravure in een vergulden lijst *(mogelijk nu in Paviljoen Welgelegen)*
- 4 gordijnen

Cabinet, 1.4

- 1 normaal tapijt
- 2 stoelen van riet
- 1 nachttafeltje
- 2 glasgordijnen

Salle à manger du roi, 1.3 (de eetzaal van de koning)

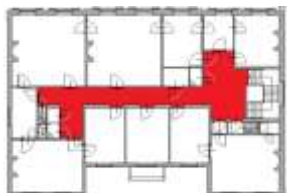
- 1 tapijt van trijp
- 2 armstoelen van riet met zitkussen van gele taf
- 10 stoelen van riet met zitkussen van gele taf
- 1 eettafel
- 2 speeltafels (*nu in Paleis op de Dam*)¹⁶⁴
- 4 glasgordijnen
- 1 Engelse kachel
- 1 schep en tangen
- 1 mahoniehouten tafel
- 4 gordijnen van mousseline
- 2 draperieën van nankingzijde

Passage, 1.2

- 1 klein tafeltje met wasdoek bekleed
- 2 glasgordijnen
- 1 stoel met zitting van stro
- 1 ton voor het turf

Premier Etage

Corridor, 2.10

- 1 normaal tapijt
- 1 glimmende olielamp
- 1 stoel met zitting van stro
- 1 ton voor het turf

Antichambre de l'appartement du Roi, 2.8

- 1 normaal tapijt
- 2 stoelen met zitting van stro
- 2 glasgordijnen

Cabinet à Côté de l'antichambre du Roi, 2.7

- 1 tapijt van trijp
- 4 fauteuils bedekt met groen fluweel
- 1 mahoniehouten secretaire (*Vermoedelijk een van de secretaires in Paviljoen Welgelegen, zie begeleidende afbeelding*)
- 1 tafel met wasdoek
- 2 grote kruisgordijnen van glanskatoen
- 2 glasgordijnen
- 7 gravures in een vergulden lijst (*vermoedelijk gedeelte hiervan nu in Paviljoen Welgelegen*)

Salon du Roi, 2.6

1 tapijt van trijp

(vermoedelijk het tapijt met dubbele rand, hemelsblauw fond van parquet en geborduurd met witte bloemen met schaduw (zie blz.95))

1 canapé

6 fauteuils

12 stoelen

1 haardscherf

(Allemaal bekleed met hemelsblauwe lampas met witte bloemen. Gedecoreerd met palmetten van goud en Egyptische hoofden. Ameublement bevindt zich nu in Paviljoen Welgelegen en heeft tegenwoordig een groene bekleding, haardscherf heeft nu bekleding van gele zijde. Zie afbeeldingen op volgende pagina.)

1 consoletafel met klassieke kariatiden met marmeren dekplaat en spiegel *(nu in Paviljoen Welgelegen, zie afbeelding op volgende pagina.)*

1 grote spiegel uit twee delen met vergulde lijst

1 paar armen voor de schouw, ieder voor twee kaarsen

4 kruisgordijnen van nankingzijde *(vermoedelijk blauw met witte bloemen)*

2 draperieën idem *(vermoedelijk blauw met witte bloemen)*

4 glasgordijnen

1 rooster met schep en tangen

1 schrijfstel

9 gravures in een vergulden lijst *(waarschijnlijk de serie Romeinse geschiedenissen, waarvan nu een gedeelte in Paviljoen Welgelegen, zie blz.114)*

Chambre à coucher du Roi, 2.5

(slaapkamer van de koning)

1 tapijt van trijp

1 bed beschilderd met een imitatie van mahoniehout en gestoffeerd met gordijnen en draperieën van nankingzijde (voorjaar 1809 overgebracht naar het Loo)

6 fauteuils van mahoniehout en bekleed met gele lampas

8 stoelen van mahoniehout en bekleed met gele lampas

(Het gaat hier om het mahoniehouten ameublement waarvan het overige gedeelte in salon 1.5 stond. Het had een gele bekleding met een decoratie van witte bloemen en op het houtwerk decoraties van vergulde adelaarshoofden. Dit ameublement is niet te herleiden tot een bestaande set. In de boedelinventaris van 28 september staat geschreven dat deze naar het Loo is gestuurd en is vervangen door onderstaande set uit het Loo)

1 canapé

2 fauteuils

4 stoelen

(Het gaat hier om het ameublement waarvan het overige gedeelte in salon 1.5 werd gesplaatst. Het was gemaakt van verguld dennenhout en was bekleed met dik blauw satijn met Chinese borduursels. Een aantal fauteuils en stoelen van deze set bevindt zich nu in Paviljoen Welgelegen. Tegenwoordig heeft het houtwerk van de deze meubelen een andere kleurstelling (zie begeleidende afbeeldingen).

2 matrassen

1 beddengoed van veren

1 rond langwerpig hoofdkussen

1 hoofdkussen

- 2 wollen dekens
- 1 dezelfde van katoen
- 1 commode van mahoniehout bedekt met marmer
- 1 secretaire idem (*vermoedelijk één van de secretaires, nu in Paviljoen Welgelegen*)
- 2 grote kruisgordijnen van nankingzijde
- 2 draperieën idem
- 2 grote gordijnen van mousseline
- 4 glasgordijnen
- 1 paar armen voor de schouw, ieder voor twee kaarsen
- 1 Engelse haard, schop, tang en vegertje
- 1 nachttafel van mahoniehout met daar bovenop marmer
- 1 kamerpot van verguld porselein
- 1 waterbak en wasbak idem
- 1 inktstel op blad met een belletje (*Nu in paviljoen Welgelegen, zie begeleidende afbeelding*)
- 1 grote spiegel uit twee stukken in een vergulden lijst
- 1 belletje op een blad
- 1 voetenbankje
- 9 gravures in een vergulden lijst (*waarvan nu een gedeelte in Paviljoen Welgelegen*)

Garde Robe du Roi, 2.4

(Kleedkamer van de Koning)

- 1 tapijt van trijp
- 2 rieten stoelen
- 1 tafel met wasdoek
- 1 kast, ingebouwd

- 2 matrassen, siamoise
- 2 wollen dekens
- 1 peluw
- 1 mahoniehouten bidet *(nu in Paviljoen Welgelegen is, zie begeleidende afbeelding)*
- 1 gemakstoel *(nu in Paviljoen Welgelegen, zie begeleidende afbeelding)*
- 1 kamerpot van porselein
- 1 gewone lampet en waterkan
- 2 glasgordijnen

Chambre du M' Rochard, 2.3 (eerste lakei van de koning)

- 1 bed van drie voet
- 3 matrassen, siamoise
- 1 beddengoed met veren
- 1 peluw
- 2 wollen dekens
- 5 stoelen met zitting van stro
- 1 mahoniehouten secretaire *(één van de secretaires die nu in Paviljoen Welgelegen zijn, zie afbeelding)*
- 1 commode idem
- 1 kledingkast idem (chiffonnière)
- 1 tafel met wasdoek
- 4 gordijnen voor de ruiten
- 1 gril, schop, tang, en vegertje
- 1 spiegel
- 1 nachttafel
- 1 kamerpot
- 1 lampet en waterkan

Chambre à Côté, 2.2

- 1 bedje van 4 voet
- 1 onderbed van sustijn
- 1 matras idem
- 1 beddengoed met veren
- 1 peluw
- 1 hoofdkussen
- 1 deken van wol
- 1 idem van katoen
- 1 mahoniehouten commode
- 1 secretaire bedekt met marmer (*één van de secretaires die nu in Paviljoen Welgelegen zijn*)
- 1 tafel met wasdoek
- 1 nachttafel
- 4 stoelen van stro
- 2 gordijnen voor de ruiten
- 1 spiegel
- 1 lampet en waterkan
- 1 kamerpot

Chambre à Coté, 2.1

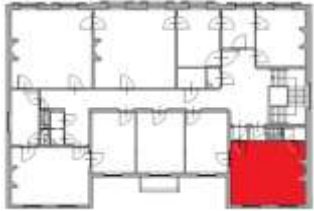
- 1 bed van 3,5 voet
- 1 onderbed
- 2 matrassen van sustijn
- 1 beddengoed met veren, peluw en hoofdkussen
- 1 deken van wol
- 1 commode van mahoniehout
- 1 secretaire idem met een blad van marmer (*één van de secretaires die nu in Paviljoen Welgelegen zijn*)
- 1 tafel met wasdoek
- 1 nachttafel
- 3 stoelen met zitting van stro
- 1 spiegel
- 2 glasgordijnen
- 1 lampet, waterkan en kamerpot

Salle à Manger del Officiers, 2.12

- 1 uittrektabel eettafel met wasdoek
- 1 dito bekleed met laken

1 kleine dito met wasdoek
4 stoelen met zitting van stro 5 rieten stoelen
2 glasgordijnen

Chambre à Côté, 2.11

(was in gebruik van conciërge Langendijk)

1 bed van 4 voet
1 onderbed
2 matrassen van sustijn
1 beddengoed met veren, peluw, hoofdkussen
1 deken van wol en 1 van katoen
1 katoenen gordijn voor een bed om aan de adelaar vast te maken
1 commode van mahoniehout
1 secretaire idem met een marmeren plaat (*één van de secretaires die nu in Paviljoen Welgelegen zijn*)
1 tafel met wasdoek
1 nachttafel
4 glasgordijnen
1 spiegel
6 stoelen van riet
1 lampet, waterkan en kamerpot
1 franklinkackel, schepje en tang

Chambre de M' Ducoudray, 2.9

- 1 bed van 3,5 voet
- 1 onderbed van sustijn
- 1 matras van ...(?)
- 1 beddengoed met veren en (?)
- 1 peluw en hoofdkussen
- 1 deken van wol en 1 van katoen
- 1 katoenen gordijn voor een bed ...(?)
- 1 commode van mahoniehout
- 1 tafel met wasdoek
- 2 glasgordijnen
- 1 spiegel
- 1 nachttafel
- 1 lampet, waterkan en kamerpot
- 1 rooster, schepje, bezem en tang
- 6 stoelen van riet

2e Etage

N. 34 (één van de kamertjes op zolder met bedsteden)

9 matrassen waarvan 3 tweepersoons met krullen

2 stromatrassen

1 beddengoed met veren

2 peluw gevuld met veren

1 dito met wol

1 dito zoals van de Minister van de Oorlog (du Ministre de la Guerre)

4 hoofdkussens

8 wollen dekens

3 mahoniehouten commodes

1 schrijftafel

3 warme dekens met stro

1 tafel met daarop laken

2 kleine spiegels

4 lampets en waterkannen

4 kamerpotten

N. 33 (één van de kamertjes op zolder met bedsteden)

8 matrassen van 3 voet

3 beddengoed met veren

1 stromatras

2 peluw met veren

2 dito met wol

4 hoofdkussen

8 wollen dekens

2 mahoniehouten commodes

2 tafels met daarop wasdoek
1 dito met daarop laken
3 stoelen met zitting van stro
4 lampets en waterkannen
4 kamerpotten
2 spiegels

N.36 (één van de kamertjes op zolder met bedsteden)

7 matrassen zoals van de minister van oorlog
2 dito van 3 voet, siamoise
7 peluw zoals van de minister van oorlog
1 dito met veren
10 wollen dekens
1 hoofdkussen
1 mahoniehouten commode
1 tafel met daarop wasdoek
4 stoelen met zitting van stro
1 spiegel
2 lampets en waterkannen
4 kamerpotten

N.35 (één van de kamertjes op zolder met bedsteden)

8 matrassen van 3 voet, siamoise
3 peluw zoals van de minister van oorlog
3 dito van wol
8 dekens van wol
1 commode van (csodine?) hout
3 tafels met daarop wasdoek
2 stoelen met zitting van stro
1 dito van riet

1 spiegel
4 lampets en waterkannen
4 kamerpotten

Chambre de Benjamin (kamer van de jongeling)

1 veldbed
1 matras van drie voet
2 dekens
1 peluw met wol
1 stoel met zitting van stro
1 tafel met daarop wasdoek
1 gebroken spiegel
1 waterpot en wasbak
4 kamerpot

Grénier (zolder)

4 bedden van 3 voet
1 dito van 4 voet
8 dito veldbedden
9 matrassen zoals van de minister van oorlog
2 dito van 3 voet, siamoise
3 dito van 4 voet van sustein
1 beddengoed met veren van 4 voet
8 peluw met veren
3 hoofdkussens
1 deken van katoen
3 dito van wol
4 (40?) dito zoals van de minister van oorlog
1 lang rond hoofdkussen met wol
8 dito zoals van de minister van oorlog

1 mahoniehouten secretaire met bovenop marmer
1 mahoniehouten commode
4 tafels met daarop wasdoek
2 stoelen met zitting van stro
3 nachtkastjes
2 kamergemakken
2 bidets van planken
1 oude console met daarop marmer
9 spiegels
6 kamerpotten
2 waterpotten en wasbakken
1 voetenbad van faience
60 lakens zoals van de minister van oorlog
30 beddengoed idem
5 tapijten van trijp, waarschijnlijk grote
2 dito gewone
24 stroken van gele damast
3 draperieën van dezelfde stof
1 stuk idem voor een scherm
12 poten(?) van gemalen (?) goud
2 draperieën van hemels blauwe damast
180 voet van vergulden baguettes
1 paar (emmers ?) voor schoorsteenbrand van verguld koper, oud en kapot
7 kruisroeden
12(?) schrijfstellen van tin
12 kleine platen van draagriemen
8 paar zilveren toortsen
20 gewone olielampen
10 lantarens op petroleum
1 spiegel in vergulden lijst
4 manden voor turf
2 dozijn glazen of bekers voor de kamers

Alle bollingen (?) van de zetels verworven van de dienaar van Spanje (toutes le bouffes des sieges acquis du ministre d'espagne)

Office, 1.11 (pomphuis?)

2 tafels van gewoon hout
5 stoelen met zitting van stro
1 dito van riet

Cuisine, 1.10

1 grote tafel
2 stoelen met zitting van stro
1 olielamp
1 tang

Chez le portier (portierswoning aan begin van de oprijlaan)

2 matrassen van de Minister van Oorlog
1 beddengoed van veren van 4 voet
2 dekens van wol
1 kleine tafel (petite table)
12 slechte stoelen van riet
1 gewone olielamp

Chambre del Officiers de Garde

1 tafel van (fenis?) hout
2 stoelen met zitting van stro
1 spiegel met vergulden lijst
7 peluws zoals van de minister van oorlog
1 matras idem
2 wollen dekens

1 lampet met kan
1 kamerpot

Gemaakt door mij, lakei kamerstoffeerder van het huis Amelisweerd,
28 september 1808
Getekend Charpantier

*Post Scriptum: 'Alle meubelen zijn ingepakt voor Paviljoen Welgelegen in Haarlem op 16 en 17 november 1809.
Met uitzondering van de objecten en meubelen hieronder genoteerd die op Amelisweerd zijn gebleven voor het
gebruik van de conciërge.'*

Bijlage 2. Naar Paviljoen Welgelegen gezonden inboedel (K.H.A., G4-D4) (vertaald uit het Frans)¹⁶⁵

‘Ontvangstbewijs van de heer Baron de Snoeckaert, Directeur van de roerende goederen van de kroon, voor de meubelen die op deze staat staan, komende uit Amelisweert. Te weten:’

12 stoelen van mahoniehout

6 fauteuils idem

1 vuurscherm idem

1 canapé idem

Allen bekleed met blauwe en witte lampas met hun hoezen die in een slecht staat zijn. *(Dit is het empireameublement uit salon 2.6)*

18 stoelen

6 fauteuils

2 canapés

1 vuurscherm

Allen met verguldsels, bekleed met blauwe Indiase satijn, geborduurd met goud en gekleurd zijde, met hun hoezen die in een slechte staat zijn. *(Dit is het Lodewijk-XVI ameublement dat verspreid stond over salon 1.5 en 2.5)*

12 stoelen

6 fauteuils

1 canapé

Allen wit geschilderd, bekleed met blauwe en witte lampas waarvan de kleuren verschoten zijn. *(Dit is het ameublement uit salon 1.6 dat uit het gare du meuble van het Utrechtse paleis kwam. Het gaat hier vermoedelijk om een Lodewijk-XVI ameublement.)*

10 stoelen

2 fauteuils

Allen van riet met kussens van gele taf. *(Dit zijn de stoelen uit salon 1.3.)*

4 fauteuils met groen fluweel *(Dit zijn de stoelen uit kamer 2.7.)*

60 stoelen met zitting van stro

1 voetenbankje
1 mahoniehouten haardschermbekleed met groene taf
1 pendule met zijn stiel, voorstellende Jason en Medea
2 vergulde kandelabers op een bronzen voet met vier armen voor vijf kaarsen
4 secretaires van mahoniehout met marmeren blad
3 secretaires idem met mahoniehouten blad
2 commodes van mahoniehout met marmeren blad
1 consoletafel met beschilderd hout en marmeren blad, erg oud
9 gewone commodes van mahoniehout
1 ladenkast (chiffonnière)
1 eikenhouten commode
3 mahoniehouten consoletafels met marmeren blad en een spiegel
1 ronde theetafel van mahoniehout en met marmeren blad
1 mahoniehouten gueridon met marmeren blad
1 grote uittrektafel met wasdoek bekleed
1 kaarttafel met een blad van groen laken
1 speeltafel voor het triktrakspel
2 kleine speeltafeltjes
3 idem met groen laken bekleed
19 schrijftafels met wasdoek bekleed
3 tafels van gewoon hout en geschilderd
1 mahoniehouten nachttafel met marmeren blad
10 nachttafels
1 mahoniehouten bidet
2 bidets met een plank
3 kamergemakken
2 spiegels ieder uit twee delen en met vergulden lijsten
2 kleine spiegels met vergulden lijsten, slecht
14 kleine spiegels waarvan er een gebroken is
1 kristallen luchter voor 16 kaarsen
1 idem voor 6 kaarsen
10 olielantaarns

2 gelakte olielampen met een pit
1 gewone olielamp met twee pitten
21 gewone olielampen
4 Engelse kachels
1 franklinkachel
3 roosters
2 ijzeren kachels
8 tangen
8 schoppen
8 poken
6 kleine vegertjes
7 loden platen
1 ketel
1 vergulde porseleinen lampet met kan en een waterpot
12 lampets en waterkannen en waterpotten

28 tekeningen en gravures achter glas met vergulden lijst, te weten:
1 Hoofd van Christus, tekening in kleur naar Titiaan, door Lierneur
1 Hoofd van man, tekening in kleur naar Rubens, door Lierneur
1 Portret van Raphael naar hemzelf, tekening in kleur, door Lierneur
1 De dood van de Maagd idem, tekening in kleur, door Lierneur
1 De overspelige vrouw, door Lierneur
1 De heilige Familie, door Lierneur
6 tekeningen in kleur, het andere gedeelte, door Lierneur
1 De voorstelling van den Heiland in de Tempel, naar ?, door Hodges, zwarte kunst
1 De geboorte van den Heiland, naar H. Carrache, door idem
1 Jezus roept de kinderen bij zich, door B. West en V. Green
6 thema's genomen van de Romeinse geschiedenis
1 Portret van Generaal Washington, in kleur, door Trumbell en V. Green
1 Portret van Generaal Nelson, zwarte kunst
1 Portret van Madame Wattier, zwarte kunst
1 Portret van Professor Rau(x), zwarte kunst

1 Een boer en zijn dochter, in kleur
2 Landschappen, in kleur
1 De stier naar Potter, idem, door Lierneur
1 Marcus en Siptus
1 Bélisaire, gegraveerd naar L. David, door A. Morel
1 De dood van Socrates
1 Osian
1 De Ruïne of de Ramp van Leiden, in kleur

28 stuks

1 'lit en chaise à precher' beschilderd als mahoniehout
1 'armoire en lit' van eikenhout
9 bedden
8 opvouwbare bedden ('lits pliants')
62 matrassen
43 peluws
25 hoofdkussens
4 kleine dito
82 wollen dekens
6 katoenen dekens
30 matrassen van stro
55 beddenlakens
1 schrijfstel op een plaat
1 idem met een belletje
11 idem van tin
1 gelakte bel
16 kandelaars (...?)
10 gelakte blikken blakers
2 dozijn glazen of bekers voor de kamers
1 voetenbad van faience
2 turfmanden

2 turftonnen
1 tapijt van trijp met medaillon
2 grote tapijten van trijp
13 tapijten van trijp
5 gewone tapijten
1 groen tafelkleed voor een theetafel
9 grote gordijnen van nankingzijde
13 grote gordijnen van mousseline of katoen
6 grote gordijnen van blauwe en witte taf
9 draperieën van nanking en 20 stukken
2 draperieën van donkerblauw zijde
52 glasgordijnen
2 bedgordijnen van katoen om bevestigd te worden aan een adelaar en een katoenen sjerp
1 hoes voor een kroonluchter van blauwe taf
2 twee paar armen voor de schouw, ieder voor 3 kaarsen
2 twee paar armen voor de schouw, ieder voor voor 2 kaarsen
1 paar (emmers ?) voor schoorsteenbrand van verguld koper, oud en kapot

*‘Verklaard door mij, de Intendant ondergetekende, dat de meubels, overgedragen in de tegenwoordige staat, zijn gearriveerd op het Koninklijke Paviljoen in Haarlem op 21 november 1810’,
Guicherit*

Bijlage 3. Rekening van meubilair dat werd aangekocht uit de inboedel van “Het Spaansche Hof” in Den Haag (N.A. 2.01.25, inv. 359.). *(vertaald uit het Frans)*

Staat van de meubelen geleverd aan zijne Majesteit

Een ameublement van gele damast en witte bloemen fl. 3600.

12 fauteuils van mahoniehout bekleed met gele damast en witte bloemen, gedecoreerd met ruitjes en sterren van gegoten goud. De armen van de armstoelen dragen op het hoofd vergulde adelaars, met 12 hoezen van sits.

24 stoelen idem.

1 canapé idem, de armen zijn op dezelfde manier uitgevoerd als de fauteuils.

24 banden van 5 ¼ el hoog en 13/16 el breed van gele damast met witte bloemen.

3 draperieën met franje van dezelfde stof voor de ramen.

1 stuk van dezelfde stof voor het scherm.

12 gouden pantheres (?) van gegoten goud.

180 voet vergulde baquettes voor het ... (?) van de stoffering.

Een ameublement van hemelsblauwe lampas met witte bloemen fl. 1400.

6 fauteuils van mahoniehout en hemelsblauwe lampas en witte bloemen gedecoreerd met vergulde palmetten. De armen van de fauteuils dragen de hoofden van Egyptenaren waarvan de haren zijn verguld en de rest van brons is. Met de hoezen van sits.

12 stoelen idem.

1 canapé idem.

2 draperieën voor de ramen van dezelfde stof met franje.

1 scherm van mahoniehout, bekleed met dezelfde stof.

4 vergulde pantheres.

1 Doorniks tapijt met een gedoubleerd violet fond met hemelsblauwe borduursels van guirlandes van bladeren met een witte schaduw, het médaillon (?) past bij de rand. De dimensies zijn 16 (?) rijnslandse el bij 10 breed. Fl. 800,-.

1 Doorniks tapijt met een tweevoudig groen fond met sterren, borduursel van een médaillon. fl. 600,-.

1 Doorniks tapijt met tweevoudig hemelsblauw fond van parquet en geborduurd met witte bloemen met schaduw. fl. 400, -.

1 Console van 56 duim lang van superbe gevlekt mahoniehout met spiegel en witte marmeren dekplaat, gedragen door twee geheel vergulde hoofden en met decoraties van gegoten goud, gemaakt in Parijs. fl. 500,-.

1 idem gedragen door twee verbindende figuren die zijn gebronsd, de marmeren dekplaat is zwartachtig, idem. Fl. 350,-.

1 idem van 43 duim lang gedragen door twee gebronsde hoofden waarvan de marmeren dekplaat zwart is, idem. Fl. 350,- .

Totaal Fl. 8150,- .

Ondertekend door F.J. Raynal in Den Haag op 15 September 1808.

Gecontroleerd door de intendant van Huis ten Bosch, Guicherit.

Bijlage 4. Rekening voor werk in Oud-Amelisweerd door de stoffeerder L.J.Lambotte, 1 september 1808 t/m. 10 oktober 1808 (N.A.:2.01.25, inv.356) *(vertaald uit het*

Frans, bedragen per deelwerkzaamheid zijn niet in deze transcriptie opgenomen)

Op het Paleis Amelisweerd

Door L J Lambotte

September

1 voor 2 werk op Zoestdijk voor het inpakken van de meubelen en het uitpakken op Amelisweerd op zondag ... (?) ½

5 voor 4 het inpakken van de tapijten voor Amelisweerd en het inpakken van het meubel voor Zoestdijk.

7 voor 2 het werk op Amelisweerd, het aanpassen van de tapijten, het opknappen van 9 en het plaatsen van 6 tapijten.

8 3 voor dito werkzaamheden

9 3 voor dito werkzaamheden

10 3 voor dito werkzaamheden, bij elkaar 11 dagen voor de kosten van ...

1 pond garen

3 pakken met spijkers

3 el van Doorniks border

3 wagentje voor het rijden van de spullen op het land

12 4 werkzaamheden voor het aanpassen en plaatsen van de tapijten, het maken van matrassen en andere werkzaamheden 1 dag

13 4 werkzaamheden dito voor een bedrag van 1 dag

14 4 werkzaamheden dito

15 4 werkzaamheden dito

16 4 werkzaamheden dito

17 4 werkzaamheden dito

6 el van Doorniks border

47 el van bruine jasje voor de salon

1 pond garen

3 pakken spijkers ¾

2 pakken dito ¼

- Verstellen van 6 linnen matrassen
- Het wassen van dezelfde
- 90 el van floretzijde
- Wit garen en hetzelfde voor border en koord
- Lijm voor de deur
- Aanpassen en herstellen van 48 kleine glasgordijnen
- Voor het maken en aanpassen van 26 *tranquil* (?) en velijn
- 16 ellen koord van nankingzijde
- 19** simpele koperen katrollen
- Het plaatsen van de kleine gordijnen
- Het plaatsen van 12 paar grote gordijnen met draperie
- En het monteren van dezelfde draperie
- 26** 5/4 el van taf voor een luster
- 2 voor werk van het maken en aanpassen van een tapijt en plaatsen pendant
- 1, 1/5 dag en een nacht bij elkaar 5 dagen
- 1 hetzelfde werk 2 dagen en 1 nacht samen 3 dagen
- 32 el van bruine jaspe, lengte 1 3/8 el,
- breed uiterst in het vierkant 44 el bij 36
- 28 grote choije (?) met schroefdraad voor de gravure
- 18 kleine haken
- 40 moeren met schroefdraad voor de gravure
- 24 grote haken voor het hangen van de gravures
- 84 el van koord voor hetzelfde
- 29** 113 el van linnen van 1 ½ el breed voor de salon, lang 6 ½
- 5 pakken spijkers
- Papier voor de achtergrond
- Garen en lijn voor de achtergrond
- Voor het vast maken en spannen van dezelfde,
- en het lijmen van het eerste papieren ensemble

oktober

- 3** Behangen van de dezelfde salon 10 rollen,
en 6 banden van borders, Lijm en *fascon*(?)
Het plaatsen van de haak van een luster,
leveren van het tapijt en alles herplaatsen
- 5** de meester en werk voor het plaatsen van de gravures
- 6** plaatsen van een zeer grote luster en in elkaar zetten,
van degenen die uit elkaar zijn gehaald
- 10** veranderen en plaatsen van 4 croyzé (?) van de grote gordijnen
Veranderen van de haken herplaatsen van de schroeven van de gravures
en het herplaatsen van dezelfde
78 el koord van wit en blauw
Een el van blauwe taf voor de luster en het koord

Totaal: Fl. 460, 00

Bijlage 5: afbeeldingen

B 1 Landhuis Oud-Amelisweerd met boothuis, gemaakt tussen 1810-1830 door L.J.Jonxis.

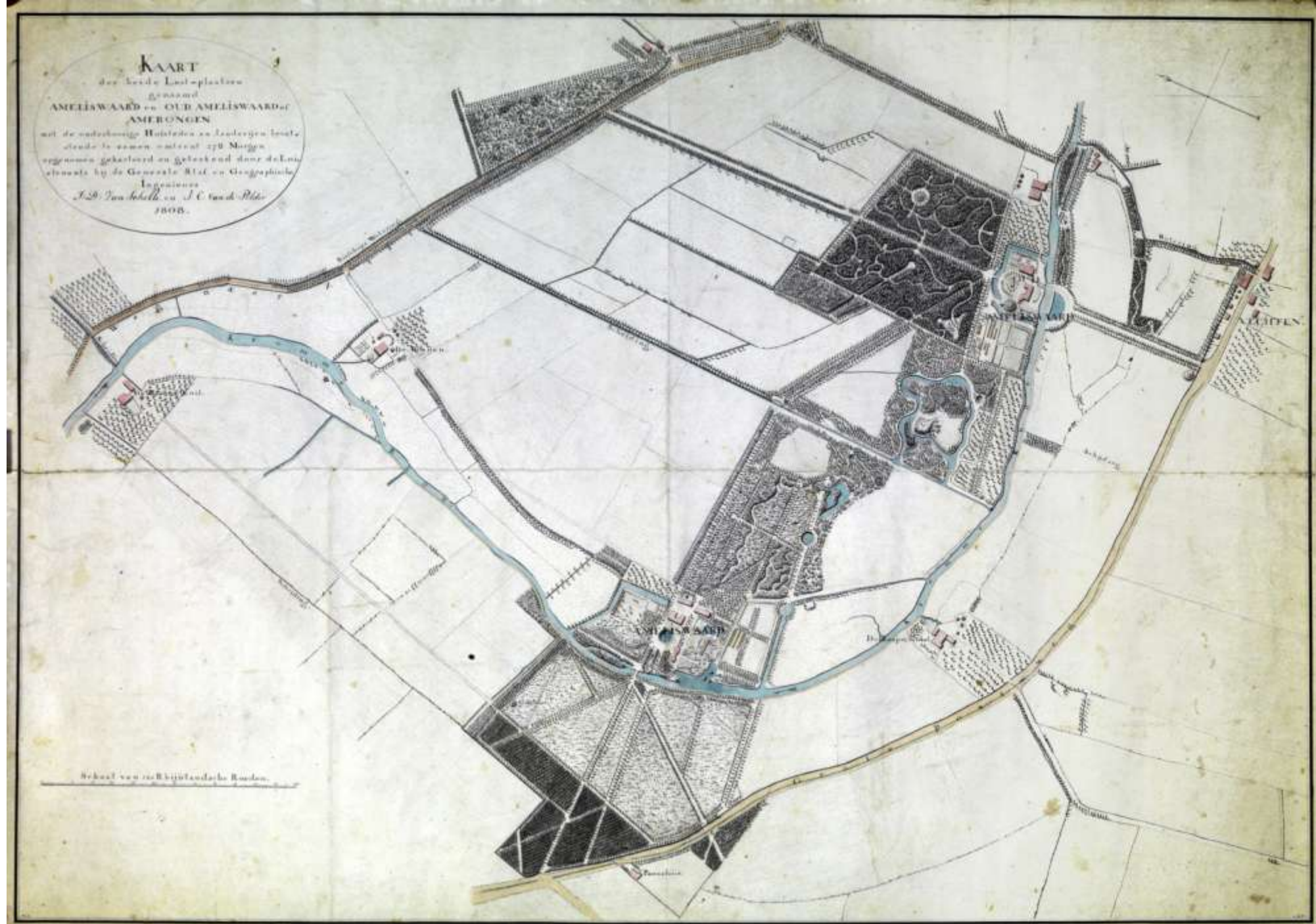
B 2 Landhuis Oud-Amelisweerd, litho J.D.Steuerwald naar tekening van P.J.Lutgers, 1869.

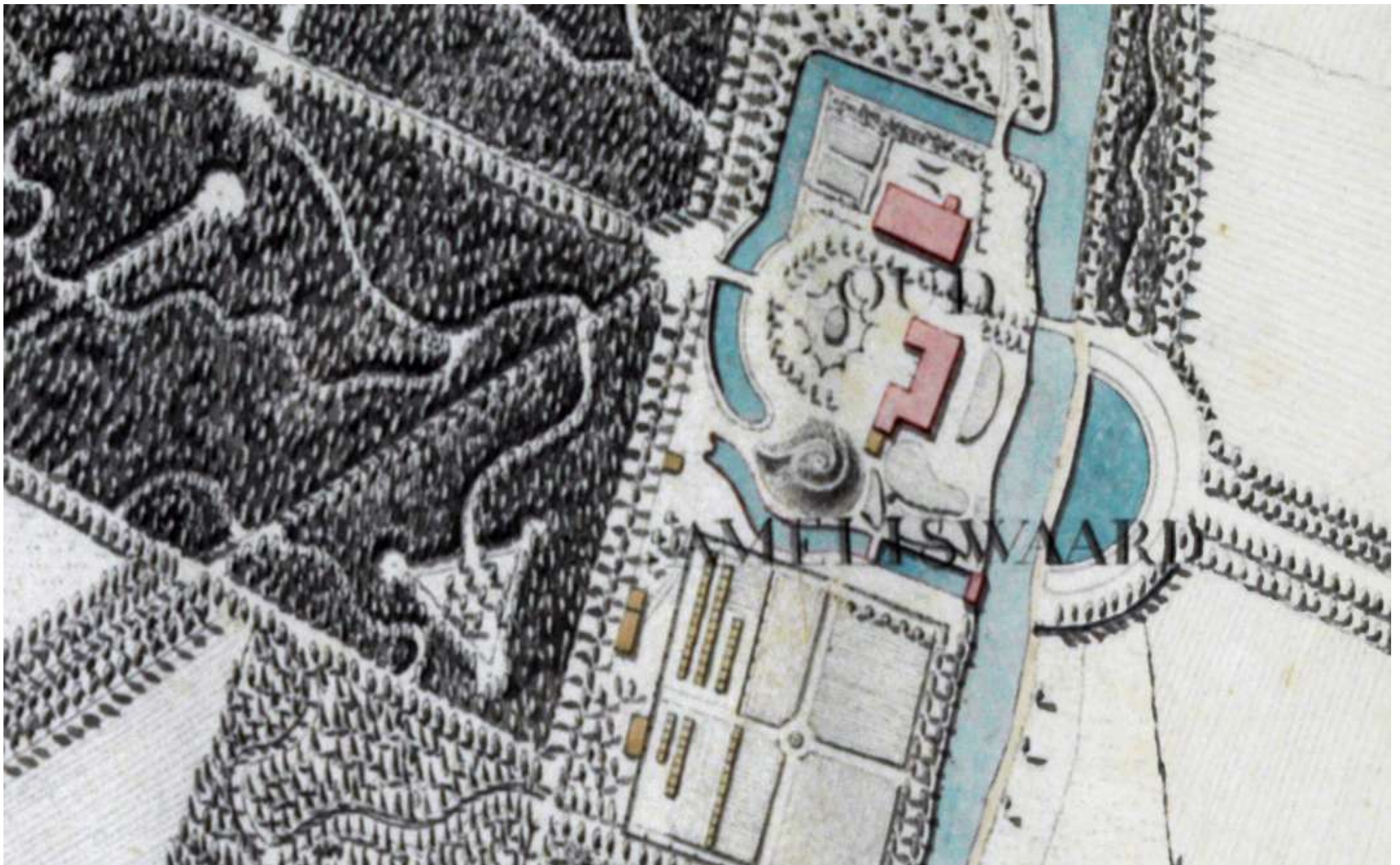
B 3 Prentbriefkaart Oud-Amelisweerd, rond 1900.

B 4 Prentbriefkaart Oud-Amelisweerd, vanaf het huis richting oprijlaan genomen, rond 1900.

B 5 Kaart van landgoed Nieuw- en Oud-Amelisweerd, gemaakt door de geografische luitenants J.D.van Schelle en J.C. van de Polder, augustus 1808.

B 6 Detail van kaart van landgoed Nieuw- en Oud-Amelisweerd, gemaakt door de geografische luitenanten J.D.van Schelle en J.C. van de Polder, augustus 1808.

B 7 Digitaal bewerkte kaart waarin met rood de lanen en locatie van het nieuwe paleis zijn geaccentueerd, J.W. de Thoméze, augustus 1808.

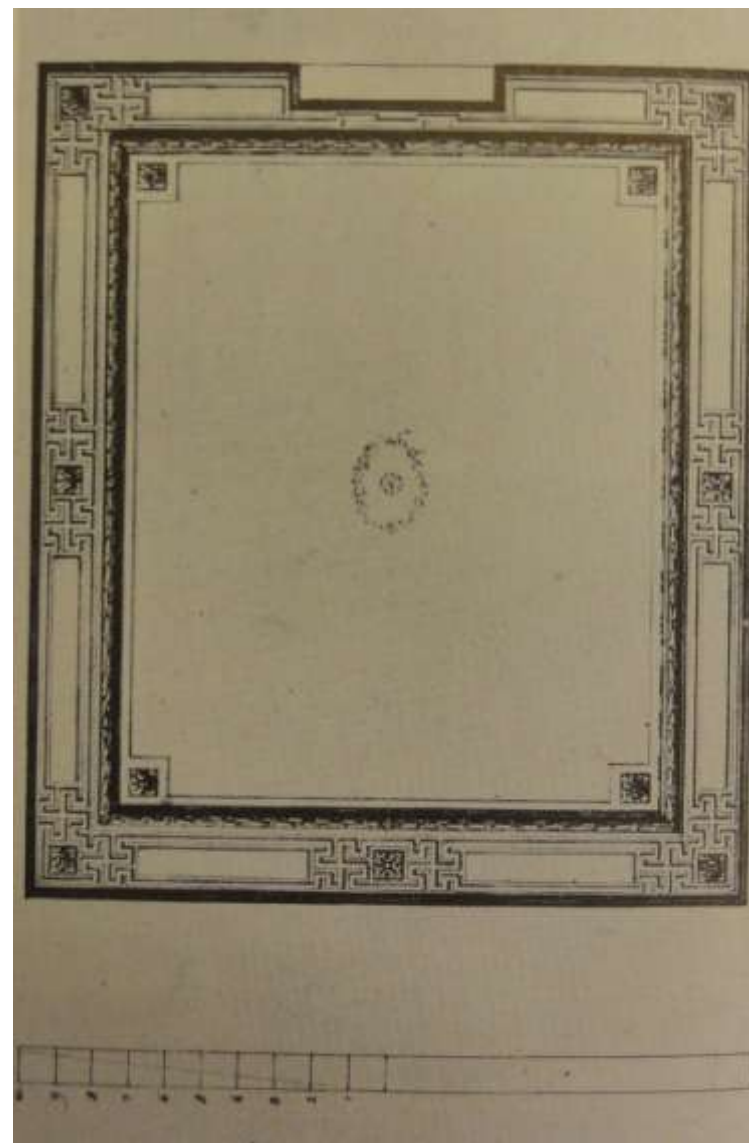
B 8 Kaart met lanen en locatie van het nieuwe paleis, J.W. de Thoméze, augustus 1808.

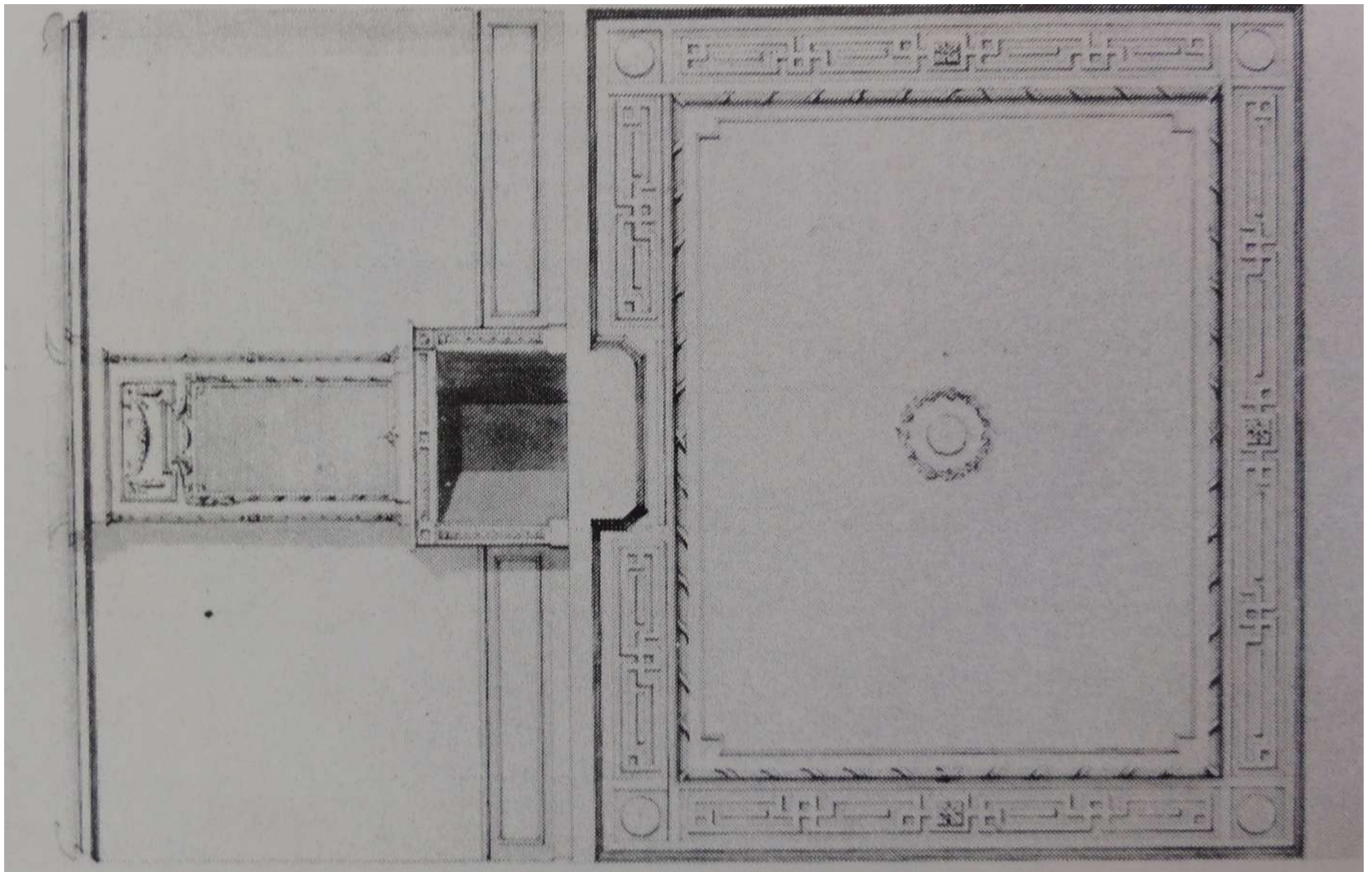
B 9 Salon 1.5 met Chinees boven-deur-stuk, foto uit jaren '80 20e eeuw.

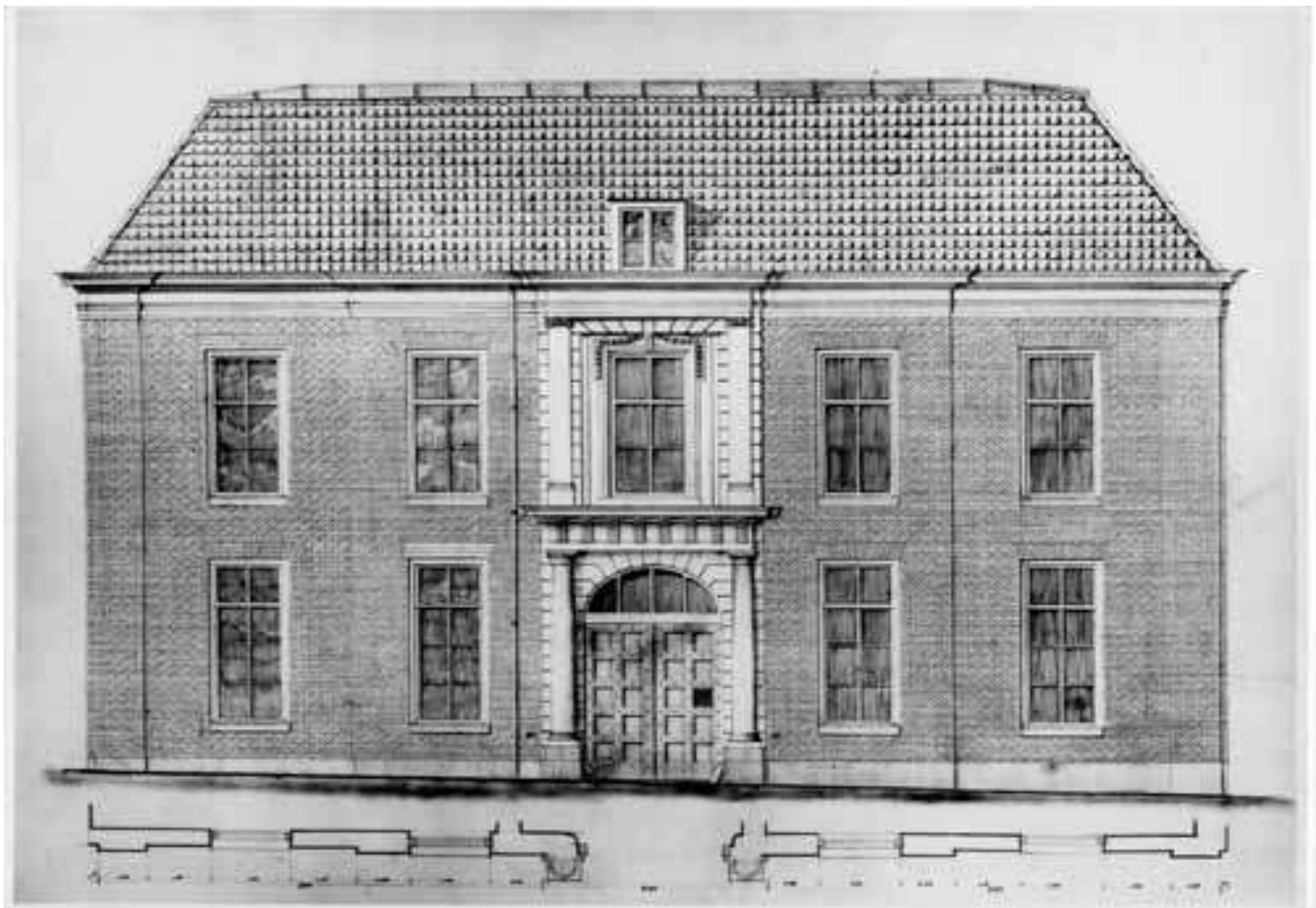
B 11 Lodewijk-XVI-fauteuil uit Paviljoen Welgelegen.

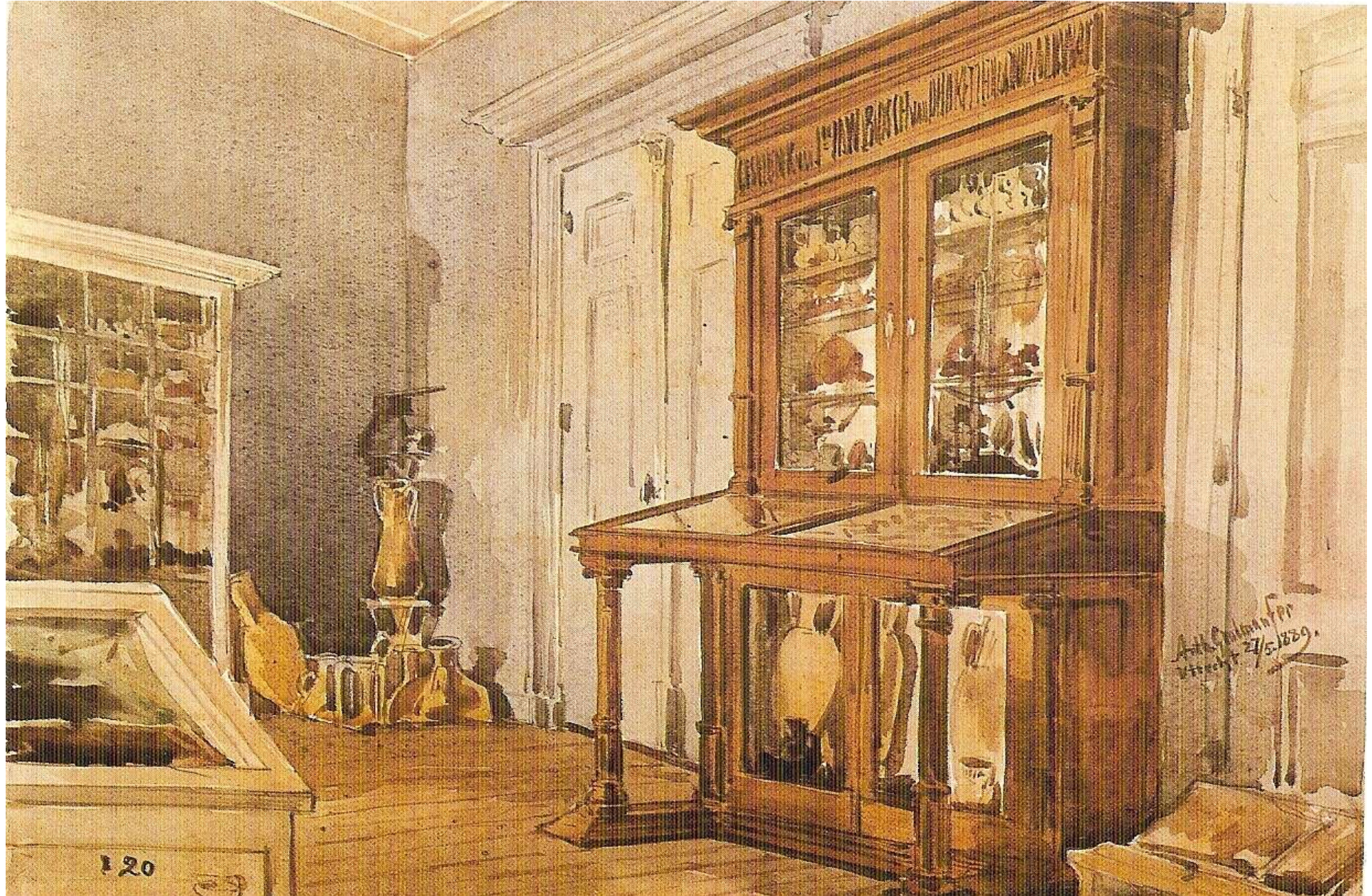
B 10 Ontwerp voor een stucplafond van Jacob Otten Huslij naar voorbeeld van titelpagina De Neufforge, na 1768.

B 12 Ontwerp van Jacob Otten Huslij voor een plafond en schouwpartij naar voorbeeld van De Neufforge, na 1768.

B 13 Ontwerp van Roelof Viervant voor een woonhuis, Bovenbeekstraat 12 in Arnhem.

B 14 Aquarel van Grolman uit 1889 van tentoongestelde Romeinse oudheden uit Vechten in het Stedelijk Museum in het Stadhuis van Utrecht met vitrinekast 'Geschenk van Jhr H.W.Bosch van Drakestein van Oud-Amelisweerd'.

B 16 Gravure uit Oud-Amelisweerd met Romeinse geschiedenis.

B 15 Gravure uit Oud-Amelisweerd met Christus in de tempel.

B 18 Gravure uit Oud-Amelisweerd met Romeinse geschiedenis.

B 17 Gravure uit Oud-Amelisweerd met Romeinse geschiedenis.

B 20. Gravure uit Oud-Amelisweerd met Romeinse geschiedenis.

B 19 Tekening uit Oud-Amelisweerd met de dood van de maagd.

B 21 Gravure uit Oud-Amelisweerd, Lodewijk Napoleon geeft aanwijzingen bij reddingswerkzaamheden na de kruitramp in Leiden.

B 22 Fotocollage van Chinees behang in the Royal Pavillion in Brighton met de jachtscène die aansluit op de scène met de drakenbootrace.

B 23 Fto collage van Chinees behang in the Royal Pavillion in Brighton, de scène met de drakenbootrace met aansluitend stroken behang die in Oud-Amelisweerd ontbreken.

B 24 Strook Chinees behang uit de jachtscène uit de collectie van het Victoria & Albert Museum in Londen.

B 25 Salon in het Rüschaus in Münster met panoramabehang 'Les Vues d'Italie' van Dufour.

B 26 Een 'camée' van Joseph Dufour voor een boven-deur-stuk.

B 27. Muze 'Euterpe' uit de serie van 9 muzen van Dufour in 'Kafe Inca' in Oetlingen in Duitsland.

B 28. 'Kafe Inca' in Oetlingen met het panoramabehang 'Les Incas' van Joseph Dufour.

Literatuurlijst

- Van der Aa, *Biografisch woordenboek der Nederlanden*, deel 8, eerste druk (1867).
- Bohan, J.B., *Rapportage inventarisatie papierbehang Landhuis Oud-Amelisweerd te Bunnik*, Haarlem 2010.
- Bonaerts, G., *De St.Teresia kerk weleer de koninklijke Kapel van Spanje: hare geschiedenis, in verband met de lotgevallen der katholieke godsdienst en de werkzaamheden der Sociëteit van Jesus, in en om 's Gravenhage*, 's Gravenhage 1866.
- De Bruin, S., *Historisch en geografisch woordenboek*, 1868.
- De Bruin, R. E., "Leven als een edelman: kasteelbezit van Utrechtse burgers en patriciërs, 1600-1850", *Jaarboek Oud-Utrecht* (2009).
- Campbell, G., *The grove encyclopedia of decorative arts*, volume 1, Oxford 2006.
- Deangeli-Cayol, Dominique, "Recto-Verso: Les maquettes Dufour puis Dufour & Leroy de la bibliothèque Forney.", *Joseph Dufour Manufacturier de papier peint*, Rennes 2010.
- Duboscq, A., *Louis Bonaparte en Hollande d'après ses lettres: 1806-1810*, Parijs 1911.
- Van der Dunk, T.H., "Lodewijk Napoleon en de bouwkunst", *Kunsthistorisch Jaarboek* (56), 2006.
- Van Dijk, H. en Overbeek B., "Het paleis van koning Lodewijk Napoleon in Utrecht: Een herwaardering van het paleis 'met een echt Franschen slag' ", *Kunsthistorisch Jaarboek* 56 (2006).
- Entwisle, E., *French scenic wallpapers: 1800-1860*, Lewis 1972.
- Fock, W. (red.), *Het Nederlandse Interieur in beeld 1600-1900*, Zwolle 2002.
- Garnier, A., *La Cour de Hollande sous le règne de Louis Bonaparte*, Parijs 1823.

- Groen, B., "De tuinen van Lodewijk Napoleon", *Aan het hof van onze eerste koning*, Zutphen 2006.
- Harmanni, R., *Papieren behang: Een rijke geschiedenis*, Utrecht 2007.
- Van der Heiden, P. "Een rechtszaal met Zwitserse vergezichten", *Kunstschrift* (6) (1997).
- Heijenbrok, J. en Steenmeijer, G., "Meer dan Welgelegen: Abraham van der Hart en de familie Hope", *Bulletin KNOB* (2008-5/6).
- Heijenbrok, J. en Steenmeijer, G., *Paviljoen Welgelegen: Boedelinventarissen 1809-1811*, De Fabryck, Utrecht 2009.
- Heijenbrok, J. en Steenmeijer, G., *Paviljoen Welgelegen: Herkomst meubelen Lodewijk Napoleon*, De Fabryck, Utrecht 2009.
- Hoek, E. (red.), *Baronnen en kunstenaars: De geschiedenis van het landhuis Oud-Amelisweerd vanaf de middeleeuwen tot heden*, Utrecht 1993.
- De la Houge, V. "Le fonds dufour-dufour & Leroy du musée des arts décoratifs de Paris: Collections, archives et documents", *Joseph Dufour Manufacturier de papier peint*, Rennes 2010.
- Jacqué, B. et Pastiaux-Thiriat, G. (red.), *Joseph Dufour: Manufacturier de papier peint*, Rennes 2010.
- Kamphuis, N., "een baron een koning en een jonkheer: bewonersgeschiedenis", *Baronnen en Kunstenaars: De geschiedenis van het landhuis Oud-Amelisweerd vanaf de middeleeuwen tot heden*, Utrecht 1993.
- Kikkert, J.G., *Lodewijk Napoleon: Koning van Holland*, Soesterberg 2006.
- Koldewij, E., "De 'nieuwsten zwier' maakt plaats voor 'à l'antique': Verandering in het eind-achttiende-eeuwse interieurontwerp", *18e-eeuws neoclassicisme in Nederland*, Stichting Ebenist, Haarlem 2009.
- Keetell, H. , "Dagverhaal der gebeurtenissen binnen Utrecht 1793-1816", *De Navorscher* (1905).
- Meischke, R.(et.al), *Huizen in Nederland: Architectuurhistorische verkenning aan de hand van het bezit van de Vereniging Hendrick de Keyser*, volume IV, Zwolle 1993.

- De Neufforge, J.F., *Recueil élémentaire d'architecture*, Paris 1757-1768.
- Ozinga, M.D., "De architecten van Lodewijk Napoleon als koning van Holland", *Oudheidkundig jaarboek*, Utrecht 1942.
- Pabst, B.G.A., "Ameliswaard", *Utrechtse Volksalmanak*, Utrecht 1841.
- Petitcol, X., "Des apports du marché de l'art à la connaissance de Dufour: Les archives Follot et les archives Carlhian", *Joseph Dufour Manufacturier de papier peint, Rennes 2010*.
- Pleyte, W. en Roest, Th. M., *Catalogus van de collectie oudheden afkomstig uit Vechten, aan de stad gelegateerd door jhr. H.W. Bosch van Drakestein van Oud-Amelisweerd*, Utrecht 1884.
- Quarles van Ufford, C.C.G., *Catalogus van overwegend Amsterdamse architectuur en decoratieontwerpen uit de achttiende eeuw*, proefschrift rijksuniversiteit Utrecht, Utrecht 1972.
- Rem, P., *Hofmeubilair: Negentiende-eeuwse meubelen uit de collectie van Paleis het Loo*, Apeldoorn 2003.
- Rem, P. en Sanders, G.(red.), *Aan het hof van onze eerste koning: 1806-1810*, Zutphen 2006.
- Rem, P., "De paleizen van Lodewijk Napoleon en hun inrichting", *Aan het hof van onze eerste koning 1806-1810*, Zutphen 2006.
- Rem, P., "De inrichting van Paleis Het Loo onder koning Lodewijk Napoleon", *Kunsthistorisch Jaarboek* 56 (2006).
- Rijsbergen, A.M., "Giudici's "ontwerp tot vergroting der stad assen": Een stedenbouwkundig plan uit de tijd van Lodewijk Napoleon", *Bulletin KNOB* (1993-6).
- Scheltema, J. en Bergsma, C.A. *Geschied- en letterkundig megelwerk*, volume 4, Deel 2, 1830.
- Starkenbrug, E., "La Santé et Salubrité du Pays", *Kunsthistorisch Jaarboek* 56 (2006).
- Van Strien, K., *Isabelle de Charrière (belle de Zuylen) early writings new material from Dutch archives*, Leuven 2005.

- Tirion, I., *Tegenwoordige staat der Vereenigde Nederlanden*, twaalfde deel, Amsterdam 1772.
- Vlaardingerbroek, P.F., *Het stadhuis van Amsterdam: de bouw van het stadhuis, de verbouwing tot koninklijk paleis en de restauratie*, proefschrift Universiteit, Utrecht 2004.
- Wappenschmidt, Friederike, *Chinesische Tapeten für Europa: Vom Rollbild zur Bildtapete*, Berlijn 1989.
- Wilmer, C.C.S., *Museum op Zolder*, Utrecht 1988.
- Wisse, G. en Jacqué, B., *Stemmen uit het behang: Vier eeuwen geschiedenis van het behangpapier*, Brussel 1997.
- Wood, H., *“Princely papers: The regency revival of Chinese wallpapers”*, (?).
- Van der Woude, N.H., *“Een aanzienlyk nieuw huis: Bouwhistorie”*, *Baronnen en kunstenaars: de geschiedenis van het landhuis Oud-Amelisweerd vanaf de middeleeuwen tot heden*, Utrecht 1993.
- Van der Woude, N.H., C.Junge en A.Rupert, *Oud-Amelisweerd: Kleurhistorisch onderzoek naar de geschilderde interieurafwerking*, SRAL, Amsterdam 2010.
- Zaal, Wim, *Lodewijk Napoleon Koning van Holland: Gedenkschriften*, Amsterdam 1983.
- Zantkuijl, H.J., *Bouwen in de Amsterdam: Het woonhuis in de stad*, Amsterdam 1993.

Verantwoording van de afbeeldingen

Omslag: digitale bewerking, stoel uit de collectie van Paviljoen Welgelegen (foto Paviljoen Welgelegen) op een digitale bewerking van het empirebehang van J.G.Berger, 2010, Sander Karst

Binnenkant: Detail kaart van landgoed Nieuw- en Oud-Amelisweerd, gemaakt door de geografische luitenants J.D.van Schelle en J.C. van de Polder, augustus 1808, collectie familie Bosch van Drakestein.

Pagina 4: Foto, Het landhuis Oud-Amelisweerd in 1916, collectie Sander Karst.

Afb. 17 Gravure, De ridderhofstad Oud-Amelisweerd, Hendrik Spilman naar een tekening van Jan de Beijer, circa 1745, collectie Sander Karst.

Afb. 18 Foto, Eén van de domlanen op Amelisweerd, E.A. van Blitz en Zn., 1930, Utrechts Archief: beeldbank 41087.

Afb. 19 Foto, Salon 1.5 met gereconstrueerde polychromie, augustus 2010, Sander Karst.

Afb. 20 Foto, Salon 1.5 met detail van stucplafond, augustus 2010, Sander Karst.

Afb. 21 Foto, Salon 1.5, met detail van gereconstrueerde polychromie, augustus 2010, Sander Karst.

Afb. 22 Foto, Salon 1.5 met Chinees bovendeurstuk met neoklassieke vaas, jaren '80 20e-eeuw, collectie Hugo de Wijs.

Afb. 23 Foto, Salon 1.6 met geometrische meander naar voorbeeld van De Neufforge, augustus 2010, Sander Karst.

Afb. 24 Foto, voorbeelden voor geometrische patronen uit het boek van De Neufforge, uit: De Neufforge, J.F., *Recueil élémentaire d'architecture*, Paris 1757-1768, p.286.

Afb. 25 Foto, Salon 1.6 met detail stucplafond, augustus 2010, Sander Karst

Afb.10 Foto, Detail van een ontwerp voor stucplafond door Jacob Otten Husly met geometrisch randwerk naar voorbeeld van De Neufforge, uit: Quarles van Ufford, C.C.G., *Catalogus van overwegend Amsterdamse architectuur en decoratieontwerpen uit de achttiende eeuw*, proefschrift rijksuniversiteit Utrecht, Utrecht 1972, p.89

Afb. 26 Tekening, Ontwerp voor een neoclassicistische schouw van Leendert Viervant uit 1772, collectie K.O.G.

Afb. 12 Foto, Salon 1.8 met Hollands behang met een meanderende rivier door een landschap met boven de deur in grisaille een allegorie op de vrijheid, oktober 2007, Sander Karst.

Afb. 13 Melchior d'Hondecoeter, olieverf op doek, 188 x 133 cm., Pelikaan met ander gevogelte bij een beekje, ca. 1680, collectie Museum voor de Schone Kunsten, Budapest.

Afb. 27 Jan van der Heyden, olieverf op doek, 75 x 63.5 cm., Interieur met stilleven, 1712, collectie Museum voor de Schone Kunsten, Budapest.

Afb. 28. Detail kaart van landgoed Nieuw- en Oud-Amelisweerd, gemaakt door de geografische luitnants J.D.van Schelle en J.C. van de Polder, augustus 1808, collectie familie Bosch van Drakestein.

Afb.16 18de-eeuws poppenhuis uit het bezit van de familie Taets Van Amerongen, foto Stadsmuseum Offenbach.

Afb. 17 Charles Howard Hodges, olieverf op doek, 233 x 147 cm, portret van koning Lodewijk Napoleon, 1809, collectie Rijksmuseum, Amsterdam.

Afb. 18 D. Van Lokhorst, tintlitho uit de Utrechtse Volksalmanak van 1858, Voormalig stadshuis van Taets van Amerongen in de Wittevrouwenstraat, Utrechts Archief: beeldbak, 36116.

Afb. 19 Prentbriefkaart, De oprijlaan van Oud-Amelisweerd rond 1900 met inmiddels een tweede generatie bomen, collectie Sander Karst.

Afb. 20 Digitale bewerking van plattegrond, Indeling en routing van de begane grond van Oud-Amelisweerd, 2010, Sander Karst.

Afb. 21 Digitale bewerking van plattegrond, Indeling en routing van de eerste etage van Oud-Amelisweerd, 2010, Sander Karst.

Afb. 22 Digitaal bewerkte Foto, Lodewijk-XVI-fauteuil uit Oud-Amelisweerd met inmiddels een andere kleurstelling, collectie Paviljoen Welgelegen, foto Paviljoen Welgelegen.

Afb. 23 Digitaal bewerkte Foto, Empire fauteuil uit Oud-Amelisweerd met inmiddels een andere bekleding, collectie Paviljoen Welgelegen, foto Paviljoen Welgelegen.

Afb. 24 Digitaal bewerkte Foto, Empire consoletafel met klassieke figuren uit Oud-Amelisweerd, collectie Paviljoen Welgelegen, foto Paviljoen Welgelegen.

Afb. 25 Foto, Salon 1.6 met empirebehang van behangfabrikant J.G.Berger in Chinese kamer Oud-Amelisweerd, september 2010, Sander Karst.

Afb. 26 Gravure, thema uit de Romeinse geschiedenis, collectie Paviljoen Welgelegen, foto Paviljoen Welgelegen.

Afb. 27 Digitale bewerking van kaart uit 1808 uit de collectie familie Bosch van Drakestein, Schematische reconstructie van het park dat Alexandre Dufour in november 1808 voor Amelisweerd ontwierp, september 2010, Sander Karst.

Afb. 28 Foto, historisch vertrek in Paviljoen Welgelegen ter nagedachtenis aan Lodewijk Napoleon met meubilair uit Oud-Amelisweerd, 1924, Buiten.

Afb. 29 Foto, Oranjebomen uit Amelisweerd bij Paleis het Loo, Juli 2010, Sander Karst.

Afb. 30 Foto, Los stuk Chinees behang behorende tot het Chinese behang in salon 1.6, fotograaf onbekend.

Afb. 31 Foto, Salon 1.6 ten tijde van bewoning door de familie de Wijs, met tussen de ramen het ontbrekende stuk Chinees landschapsbehang, jaren '80 20e-eeuw, collectie Hugo de Wijs.

Afb. 32 Tekening, Schets Bart Klück van schouwpartij salon 2.6 met contour van klassiek figuur, januari 1992, collectie Bart Klück.

Afb. 33 Foto, Salon 1.3 met schouwstuk gemaakt van stroken uit panoramabehang "Les Vues d'Italie" van Dufour, 2010, Judith Bohan.

Afb. 34 Digitaal bewerkte foto, Interieur met "*Les Vues d'Italie*" van Dufour met in rood het gedeelte dat in Oud-Amelisweerd aanwezig is, uit: Eric Entwisle, French scenic wallpapers, 1800-1860, Lewis 1972.

Afb. 35 Foto, Vijf van de negen muzen van Dufour me geheel rechts 'Terpsicore' waarvan sporen in Oud-Amelisweerd zijn gevonden, foto van een niet meer bestaande internetsite. (zie voor een andere foto: N.McClelland, *Historic wall-papers from their inception to the introduction of machinery*, Philadelphia 1924, pp. 193-194.).

Afb. 36 Foto, Salon 2.6 met bovendeurstuk met lijmresten van een appliqué, 2010, Judith Bohan.

Afb. 37 Foto, Salon in het pand Bruggestraat 49 in Harderwijk met panoramabehang van Zuber, Foto Peter Kipp, uit: Van der Heiden, P. "Een rechtszaal met Zwitserse vergezichten", *Kunstschrift* (6) (1997).

Afb. 38 Foto, Schouwstuk in het pand Bruggestraat 49 te Harderwijk, , Foto Peter Kipp, uit: Van der Heiden, P. "Een rechtszaal met Zwitserse vergezichten", *Kunstschrift* (6) (1997).

Afb. 39 Digitaal bewerkte foto, Salon met panoramabehang "*Plaisirs de la ville et de la campagne*" van Joseph Dufour met in het rood het gedeelte dat in Oud-Amelisweerd aanwezig is, uit: Wisse, G. en Jacqué, B., *Stemmen uit het behang: Vier eeuwen geschiedenis van het behangpapier*, Brussel 1997.

Afb. 40 Foto, Strook behang uit Oud-Amelisweerd uit de set "*Plaisirs de la ville et de la campagne*" van Joseph Dufour, 2010, Sander Karst.

Afb. 41 Digitaal bewerkte foto, Salon 2.6 schouwstuk met toevoeging van de “Terpsicore” van Joseph Dufour, 2010, Bart Klück.

B1. , L.J.Jonxis, tekening, landhuis Oud-Amelisweerd met boothuis, 1810-1830, Utrechts Archief: beeldbank, 201059.

B2. J.D.Steuerwald, litho naar tekening van P.J.Lutgers, Landhuis Oud-Amelisweerd, 1869, collectie Sander Karst.

B3. Prentbriefkaart, landhuis Oud-Amelisweerd, ca. 1900, collectie Sander Karst.

B4. Prentbriefkaart, landgoed Oud-Amelisweerd vanaf het huis richting oprijlaan genomen, ca. 1900, collectie Sander Karst.

B5. Kaart, landgoed Nieuw- en Oud-Amelisweerd, gemaakt door de geografische luitenants J.D.van Schelle en J.C. van de Polder, augustus 1808, collectie familie Bosch van Drakestein.

B6. Detail van kaart, landgoed Nieuw- en Oud-Amelisweerd, gemaakt door de geografische luitenants J.D.van Schelle en J.C. van de Polder, augustus 1808, collectie familie Bosch van Drakestein.

B7. Digitaal bewerkte kaart, kaart waarin met rood de lanen en locatie van het nieuwe paleis zijn geaccentueerd, J.W. de Thoméze, augustus 1808, Nationaal Archief: 4VTH.1376.

B8.Detail kaart, Kaart met lanen en locatie van het nieuwe paleis, J.W. de Thoméze, augustus 1808, Nationaal Archief: 4VTH.1376.

B9. Foto. Salon 1.5 met Chinees bovendeurstuk, jaren '80 20e eeuw, collectie Hugo de Wijs.

B10. Tekening, Jacob Otten Husly, Ontwerp voor een stucplafond naar voorbeeld van titelpagina De Neufforge, na 1768, uit: Quarles van Ufford, C.C.G., *Catalogus van overwegend Amsterdamse architectuur en decoratieontwerpen uit de achttiende eeuw*, proefschrift rijksuniversiteit Utrecht, Utrecht 1972, p.89.

B11. Foto, Lodewijk-XVI-fauteuil uit Paviljoen Welgelegen, 2009, De Fabryck (bureau voor gebouwhistorisch onderzoek).

B12. Tekening, Jacob Otten Husly, Ontwerp van Jacob Otten Husly voor een plafond en schouwpartij naar voorbeeld van De Neuforge, na 1768, uit: Zantkuijl, H.J., *Bouwen in de Amsterdam: Het woonhuis in de stad*, Amsterdam 1993.

B13. Ontwerp van Roelof Viervant voor een woonhuis, Bovenbeekstraat 12 in Arnhem, jaren '70 / '80 18e-eeuw, bron: <http://www.arneym.nl/architecten/0000009af00a9c001/0000009af00ea5607/index.html> (februari 2011)

- B14. Anthony Grolman, tentoongestelde Romeinse oudheden uit Vechten in het Stedelijk Museum in het Stadhuis van Utrecht met vitrinekast 'Geschenk van Jhr H.W.Bosch van Drakestein van Oud-Amelisweerd', 1889, uit: Wilmer, C.C.S., *Museum op Zolder*, Utrecht 1988.
- B15. Gravure, Christus in de tempel, collectie Paviljoen Welgelegen, foto Paviljoen Welgelegen.
- B16. Gravure, thema uit de Romeinse geschiedenis, collectie Paviljoen Welgelegen, foto Paviljoen Welgelegen.
- B17. Gravure, thema uit de Romeinse geschiedenis, collectie Paviljoen Welgelegen, foto Paviljoen Welgelegen.
- B18. Gravure, thema uit de Romeinse geschiedenis, collectie Paviljoen Welgelegen, foto Paviljoen Welgelegen.
- B19. Tekening, de dood van de maagd, collectie Paviljoen Welgelegen, foto Paviljoen Welgelegen.
- B20. Gravure, thema uit de Romeinse geschiedenis, collectie Paviljoen Welgelegen, foto Paviljoen Welgelegen.
- B21. Gravure, Lodewijk Napoleon geeft aanwijzingen bij reddingswerkzaamheden na de kruitramp in Leiden, collectie Paviljoen Welgelegen, foto Paviljoen Welgelegen.
- B22. Fotocollage, Chinees behang in the Royal Pavillion in Brighton met de jachtscène die aansluit op de scène met de drakenbootrace, foto uit archief Royal Pavillion in Brighton.
- B23. Fotocollage, Chinees behang in the Royal Pavillion in Brighton, de scène met de drakenbootrace met aansluitend stroken behang die in Oud-Amelisweerd ontbreken, foto uit archief Royal Pavillion in Brighton.
- B24. Chinees behang, stook uit de jachtscène, collectie Victoria & Albert Museum.
- B25. Foto, Salon in het Rüschaus in Munster met panoramabehang 'Les Vues d'Italie' van Dufour, uit: Jacqué, B. et Pastiaux-Thiriat, G. (red.), *Joseph Dufour: Manufacturier de papier peint*, Rennes 2010.
- B26. Behangpapier, een 'camée' van Joseph Dufour voor een bovendeurstuk, uit: Jacqué, B. et Pastiaux-Thiriat, G. (red.), *Joseph Dufour: Manufacturier de papier peint*, Rennes 2010.
- B27. Foto, Muze 'Euterpe' uit de serie van 9 muzen van Dufour in 'Kafe Inca' in ötlingen in Duitsland, foto Georgette Pastiaux-Thiriat.
- B28. Foto. 'Kafe Inca' in ötlingen met het panoramabehang 'Les Incas' van Joseph Dufour, foto Georgette Pastiaux-Thiriat.

De afbeeldingen in bijlage 1 (boedelbeschrijving Oud-Amelisweerd 28 september 1808) zijn gemaakt door Paviljoen Welgelegen, behalve de guéridon en het inktstel (De Fabryck).

Noten

¹ Mr.B.George.A.Pabst, “Ameliswaard”, *Utrechtse Volksalmanak*, Utrecht 1841, p.3. Dit was de eerste geschiedschrijving over de landgoederen. De heer Pabst zette in 1841 de geschiedenis van de landgoederen op een rijtje en begint bij ridder Amelis die in de eerste helft van de dertiende eeuw als eerste een versterking bouwde op deze plek in de uiterwaarde van de Kromme Rijn. Hij eindigt bij de familie Bosch van Drakestein die in het jaar van schrijven de landgoederen bewoonde. Deze tekst gaat gepaard met twee litho's; eentje is een fantasievoorstelling van het kasteel dat op de plek van het Landhuis Oud-Amelisweerd stond en dat door de Fransen wordt verwoest en de ander is een gevelaanzicht van het huidige landhuis Oud-Amelisweerd die niet helemaal overeenkomt met de werkelijke gevelindeling.

² De heer de Wijs heeft een collectie foto's van het landgoed Oud-Amelisweerd. Vanaf 1946 heeft hij samen met zijn ouders, broer en zus in het landhuis gewoond. Vanaf de jaren '50 is hij gaan experimenteren met stereofotografie. Vanaf die tijd heeft hij een groot aantal foto's van het interieur, het exterieur, de tuin en de rest van het landgoed gemaakt. Deze foto's vormen een belangrijke bron van kennis. De heer de Wijs heeft voor het huidige onderzoek belangeloos een groot aantal foto's beschikbaar gesteld. Niet alle foto's zijn opgenomen in de huidige rapportage maar wel voorgelegd aan Krijn van den Ende die als architect bij de restauratie betrokken is. Daarnaast is er samen met Victor Lansink van het Utrechts Archief een selectie van foto's gemaakt die aan het

Utrechts Archief beschikbaar worden gesteld en die in de toekomst worden opgenomen in de beeldbank van het archief.

³ Van der Aa, *biografisch woordenboek der Nederlanden*, deel 8, eerste druk 1867, p.260.

⁴ Renger E. De Bruin, “Leven als een edelman: kasteelbezit van Utrechtse burgers en patriciërs, 1600-1850”, *Jaarboek Oud-Utrecht* (2009), p.85.

⁵ S.K.: Archief van het gerecht Amelisweerd, inv.217, 24 januari 1761, Gerard Godard Taets van Amerongen koopt het riddermatige Oud-Amelisweerd voor 9.500 gulden van zijn schoonvader Gerard Arnoud Hasselaer.

⁶ U.A.: Notarissen, inv.nr.U242a002, 21-11-1761, Openbare aanbesteding van het omzinken van 4 1/2 morgen land bij de ridderhofstad Oud-Amelisweerd aan de Kromme Ryn en het graven en dempen van een sloot. Het gaat hier vermoedelijk om het graven van de gracht die rondom het landhuis kwam te liggen. De ‘putten’ waar over geschreven wordt zou de ijskelder kunnen zijn die vermoedelijk werd aangeaard met de aarde die bij het graven vrij kwam: “De aanneemers sullen het werk vier voeten diep moeten sinken, vaste grond en in dienvoegen dat alle den voor en bij gesonken sijn, als meede de opgestooke putten met de overschietende aarde wederond toemaken sulks dat het land over al gelijk is, en de sloot graven en dempen als dat (?) (...).De aannemers sullen niet vermogen grooten stukken aftebreeken, als spit voor spit (...) aannemer sal gehouden wesen, zijn aangenome werk uijterlijk voordien eersten maart 17- twee en sestigh gedaan te moeten hebben...”.

⁷ I. Tirion, *Tegenwoordige staat der Vereenigde Nederlanden*, Twaalfde deel, Amsterdam 1772, p.369.

⁸ Ibid.

⁹ Alleen de aanzet van de trap in Oud-Amelisweerd wijkt hierin af. Deze is namelijk in Rococo stijl.

¹⁰ Willemijn Fock (red.), *Het Nederlandse Interieur in beeld 1600-1900*, Zwolle 2002, p.265.

¹¹ Voor meer informatie over Abraham van der Hart en Paviljoen Welgelegen zie: Jacqueline Heijenbrok en Guido Steenmeijer, "Meer dan Welgelegen: Abraham van der Hart en de familie Hope", *Bulletin KNOB* (2008-5/6), pp.194-211.

¹² Eloy Koldeweij, "De 'nieuwsten zwier' maakt plaats voor 'à l'antique': verandering in het eind-achttiende-eeuwse interieurontwerp", *18e-eeuws neoclassicisme in Nederland*, Stichting Ebenist, Haarlem 2009, p.7.

¹³ Rudolp Meischke (et.al), *Huizen in Nederland: Architectuurhistorische verkenning aan de hand van het bezit van de Vereniging Hendrick de Keyser*, volume IV, Zwolle 1993, blz. 147.

¹⁴ C.C.G.Quarles van Ufford, *Catalogus van overwegend Amsterdamse architectuur en decoratieontwerpen uit de achttiende eeuw*, proefschrift rijksuniversiteit Utrecht, Utrecht 1972, p.11.

¹⁵ F.H.Schmidt, *Pieter de Swart, Architect van de achttiende eeuw*, Zwolle 1999, p.255.

¹⁶ C.C.G.Quarles van Ufford, op.cit. (note 14), p.12.

¹⁷ F.H.Schmidt, op.cit. (note 15), p.257.

¹⁸ Catalogue d'une belle collection de livres (etc.), door B.Wild en J.Altheer geveild in het huis aan de Wittevrouwenstraat, 1 april 1805. Een versie van deze catalogus bevindt zich in de bijzondere collecties van de bibliotheek van de Universiteit van Amsterdam. Behalve boeken werden er ook ontwerpen voor zegels en een collectie geografische kaarten geveild.

¹⁹ Thomas H. van der Dunk, "Lodewijk Napoleon en de bouwkunst: Hoe een Franse koning van Holland voor het eerst een nationaal architectuurbeleid op poten zette", *Kunsthistorisch Jaarboek* 56 (2006), p.191.

²⁰ Ibid., p.193.

²¹ Dit behang is door Richard Harmanni toegeschreven aan Jan Augustini tijdens het project *Inventarisatie decoratieve interieurschilderingen in Nederland (1600-1940)* dat in opdracht van het RKD en het RCE werd uitgevoerd (zie online database van het RKD).

²² Het is opvallend dat de meeste boeken aan het begin van de jaren zestig van de 18^e-eeuw gedrukt zijn. Dit is de periode waarin Taets van Amerongen begon met de nieuwe aanleg van het landgoed (zie noot 6). L.Liger, *Le nouvelle maison rustique*, 1768, C.S.Briseux, *L'art de bâtir des maisons de campagne*, 1761, Pieter de la Court, *Byzondere aenmerkingen over het aenleggen van pratige en gemeene landhuizen, lusthoven, plantagen en aenklevende cieraeden*, 1763, Chippendale, *Guide du Tapissier et de l'ébeniste en 200 planches*, London 1762, La Quintinie, *Instruction pour les jardins fruitiers et potagers, jaartal (?)*, Antoine-joseph Dezallier d'Argenville, *La Théorie et la pratique du jardinage*, 1739.

²³ Taets van Amerongen was bevriend met Belle van Zuylen en correspondeerde met haar, zie: Kees van Strien, *Isabelle de Charrière (belle de Zuylen) early writings new material from Dutch archives*, Leuven 2005, p.47.

²⁴ Catalogus van een uitmuntend kabinet schilderyen door de beroemdste Nederlandsche meesters, nagelaaten door wylen den Hoogh Edele Heere Gerard Godart Baron Taets van Amerongen, Heere van Oud-Amelisweerd en Oud Marschalk van 't Neederquatier, 's lands van Utrecht. Welke alle zullen verkocht worden (...) op woensdag den 3de July, 1805 en volgende dagen, ten Huize van C.S.Roos in 't Huis van Trip te Amsterdam. (Een exemplaar bevindt zich in het rijksprentenkabinet in Amsterdam).

²⁵ Ibid., Lot.nr.86 M de Hondekoeter, op doek, hoog 75, breed 53 duim. In een boom- en bergachtig landschap, ziet men op de voorgrond een beekje, waarin eenige eenden met hun kiekens, op de tweede grond een pelicaan en ander vreemd gevogelten, verders een aangenaam verschiert: het geboomten en de kruiden op de voorgrond, zijn zoo wel als het gevogelte van de beste penceel behandeling. Lot.nr.95 J. van der Heyden, op doek, hoog 30, breed 24 duim. Een stil leeven, op een tafel, by een schoorsteen, met een rood tapyt bedekt, legt een opengeslaagen boek, waarby twee globes en een klyn rariteit cabinet, voor de tafel een rood bekleede armstoel, waarop een opengeslagen bybel, verders in de schoorsteen een historiëele ordinantie, enz.; alleruitvoerigst en fraai gepenceeld.

²⁶ Natalie Kamphuis, "een baron een koning en een jonkheer, bewonersgeschiedenis", *Baronnen en Kunstenaars: De geschiedenis van het landhuis Oud-Amelisweerd vanaf de middeleeuwen tot heden*, Utrecht 1993, p.30.

²⁷ N.A.: 2.01.25, inv.140, Aanplakbiljet 'Publieke Verkoop van de Privatieve Koninglyke Domeinen van Amelisweerd', Oud-Amelisweerd werd als volgt beschreven: 'No. 4 De Ridder Hofstad Oud Amelisweerd, bestaande in eene kapitale Heere Huizinge, voorzien van een Voorhuis met Marmere Vloer, gestucdoord en met plafond. Aan de linkerzijde een Gang, waarin grote kasten en een Trap naar boven. Aan de de regte zijde een ruim Portaal, Waarin een Provisie en een desert Kamertje. Vijf beneden Kamers, allen behangen / voorzien van Schoorstenen met marmeren Mantels en twee met vaste spiegels voor dezelfde. Ruime Keuken, waar in een groot Turfhok, Pomphuis, Kook en Bakovens, met Fournuizen. Een afzonderlijke Domestieken Eetkamer, Provisie, Wyn en Bier- Kelders, allen afgesloten. Een royale Trap naar boven / alwaar negen kamers, een Kabinetje, een Kap Kamertje, allen behangen en met Plafond, waarvan vijf van stookplaatsen voorzien zijn; ruime Zolders en Vliering waarop vier afgeschoten domestieken Kamers met Bedsteden en verdere

Commoditeiten. Anders een Tuinmans Woning, Waschhuis en Mangelkamer, Koetshuis en Koetsiers-Kamer, Stalling voor veertien Paarden, Hooy en Turfzolders. Grote Moestuin met Persiken en Druiven Kasten, Ananas en Bloembakken, twee kribben tot de Broeyerye, zijnde de Schuttingen gegarneerd met vele (?) Vrughtbomen. Agter de Tuin, een grote Berg Plaats, Timmerloots, Brandspuit Huisje, Yskelder, Menagerie en Volière. Voorts Schoone Plantagien, bestaande in opgaande Bomen en Hakhout, Engelsche Partyen, Vischryke Waters en Kommen en twee Appelboomgaarden.'

²⁸ U.A., Notarissen, inv.nr.u315a003, 8 augustus 1806.

²⁹ Volgens een artikel van Adolf Völker uit 1931 gaat het om een Nederlands poppenhuis: "*Das Offenbacher Puppenhaus ist unzweifelhaft Halländischen Ursprungs*". Adolf Völker schrijft dat baron Joost Taets van Amerongen het poppenhuis waarschijnlijk uit Nederland heeft meegenomen dat hij er waarschijnlijk zelf als kind mee gespeeld heeft. Zie Adolf Völker, Ein Offenbacher Puppenhaus, *Zeitschrift Alt-Offenbach, Blätter des Offenbacher Geschichtsvereins*, 7.jg., juli 1931. In het boek *Das Europäische Puppenhaus* wijst de auteur op enkele Duitse elementen in het interieur van het poppenhuis. Zij weidt deze Duitse elementen aan latere toevoegingen uit de 19^e eeuw, zie Lydia Bayer, *Das Europäische Puppenhaus von 1550-1800, Würzburg 1968, pp.90-94*. Er zou meer onderzoek naar dit poppenhuis verricht moeten worden om vast te stellen of het inderdaad om een Nederlands poppenhuis gaat. Dit poppenhuis kwam vrij laat tijdens het onderzoek voor dit rapport naar voren waardoor het niet mogelijk was om het e.a. goed te verifiëren. Het zou ook om een Duits poppenhuis kunnen gaan. Het huis zou ook uit de familie van de vrouw van Joost Taets van Amerongen kunnen komen.

³⁰ Wim zaal, *Lodewijk Napoleon Koning van Holland: Gedenkschriften*, Amsterdam 1983, p.59.

³¹ G.A.Evers, *Utrecht als Koninklijke residentie: Het verblijf van Lodewijk Napoleon te Utrecht, 1807-1808*, Utrecht 1941, p.50

³² Ibid, p.34.

³³ Nico van der Woude, "Een aanzienlijk nieuw huis: bouwhistorie", *Baronnen en Kunstenaars: De geschiedenis van het landhuis Oud-Amelisweerd vanaf de middeleeuwen tot heden*, Utrecht 1993, p.104.

³⁴ N.A.: 2.01.25., inv.nr.109, 20 oktober 1807, J.D.Zocher verricht enige aanpassingen aan het interieur van het voormalige stadshuis van Taets van Amerongen aan de Wittevrouwenstraat voor een bedrag van 3000 gulden.

³⁵ G.A. Evers, op.cit. (noot 31), p.64.

³⁶ H. Keetell, "Dagverhaal der gebeurtenissen binnen Utrecht 1793 – 1816", *DeNavorscher* (1905), P.70.

³⁷ Ibid., p.71: 'Goede raad was nochtans duur om de eigenaars tot derzelver afstand te bewegen. Wat al gronden om op het verblijf van de residentie vast te vertrouwen!', p.202, : '22 Julij Van Oud-Amelisweert was eigenaar de heer Van Amerongen van Schalkwijk, die te Brussel woonde en van Nieuw de heer van Utenhoven, alhier woonachtig. Met deeze was schielijk een accoort getroffen; maar de Heer van Schalwijk was bezwaarlijk tot de verkoop over te haalen geweest. De reden, waarom die zaak zolang vertraagt was was het telkens heen en weer trekken van expressies dien aangaande. '.

³⁸ Althanse Garnier, *La Cour de Hollande sous le règne de Louis Bonaparte*, Parijs 1823, p.106: 'cette petite maison, dont le premier propriétaire n'avait pas du tout été flatté de se défaire, ne tarda point à son nouveau maître, qui la revendit quelque temps avant son abdication'.

³⁹ In het testament van Gerard Godard stond vastgesteld dat zijn oudste zoon, Gerard Arnoud, de keuze en het voorrecht had de 'ridderhofstad Oud-Amelisweerd met de huizinge Stallinge, Koetshuis, Plantagien, Boere woning en verder getimmerde, met de landerijen onder Amelisweerd, Vechten en Bunnik, met den behangsels, vaste spiegels en schilderijen, in de Heeren Huizinge en wat verder aard en nagelvast is' voor 40.000

gulden over de kopen. Dit bedrag was in 1789 verlaagd tot een bedrag van 20.000 gulden, zie: U.A., Notarissen, inv.nr.u315a003, 8 augustus 1806.

⁴⁰ H. Keetell, op.cit. (noot 36), p.202.

⁴¹ Esther Starkenbrug, "La Santé et Salubrité du Pays", *Kunsthistorisch Jaarboek* 56 (2006).

⁴² E.Elzenga, *Het witte Loo, Van Lodewijk Napoleon tot Wilhelmina 1806-1962*, Apeldoorn 1992, p.19.

⁴³ Harrien van Dijk en Boukje Overbeek, "Het paleis van koning Lodewijk Napoleon in Utrecht, een herwaardering van het paleis 'met een echt Franschen slag' ", *Kunsthistorisch Jaarboek* 56 (2006), p.102.

⁴⁴ Esther Starkenbrug, "La Santé et Salubrité du Pays", *Kunsthistorisch Jaarboek* 56 (2006), p.308.

⁴⁵ G.A.Evers, op.cit. (noot 31), p.34.

⁴⁶ Ibid., lang heeft Baron van der Capellen er niet meer van kunnen genieten van het voormalige huis van zijn grootvader aangezien het op 28 november 1814, Kozakkendag, grotendeels vernield werd door een brand. Tegenwoordig staat er een ander gebouw op dezelfde plek dat in de 19^e eeuw is ontworpen als leeszaal voor de universiteitsbibliotheek en dat tegenwoordig na een onderbreking weer die functie heeft.

⁴⁷ De kleinzoon van Taets van Amerongen hielp de reumatische Lodewijk daar bij het netjes overschrijven van zijn manuscript dat door zijn slechte handschrift niet geschikt was om aan een uitgever te overhandigen. De roman werd in 1812 anoniem uitgegeven onder de titel *Marie ou les Peines de l'amour*. In deze briefroman wordt Nederland afgeschilderd als een Hof van Eden, tegenover een lichtzinnig en verdorven Parijs. Zie: J.G.Kikkert, *Lodewijk Napoleon: Koning van Holland*, Soesterberg 2006, p.214.

⁴⁸ H. Keetell, op.cit. (noot 36), p.202 'Alles moest worden opgeschort. Z.M. moest onverwijlt na zijne nieuw aangekochte lusthoven (...) De bezigheden van Z.M. waren dien dag zo aanhoudend druk, dat het toertje na Amelisweert moest opgeschort worden tot 26 Julij.'

⁴⁹ Ibid, p.203.

⁵⁰ N.A.: 2.01.25., inv.nr.109 & 354

⁵¹ K.H.A.: G4-C1, Besluiten van de koning, 8 september 1808: Koning Lodewijk Napoleon besluit om voor een bedrag van 5000 Florijn de weg van Utrecht naar Amelisweerd te verbeteren. Dit besluit is inderdaad uitgevoerd en sindsdien heet de 'Wijkse wagenweg' of 'Grote Postweg', 'de Koningslaan'.

⁵² K.H.A.: G4-D6, Brief conciërge Langendijk, 2 maart 1809: Uit deze brief blijkt dat Nieuw-Amelisweerd leegstond. Conciërge Langendijk doet een aanvraag bij de intendant generaal om zijn vrouw onder te mogen brengen in Nieuw-Amelisweerd omdat het huis leeg stond en omdat in Oud-Amelisweerd geen ruimte was voor haar. Hij wilde om die reden wat meubelen over laten brengen naar Nieuw-Amelisweerd omdat daar niks aanwezig was.

⁵³ N.A.: 2.01.25., inv.nr.109, 9 september 1808, no. 68, Etat des meubles necessaire pour le complement de l'ameublement de la maison Amelisweert: Niet alle salons die op deze eerste lijst staan vermeld zijn uiteindelijk ingericht. Ook al het meubilair dat op deze lijst staat is niet geleverd. Dit is de lijst die Natalie Kamphuys in haar artikel in Baronnen en Kunstenaars gebruikte voor haar beschrijving van het interieur ten tijde van Lodewijk Napoleon (zie noot 26).

⁵⁴ K.H.A.: G4-D6: Boedelinventaris Oud-Amelisweerd door Charpentier, 28 september 1808.

⁵⁵ Althanse Garnier, op.cit. (noot 38), p.106: 'On soupçonna cependant que Louis ne fit l'acquisition d'une petite maison à Amelswerde, auprès d'Utrecht, qu'afin d'y être plus à son aise pour donner un libre cours à l'affection particulière qu'il portait, disait-on, à une certaine dame D.....ay'

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ N.A.: 2.01.25., inv.nr.140, Brief van rentmeester van Ommeren aan de intendant generaal, 9 mei 1810: ' (...) Zoals ik ook op aandrang van Mevrrouwen du Coudray, de Fleury, en den Heer de Ferriere (...)

sollicitere mij te willen doen toekomen, de oude eigendomspapieren, der door zijne majesteit aan hun ten geschenke gegeven huizen'. Blijkbaar was mevrouw Ducoudray niet de enige die een huis op het landgoed Amelisweerd van de koning als geschenk had gekregen. Terwijl Van Ommeren voorbereidingen aan het treffen was voor de verkoop van de landgoederen probeerden deze drie personen de eigendomspapieren van deze geschenken in hun bezit te krijgen. Verder blijkt uit deze brief dat de koning ook een huis in zijn bezit had dat voorheen toebehoorde aan de familie Strick van Linschoten die het landgoed Rhijnauwen bewoonde. Het is niet duidelijk of het om het landhuis Rhijnauwen gaat of een ander huis. Gezien het bedrag dat de potentiële koper er voor wilde betalen moet het een voornaam huis zijn geweest. Van Ommeren schrijft: 'De heer de Bije heeft zich heden op nieuw bij mij geadresseerd, over t Huis mevrouw Strick van Linschoten voorheen gecompeteerd hebbende, en ten gevolge van 't voor enigen tijd aan zijn weled: mede gedeelde, heeft hij mij thans verzogd, u uhoohedgestr: te willen bezigten. Dat hij 't voormelde huis zoude willen kopen voor eene somma van veertien duizend guldens, a twintig stuivers 't stuk, en voords onder de navolgende bepalingen (...) 5. Dat het gekogte zonder enig verwijl, zo ten aanzien van het huis, als van de stallen en het koetshuis ontruimd en geheel ter zijner dispositie gesteld zal moeten worden.'

⁵⁸ A.N.: Archives du cabinet de Louis Bonaparte roi de Hollande, inv.nr.AF IV 1821, nr.33: 'piece de vers adressée au roi Louis par les habitants de Vechten et d'Amelisweerd.'

⁵⁹ H. Keetell, op.cit. (noot 36), p.209: '23 sept. (...) Z.M. passeerde door na Amelisweert om aldaar eenige dagen door te brengen. Eenigzints had een inhaling daarbij plaats, welke door de boeren van Vechten en andere omliggende dorpen wierd uitgevoerd. Onder anderen wierd Z.M. door acht boerenmeisjes, netjes gekleed, bij zijn aankomst aldaar met bloemen bestrooit. En 's avonds was de laan, die met verscheide boogen en

kroonen en lampions aan de boomen voorzien was, voor boerenwerk nog al netjes geillumineert...’.

⁶⁰ Vriendelijke mededeling Herre Wynia, gemeentelijk archeoloog, Gemeente Utrecht.

⁶¹ Jacobus Scheltema en Cornelia Adrian Bergsma, *Geschied- en letterkundig megelwerk*, 1830, Volume 4, Deel 2, p.334

⁶² Ibid., p.338

⁶³ Ibid.

⁶⁴ C.C.S.Wilmer, *Museum op Zolder*, Utrecht 1988, p.24.

⁶⁵ Zie: W. Pleyte en Th. M. Roest, *Catalogus van de collectie oudheden afkomstig uit Vechten, aan de stad gelegateerd door jhr. H.W. Bosch van Drakestein van Oud-Amelisweerd*, Utrecht 1884.

⁶⁶ Voor meer info over de *Intendance générale*, zie: Aagje Gosliga, ‘‘L’intention patriotique’ van Lodewijk Bonaparte en de Hollandse kunstnijverheid’’, *Kunsthistorisch Jaarboek* 56 (2006), pp.77-99.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ P.F.Vlaardingerbroek, *Het stadhuis van Amsterdam: de bouw van het stadhuis, de verbouwing tot koninklijk paleis en de restauratie*, proefschrift Universiteit Utrecht 2004, p.178.

⁶⁹ Voor de taakomschrijving van kamerstoffeerder Charpantier, zie: N.A.: 2.01.25., inv.nr.57.

⁷⁰ Zie: N.A.: 2.01.25., inv.nr.57, ‘Instruction pour le conciërge’.

⁷¹ Dit kan geconcludeerd worden uit het gegeven dat de meubels ter gebruik van de conciërge in deze kamer bleven staan toen de rest naar Paviljoen Welgelegen werd overgebracht, zie K.H.A.: G4-D4, *post scriptum* boedelinventaris Oud-Amelisweerd.

⁷² Paul Rem en George Sanders (red.), *Aan het hof van onze eerste koning, 1806-1810*, Zutphen 2006, p.20.

⁷³ Ibid.

⁷⁴ KHA, G4-C1, nrs. 245 en 246, 23 Augustus 1808.

⁷⁵ P.F.Vlaardingerbroek, op.cit. (noot 68), p. ?.

⁷⁶ Zie lijst met hoffunctionarissen die bij de inventarislijst van het archief van Lodewijk Napoleon in het Koninklijk Huis Archief gevoegd zit (getypt document uit de jaren '50 van de 20^e eeuw).

⁷⁷ P.G.Bonaerts, *De St.Teresia kerk weleer de koninklijke Kapel van Spanje: hare geschiedenis, in verband met de lotgevallen der katholieke godsdienst en de werkzaamheden der Sociëteit van Jesus, in en om 's Gravenhage*, 's Gravenhage 1866, p.106

⁷⁸ Ibid., p.110

⁷⁹ N.A.: 2.01.25., inv.nr.100, brief nr.26, Brief van Smislaert aan Chantal, september 1808.

⁸⁰ Smislaert schrijft in zijn brief dat de meubels van vurenhout waren gemaakt. Dit is echter ongebruikelijk voor dergelijke meubelstukken uit die tijd. Mogelijk vergiste Smislaert zich in de houtsoort (vriendelijke mededeling Jacqueline Heijenbrok

⁸¹ Ibid., Smislaert merkte verder op dat zowel het hout als de bijbehorende hoezen in een slechte staat waren. Ook toen deze set in november 1809 in Welgelegen arriveerde werd opgemerkt dat de hoezen versleten waren, zie bijlage 2 van dit rapport.

⁸² N.A.: 2.01.25., inv.nr.106, 12 september 1808, Brief van Guicherit vanuit Huis ten Bosch: hij schrijft dat hij het meubilair met spoed en grote zorg heeft ingepakt en dat hij het gele en blauwe empireameublement zal verzenden naar Amelisweerd. Het lukt echter niet meer dezelfde dag vanwege de grote hoeveelheid meubelstukken die op deze ‘expeditie’ mee moesten.

⁸³ Paul Rem, *Hofmeubilair: negentiende-eeuwse meubelen uit de collectie van Paleis het Loo*, Apeldoorn 2003, p.13.

⁸⁴ K.H.A.: E9c-31, inv.nr.31, 1er état estimatif, avril 1809 (met dank aan Paul Rem).

⁸⁵ Paul Rem, ‘‘De inrichting van paleis het Loo onder koning Lodewijk Napoleon’’, *Kunsthistorisch Jaarboek* 56 (2006), p.129

⁸⁶ N.A.:2.01.25., inv.nr.361, no.201: Rekening van Joseph Cuel, meubelfabrikant gevestigd aan de Nieuwendijk in Amsterdam. Voor Amelisweerd leverde hij onder andere 5 ledikanten van iepenhout, een bed van 5 voet beschilderd als mahoniehout met een garniture van nankingzijde. Het laatstgenoemde bed kostte fl.180. Verder een theetafel van mahoniehout op zuilen met vergulde kapitelen met een hoes voor dit meubel van groen laken.

⁸⁷ Zie voor een verwijzing naar deze levering: J. Heijenbrok en G. Steenmeijer, *Paviljoen Welgelegen: boedelinventarissen 1809-1811*, De Fabryck, Utrecht 2009, p.70.

⁸⁸ NA 2.01.25, inv.nr. 359, Map mei 1808, no. 40, 7 mei 1808, Rekening erven Taets van Amerongen, verkocht meubilair: 8 lustres verguld met armen, drie roode zijden damaste vensterbank kussens, 6 dito glasgordijnen, 12 dito fauteuils, 24 dito stoelen, t.w.v. f 500. (Met dank aan Aagje Gosliga).

⁸⁹ N.A.: 2.01.25., inv.361 : no. 204, rekening Van Oosthuysen voor beddengoed voor Amelisweerd, no. 210, rekening Nicolas le Normand et Fils : 'un lustre de cristal de silésie monté en or moulu & seize lustres' fl. 800 voor Amelisweerd, no. 303, stoelen van Weenink en Kam voor Amelisweerd.

⁹⁰ N.A. :2.01.25., inv.nr.367 : 'Memoire des papiers Employes pour l'ameublement des appartements du Chateau de sa Majesté le roi de Hollande à Amelisweert, par J.G.Berger, Fabriquant de papier Imprimés Kalverstraat, oct 10, 12 rouleaux papier nr. 2134, 6.10 fl.78, 5 rouleaux bordure, nr.2085, 10.10, fl.52,10, Timbre, 0,5, fl.130.15.

⁹¹ N.A.:2.01.25., inv.nr.57, Brief nr.12, 12 februari 1808, Brief van behangfabrikant J.G. Berger aan de intendant van het koningshuis (vertaald uit het Frans).

⁹² P.F.Vlaardingerbroek, op.cit. (noot 68), p.169.

⁹³ Ibid., p.163.

⁹⁴ K.H.A., G4-D6: Maison du Roi à Utrecht, aperçu estimatif de l'ameublement.

⁹⁵ Harrien van Dijk en Boukje Overbeek, op.cit (noot 43), p.113

⁹⁶ Andre Duboscq, *Louis Bonaparte en Hollande d'après ses lettres 1806-1810*, Parijs 1911, p. 263: 'Amelisweerd, le 26 septembre 1808. Monsieur van Lamsweerd, je désire que vous fassiez mettre un beau tapis au salon du milieu d'Amelisweerd, un lustre, une tapisserie en étoffe convenable, une pendule, des candélabres et d'autres petits meubles qui pourraient y manquer pour le meubler très proprement. Il faut recommander aux intendants et en leur absence aux concierges, receveurs et jardiniers; qu'ils fassent en sorte que les endroits que j'habite tant dans l'intérieur qu'à l'extérieur soient tenus avec la propreté hollandaise; je voudrais même renchérir sur cela. Au lieu que je vois avec peine qu'aussitôt que j'habite quelque part cela devient d'une salubrité effroyable' (met dank aan Maarten van Deventer).

⁹⁷ Het gaat hier waarschijnlijk niet om de middelste salon op de eerste verdieping (2.6). Lodewijk vroeg in deze brief namelijk om ook een pendule aan deze salon toe te voegen. Deze werd inderdaad later aan salon 1.6 toegevoegd (zie boedelinventaris, bijlage 1 van dit rapport). Het behang werd enkele weken na deze brief door J.G.Berger geleverd.

⁹⁸ Richard Harmanni, *Papieren behang: een rijke geschiedenis*, Utrecht 2007, p.27.

⁹⁹ N.A.: 2.01.25., inv.nr.103, Map 1808, In brief een van Ducroissi, 4-4-1808 (met dank aan Aagje Gosliga).

¹⁰⁰ De twee salons op de begane grond kunnen uitgesloten worden omdat in de 1er Salon (1.6) het blauwe empirebehang werd aangebracht en omdat in de salon du roi (1.5) het Chinese vogeltjesbehang nog aanwezig was. De twee salons op de verdieping blijven over.

¹⁰¹ K.H.A.: G4-B6: 'Reçu de Monsieur le Baron de snouckaert directeur du Mobilier de la couronne, les meubles portés dans cet état, venant d'Amelisweert ...'. Deze lijst is ondertekend als bevestiging voor ontvangst

op 21 november 1810 door Guicherit. Dit is een jaar nadat de meubels in Amelisweerd klaar waren gemaakt voor verzending. Mogelijk waren de meubelen al die tijd in Amelisweerd gebleven of bevestigde Guicherit pas een jaar na aankomst dat deze meubelen in goede staat op Welgelegen waren gearriveerd (zie ook bijlage 2 van dit rapport).

¹⁰² Voor meer informatie over deze prenten, zie: J. Heijenbrok en G. Steenmeijer, *Paviljoen Welgelegen: Herkomst meubels Lodewijk Napoleon*, De Fabryck, Utrecht 2009, pp.45-57

¹⁰³ C.Junge, A.Pupert en N.H. van der Woude, *Oud-Amelisweerd: kleurhistorisch onderzoek naar de geschilderde interieurafwerking*, Amsterdam 2010, p.14.

¹⁰⁴ K.H.A., E9c-31, nota van de intendant generaal aan Tengnagell, 10 april 1809 (met dank aan Paul Rem).

¹⁰⁵ N.A.: 2.01.25., inv.nr.101, maart 1810, Brief van conciërge Langendijk aan de intendant generaal.

¹⁰⁶ N.A.: 2.01.25., inv.nr.140, zie geschriften rentmeester van Ommeren.

¹⁰⁷ N.A.: 2.01.25., inv.nr. 355, brief nr.8, 1 februari 1809, Tuiman Maas schrijft dat een stormwind veel schade heeft aangericht aan de volière, aan twee zomerhuisjes, een rieten wijngaardschutting. Het repareren van de volière kost volgens hem veel geld. Zijn vader, tuinman op Nieuw-Amelisweerd, meldt dat dakpannen van Nieuw-Amelisweerd zijn gewaaid.

¹⁰⁸ N.A.: 2.01.25., inv.nr. 355, brief nr.7, 3 februari 1809, Conciërge Langendijk schrijft dat tuinman Maas de papieren luiken zal overplakken en oliën, een nieuwe kruiwagen laten maken alsmede een nieuwe rieten wijngaardschutting en twee tuinhokken. Wat aangaat de 'vogelenvlucht', oftewel volière, schrijft hij dat van het traliwerk dat er overheen zat weinig meer over is, en stelt voor deze niet te vervangen vanwege de hoge kosten. De zomerhuisjes laat hij ook niet opbouwen omdat het 'slechts overdekte banken waren'. Een andere zomerhuisje dat een goed uitzicht biedt laat hij wel repareren.

¹⁰⁹ N.A.: 2.01.25., inv.nr. 355, brief nr.6, 1 februari 1809, Langendijk meldt dat de schildershuizen welke aan het begin van de oprijlaan staan, door de sterke wind omver zijn geblazen. Heeft planken weg gehaald om diefstal te voorkomen en heeft een timmerman gestuurd.

¹¹⁰ N.A.: 2.01.25., inv.nr. 355, nr.14

¹¹¹ M.D.Ozinga, "De architecten van Lodewijk Napoleon als koning van Holland", *Oudheidkundig jaarboek*, Utrecht 1942, p.71

¹¹² Voor de bestekken van Dufour zie: N.A., inv.109.

¹¹³ In het rapport 'landgoederen' van Van Deventer en Karst uit 2009 wordt geschreven dat de ijskelder bij het landhuis in de periode Lodewijk Napoleon was aangelegd. Bij nader inzien blijkt de ijskelder al aanwezig te zijn geweest toen Lodewijk het landgoed kocht. De bestekken van Dufour voor een ijskelder blijken dan ook voor een nieuwe ijskelder bestemd te zijn op een andere locatie. De ijskelder bij het landhuis is vermoedelijk aangelegd in een al bestaande 17-eeuwse heuvel. Bij de aanleg van de ijskelder is deze aangeaard met aarde die bij het graven van de omgrachting vrij kwam. Deze gracht werd volgens een aanbesteding in het Utrechts Archief begin jaren '60 van de 18e eeuw gegraven (zie noot 6). Dufour was juist van plan de heuvel van de ijskelder weer af te graven en om met de vrijgekomen aarde de grachten weer te dichtten.

¹¹⁴ Het gegeven dat Nieuw-Amelisweerd gesloopt moest worden kan worden opgemaakt uit het feit dat één van de twee lanen die aan het voorplein van het nieuwe paleis zouden ontspruiten, precies over de plek van het landhuis Nieuw-Amelisweerd was geprojecteerd (zie de afbeeldingen B7 en B8).

¹¹⁵ N.A.: 2.01.25, inv.nr.109, Hollande Utrecht 12 9bre 1808 par Dufour, Domaine Royal d'Ameliswaard, pres d'Utrecht. Parc, Jardin du Roi, devis estimatif pour deblai, remblai, défoncé, plantations, labour, gazon, chemins et cloture du Jardin du Roi.

¹¹⁶ M.D.Ozinga, "De architecten van Lodewijk Napoleon als koning van Holland", *Oudheidkundig jaarboek*, 1942, p.73

¹¹⁷ N.A.: 2.01.25, inv.nr.355, reiskostendeclarering van de architect J.D.Zocher voor verschillende reizen tussen het Paleis op de Dam, Paviljoen Welgelegen, Paleis Soestdijk en het Paleis Amelisweerd. Op 24 september bezoekt hij Oud-Amelisweerd.

¹¹⁸ De 18-eeuwse roedenverdeling is nog te herleiden aan de hand van de vlakverdeling in de binnenluiken. Ook aan de binnenkant van de kozijnen zijn nog sporen te zien van de vroegere roedenverdeling.

¹¹⁹ Ben Groen, *"De tuinen van Lodewijk Napoleon"*, Aan het hof van onze eerste koning, Zutphen 2006, p.43.

¹²⁰ Uit het dagboek van Keetell blijkt dat de koning gedurende zijn verblijf in Amelisweerd op en neer reisde naar de stad Utrecht. Op 24, 25, 26 en 29 september was hij in Utrecht te vinden o.a. om kerkdiensten en operavoorstellingen bij te wonen en voor een audiëntie van aan de staatsraad, zie, H. Keetell, op.cit. (noot 36), p.209.

¹²¹ KHA, G4 B6, 'Reçu de Monsieur le Baron de Snouckaert directeur du Mobilier de la Couronne, les meubles portes dans cet état, venant d'Amelisweert.

¹²² Jacqueline Heijenbrok en Guido Steenmeijer, *Paviljoen Welgelegen: Herkomst meubels Lodewijk Napoleon*, De Fabryck, Utrecht 2009, p.14.

¹²³ J.Heijenbrok en G.Steenmeijer, *Paviljoen Welgelegen: boedelinventarissen 1809-1811*, De Fabryck, Utrecht 2009 en J.Heijenbrok en G. Steenmeijer, *Paviljoen Welgelegen: Herkomst meubelen Lodewijk Napoleon*, De Fabryck, Utrecht 2009.

¹²⁴ N.A.:2.01.25., inv.nr. 101: 'Amelisweerd den 13 junij 1809. Op order van Zijn Excellentie den Intendant Generaal! Heeft de Conciërge van het Paleis op Amelisweerd, na het Loo verzonden, en is door mijn ondergetekene ontvangen. Agt en dertig Orange Boomen en Kisten, twee louterier Boomen in Kisten, agtien Orange Boomen in Potten, hondervijftig Angeliërs idem, twee en veertig Balsemiene idem, agt Cana indica idem, vijf en twintig Jasminus (?) idem, twee en twee en twintig Rose Semper (...?) idem, vier en dertig Hortencia idem, hondertvier en

tagtig warme kastplanten idem, achthondert en elf beigewassen idem', ondertekend door de tuinman van het Loo op 13 juni 1809.

¹²⁵ N.A.:2.01.25., inv.nr.140, Aanplakbiljet Juni 1810; 'Vrij Willige Verkoopinge van Paarden'.

¹²⁶ N.A., inv.140, Aanplakbiljet 'Publieke Verkoopinge van de Privatieve Koninglyke Domeinen van Amelisweerd' (zie noot 27 voor transcriptie).

¹²⁷ N.A.:2.01.25., inv.nr.140, 23 juni 1810, Brief rentmeester Van Ommeren.

¹²⁸ G.Kikkert, *Lodewijk Napoleon: Koning van Holland*, Soesterberg 2006, p.198

¹²⁹ K.H.A., G4-C2.

¹³⁰ Natalie Kamphuis, "een baron een koning en een jonkheer, bewonersgeschiedenis", *Baronnen en Kunstenaars*, Utrecht 1993, p.40.

¹³¹ N.A.:2.01.25. inv.nr. 355 nr.9, Intendant van Lamsweerde is op 12 september, 20 september, 24 september en 25 september op Amelisweerd en in de tussenliggende dagen reist hij o.a. naar Haarlemmerhout, Paleis Soestdijk, het Paleis in Utrecht. De Brief die Lodewijk aan Van Lamsweerde schreef (blz.38) dateert van 26 September, een dag nadat hij uit Oud-Amelisweerd betrokken was. (Voor Zocher zie noot 117).

¹³² Thomas H. van der Dunk, op.cit. (noot19), p.181

¹³³ Paul Rem, "De paleizen van Lodewijk Napoleon en hun inrichting", *Aan het hof van onze eerste koning 1806-1810*, Zutphen 2006, p.20.

¹³⁴ B.A.M.Rijsbergen, "Giudici's "ontwerp tot vergrooting der stad assen" Een stedenbouwkundig plan uit de tijd van Lodewijk Napoleon", *Bulletin KNOB* 1993-6, pp.181-187.

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ Veilingcatalogus boekencollectie Baron Gerard Godard Taets van Amerongen (zie noot 24.).

¹³⁷ Vriendelijke mededeling Dr.Friederike Wappenschmidt, brief 22 februari 2011 (met dank aan Eloy Koldewey). Voor meer informatie en

andere Chinese behangsels van deze behangschilders uit Kanton, zie Friederieke Wappenschmidt, *Chinesische Tapeten für Europa: Vom Rollbild zur Bildtapete*, Berlin 1989, pp.73-78.

¹³⁸ Zie noot 91.

¹³⁹ Nico van der Woude, "Een aanzienlyk nieuw huis: Bouwhistorie", *Baronnen en kunstenaars: de geschiedenis van het landhuis Oud-Amelisweerd vanaf de middeleeuwen tot heden*, Utrecht 1993, p.116

¹⁴⁰ Een stuk uit de strook van de linker deur werd vermaakt tot schouwstuk en bevindt zich nog altijd boven de schouw in salon 1.6. Een gedeelte uit deze strook werd samen met verschillende stukken uit de strook van de rechter deur vermaakt tot een andere schouwstuk en aangebracht boven de schouw van 'de jugendstilkamer' (2.9). Een ander gedeelte van de strook van de rechter deur werd blijkbaar tussen de ramen aangebracht.

¹⁴¹ Ook in Brighton is de jachtscène ooit compleet geweest. Deze begon op de begane grond van The Royal Pavillion en liep via een trappenhuis naar boven, naar de Adelaide Corridor. In 1867 is dit trappenhuis verwijderd waardoor alleen de laatste paar stroken van de jachtscene in de Adelaide Corridor overbleven. De jachtscene loopt over in de scene met de drakenbootrace. In Brighton is een visualisatie aanwezig van hoe dit eruit heeft gezien. Persoonlijke mededeling Heather Wood, behangrestaurateur, The Royal Pavillion, Brighton, 11 november 2010.

¹⁴² Deze strook is minder verkleurd dan de rest en komt gek genoeg niet voor in de drakenbootrace in Brighton. Vermoedelijk komt deze strook uit een andere scène.

¹⁴³ Documentatie en informatie verschaft door Heather Wood, behangrestaurateur, The Royal Pavillion, Brighton, 11 november 2010.

¹⁴⁴ Er zijn echter wel wat afwijkingen tussen het behang in het V&A en Amelisweerd waar te nemen. Terwijl het behang in Brighton en Amelisweerd in dezelfde studio en rond dezelfde tijd gemaakt lijken te zijn, lijkt het behang in London door iemand anders, of later, of in een

andere studio gemaakt te zijn. Voornamelijk de gezichten van de figuren wijken af en doen veel minder oosters aan. Verder zijn niet altijd dezelfde kleuren gebruikt om bijvoorbeeld de kleding van de figuren mee in te kleuren.

¹⁴⁵ Heather Wood, "Princely papers: The regency revival of chinese wallpapers" (Het tijdschrift waarin dit gepubliceerd is, is mij onbekend, Heather Wood heeft mij een kopie overhandigd).

¹⁴⁶ Het groene linnenbehang onder het Chinese behang vormt spanvakken die met vlakke lijsten met een kraal-profiel zijn afgezet, precies zoals het Chinese behang in de "vogeltjeskamer" (1.5). Deze detaillering met vlakke lijsten komt ook op de eerste verdieping voor en wordt gezien als behorend bij de bouwtijd. Omdat deze kamer evenals de "vogeltjeskamer" van samenhangende geschilderde decoraties voorzien was zal aanvankelijk ook in deze salon een bijpassende wandafwerking aanwezig zijn geweest (Vriendelijke mededeling Krijn van den Ende).

¹⁴⁷ Gordon Campbell, *The grove encyclopedia of decorative arts*, volume 1, Oxford 2006, p.334.

¹⁴⁸ Voor een overzicht van de verschillende panoramabehangsels en het jaar waarin ze vervaardigd werden zie: Xavier Petitcol, "Des apports du marché de l'art à la connaissance de Dufour: les archives Follot et les archives Carlhian", *Joseph Dufour Manufacturier de papier peint*, Rennes 2010, p.123.

¹⁴⁹ Vriendelijke mededeling Georgette Pastiaux-Thiriat, Centre de documentation Joseph Dufour, Tramayes, 20-07-2010.

¹⁵⁰ Dominique Deangeli-Cayol, Recto-Verso: Les maquettes Dufour puis Dufour & Leroy de la bibliothèque Forney.", *Joseph Dufour Manufacturier de papier peint*, Rennes 2010, p.88

¹⁵¹ Vriendelijke mededeling Georgette Pastiaux-Thiriat, Centre de documentation Joseph Dufour, Tramayes, 20-07-2010.

¹⁵² Voor een overzicht van *appliques* van Dufour, zie: Véronique de la Houge: *Le fonds dufour-dufour & Leroy du musée des arts décoratifs de*

Paris: collections, archives et documents'', *Joseph Dufour Manufacturier de papier peint, Rennes 2010*, p.82. Mogelijk staat de voorstelling van het bovendeurstuk van salon 2.6 in deze lijst.

¹⁵³ Eventueel zou er op het vlak tussen de ramen ook een muze of andere 'appliqué' aangebracht kunnen zijn geweest.

¹⁵⁴ Vriendelijke mededeling Georgette Pastiaux-Thiriat, Centre de documentation Joseph Dufour, Tramayes, 20-07-2010.

¹⁵⁵ Paula van der Heiden, "Een rechtszaal met Zwitserse vergezichten'', *Kunstschrift, 'Landschappen per vierkante meter'* nr.6 (1997), p.44.

¹⁵⁶ Richard Harmanni, *Papieren behang: een rijke geschiedenis*, Utrecht 2007, p.35

¹⁵⁷ Ook andere Franse behangsels in Oud-Amelisweerd zijn vermoedelijk gedurende de eerste decennia van de 19^e eeuw door Paulus Wilhelmus aangekocht, zoals het behang met een imitatie van een gestuukte lambrisering, een geruite stof en een imitatie van draperieën in kamer 2.11. Ook deze behangsels zijn en komen mogelijk uit de fabriek van Dufour. Er zijn vergelijkbare behangsels uit de werkplaats van Dufour bewaard gebleven die ook een imitatie laten zien van een gestuukte lambrisering met daarop putti die een guirlande vasthouden. Zie voor meer informatie over deze behangsels: J.B.Bohan, *Rapportage inventarisatie papierbehang Landhuis Oud-Amelisweerd te Bunnik*, Judith Bohan Interieurrestauratie, Haarlem 2010.

¹⁵⁸ Renger E. De Bruin, "Leven als een edelman: Kasteelbezit van Utrechtse burgers en patriciërs, 1600-1850'', *Jaarboek Oud-Utrecht* (2009) ,p.96.

¹⁵⁹ Ibid., p.100.

¹⁶⁰ Xavier Petitcol, op.cit. (noot 138), p.123

¹⁶¹ Servaas de Bruin, *Historisch en Geografisch woordenboek*, 1868, p.700.

¹⁶² Vriendelijke mededeling Georgette Pastiaux-Thiriat, Centre de documentation Joseph Dufour, Tramayes, 20-07-2010.

¹⁶³ K.H.A.: G4-D6: 'Etat des meubles pris de Garde Meuble du Palais d'Utrecht pour la maison d'Utrecht': daar staat vermeld : ' 1. canapé, 6 fauteuils, 12 chaises, letous en bois peint couvert en lampas blue et Blanc'. In de lijst met meubelen die naar Welgelegen werd gestuurd staat dat dit ameublement wit was geschilderd (zie bijlage twee).

¹⁶⁴ In het archief bevindt zich een rekening van Maas die de speeltafels leverde. Onder een speeltafeltje in het paleis op de dam werd een lijst met meubilair uit Oud-Amelisweerd aangetroffen, ondertekend door conciërge Langendijk van Oud-Amelisweerd.

¹⁶⁵ Deze lijst is gedeeltelijk overgenomen uit J.Heijenbrok en G.Steenmeijer, *Paviljoen Welgelegen: boedelinventarissen 1809-1811*, De Fabryck, Utrecht 2009.